

1981/82:167

Måndagen den 7 juni fm.

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 27 och 28 maj.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed anhålles om fortsatt ledighet från tjänstgöringen som riksdagsledamot från den 11 juni 1982 till valperiodens slut.

Stockholm den 3 juni 1982

Gabriel Romanus

Kammaren biföll denna anhållan.

Förste vice talmannen anmälde att *Lars Leijonborg* (fp) även fortsättningsvis skulle tjänstgöra som ersättare för Gabriel Romanus.

3 § Förste vice talmannen meddelade att Britt Mogård och Tage Adolfsson (båda m) den 5 juni återtagit sina platser i riksdagen, varigenom Allan Ekströms och Tomas Salzmans uppdrag som ersättare upphört.

4 § Föredrogs men bordlades åter

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1981/82:17 och 18

Socialutskottets betänkanden 1981/82:54-56

Utbildningsutskottets betänkande 1981/82:39

Jordbruksutskottets betänkanden 1981/82:40 och 42

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:17

Civilutskottets betänkande 1981/82:42

Måndagen den
7 juni 1982

*Konkurrenslag
m. m.*

5 § Konkurrenslag m. m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkanden
1981/82:55 om konkurrenslagstiftning (prop. 1981/82:100, 1981/82:165 och
1981/82:195) samt
1981/82:56 om förslag till ny lagstiftning om utländska förvärv av svenska
företag m. m. (prop. 1981/82:135).

Kammaren biföll utskottets framställningar om att ärendena skulle
avgöras efter endast en bordläggning.

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Näringsutskottets betänkanden 55 och 56 debatteras i ett sammanhang,
och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den
gemensamma överläggningen.

Anf. 2 LENNART PETTERSSON (s):

Fru talman! Riksdagen behandlar i dag två olika lagkomplex, som vart och
ett för sig syftar till att ge samhället en viss kontroll över företagens agerande
på marknaden. I det ena fallet rör det sig om lagstiftning mot konkurrens-
begränsande åtgärder inom svenskt näringsliv, i det andra fallet om
utländska förvärv av svenska företag och fast egendom. I ingetdera fallet är
det fråga om en ny lagstiftning, utan främst om en modernisering av redan
existerande lagar. Speciellt när det gäller utländska förvärv av svenska
företag har vi socialdemokrater fört fram mer långtgående krav än vad
regeringen föreslagit för att skydda svenska intressen. Vi har således framlagt
ett antal reservationer. Jag återkommer senare till detta lagkomplex i denna
gemensamma debatt.

Låt mig börja med betänkandena i den ordning som de är uppsatta inför
kammarens avgörande och ge några synpunkter på det förslag till reviderad
konkurrenslagstiftning som nu föreligger.

Ser man först till propositionens omfattning, inte mindre än 550 sidor, kan
man med fog säga att det blev fasligt mycket oväsen för litet ull. Det
väsentligt nya i propositionen, som ju bygger på konkurrensutredningens
förslag, är fusionskontrollen. Med all respekt för den frågans vikt hade det
säkert gått att minska ordflödet och sidantalet till åtminstone hälften utan att
några väsentligheter hade gått förlorade. Jag tycker att regeringen och
handelsdepartementet borde ha haft den respekten för utskottets och dess
ledamöters arbetsbelastning att man inte i oträngt mål hade brett ut sig
textmässigt så till den milda grad som här har skett. Propositionen omfattar
alltså 550 sidor.

I själva sakfrågan är vi socialdemokrater ense med regeringen om den nya
konkurrenslagen. Vi instämmer framför allt i att det nu kan behövas en
sambhällskontroll över storföretagens uppköp av andra företag sett ur
konkurrenssynpunkt.

Vi vill dock starkare än den borgerliga majoriteten i utskottet understryka behovet av att man också beaktar andra än kortsiktigt konkurrensmässiga aspekter, när beslut om att förbjuda ett visst företagsförvärv övervägs. Särskilt folkpartiet pratar så mycket om den fria konkurrensen bland svenska företag att man ibland tycks glömma bort att de svenska företagen internationellt sett är små och att vi även långsiktigt måste rusta oss för att kunna konkurrera på de internationella marknaderna och i Sverige möta en hård utländsk konkurrens. Det kan tillfälligtvis betyda vissa risker för konkurrensbegränsningar på hemmaplan vid en speciell fusion. Detta bör enligt vår mening beaktas. Vi har från socialdemokratiskt håll velat markera detta synsätt genom den reservation som vi fogat till utskottets betänkande 55 om att näringsfrihetsombudsmannen regelmässigt bör inhämta övergripande och näringspolitiska synpunkter i ett visst fusionsfall, innan han eventuellt går vidare till marknadsdomstolen. Därmed är inte sagt att det inte i speciella fall kan finnas behov av att man stoppar ett företagsförvärv.

Det politiskt verkligt intressanta i detta sammanhang är emellertid moderata samlingspartiets inställning till den nya konkurrenslagen. Moderata samlingspartiet är det parti som ständigt predikar konkurrensens höga visa. Här säger man nu blankt nej till möjligheterna att stoppa skadliga, konkurrensbegränsande företagsfusioner. Därmed öppnar sig en jätteklyfta mellan moderaternas konkurrensretorik och det politiska ställningstagande de gör, när det nu skall införas en lagstiftning som skulle kunna stoppa ett och annat av storföretagens företagsuppköp. Därigenom är det också helt klarlagt att de enda konkurrensbegränsningar som moderaterna är beredda att bekämpa är sådana som införs av samhälleliga skäl. Storföretagens konkurrensbegränsande åtgärder accepteras däremot undantagslöst. Var moderaterna har sin intresseanknytning är därmed helt uppenbart.

Låt mig så gå över till några punkter där utskottet på socialdemokratiska förslag har gjort ändringar i förhållande till regeringens proposition. Det gäller dels de enligt regeringsförslaget långa handläggningstiderna i fråga om förvärvskontrollen, dels regeringens förslag att man ensidigt skall kunna lämna ut konkurrensuppgifter om svenska företag till utländska myndigheter.

I regeringsförslaget rör det sig om handläggningstider på uppemot ett år. Det är enligt vår mening en helt oacceptabel tidsutdräkt. Inblandade företag och deras anställda borde inte behöva leva i osäkerhet under så lång tid. De i propositionen föreslagna handläggningstiderna är mot denna bakgrund alltför ensidigt generösa gentemot myndigheterna. Utskottet begär därför att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag om förkortade handläggningstider.

När det gäller förslaget om att man ensidigt skall kunna lämna ut konkurrensuppgifter om svenska företag till utländska myndigheter kan jag inte finna annat än att detta är ett försök av handelsminister Björn Molin att internationellt skaffa sig ett rykte om att vara något av en konkurrensfrämjandets Bror Duktig. Vi i Sverige har emellertid främst behov av en handelsminister som värnar om de svenska intressena och de svenska

företagen och som inte inlåter sig på några ensidiga medgivanden som går utöver gjorda internationella åtaganden. Utskottet har därför enhälligt bestämt sig för att hemställa att riksdagen direkt lyfter ut detta ändringsförslag från regeringen avseende 12 § i uppgiftsskyldighetslagen.

Slutligen, fru talman, skall jag när det gäller förslagen i anslutning till konkurrenslagstiftningen bara notera att de borgerliga i skön förening fortsätter sin slakt på samhällets prisövervakande myndighet genom att föreslå överförandet av tio tjänster från SPK till näringsfrihetsombudsmannen. Detta är för oss socialdemokrater helt oacceptabelt, speciellt i tider som dessa, med sänkta reallöner och snabbt stigande priser. Sannolikt är det så – mot bakgrund av de yttranden som förekommit i pressen – att om det inte hade varit valår i år hade handelsministern lagt fram ett förslag om att SPK i sin helhet skulle avskaffas.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna i näringsutskottets betänkande 55 angående en reviderad konkurrenslagstiftning.

Låt mig sedan gå över till näringsutskottets betänkande 56, som handlar om kontroll av utländska förvärv av svenska företag, och börja med att notera att industriminister Åsling i höstas aviserade att det trots allt skulle komma en reviderad lagstiftning avseende denna kontroll över de utländska förvärven. Sedan dess har emellertid regeringen gjort flera reträtter i förhållande till ursprungsförslaget inför påtryckningar från Industriförbundet och från utländska företag. Däremot har man inte gjort några ytterligare hänsynstaganden till löntagarorganisationernas synpunkter.

I den utredning som föregick regeringsförslaget hade mittenpartiernas representanter tillsammans med socialdemokraterna förordat att utländskt förvärv skulle kunna förenas med villkor och att dessa villkor i sista hand skulle kunna följas upp med vitesföreläggande. Av detta finns det inte ett spår kvar i regeringsförslaget. Det är uppenbarligen av detta skäl som vi i dag inte har några moderata invändningar mot den nya lagstiftningen, trots att de hade en annan uppfattning i själva utredningsarbetet. Däremot har vi socialdemokrater reserverat oss på flera punkter och vill att lagförslaget skall gå tillbaka till regeringskansliet för att få en välbekövlig överarbetning, i enlighet med vår reservation.

Låt mig sedan allmänt säga, fru talman, att i valet mellan svenska företag och utländska företag i Sverige väljer vi från socialdemokratins sida självfallet i första hand företag med svenska ägare. Det gör vi inte därför att svenskar är bättre utan därför att svenska ägare som regel finns i Sverige. Men nu är valet i verkligheten sällan så enkelt som jag har framställt det, och dessutom är det bevisligen så att många utländska företag ger väsentliga bidrag till sysselsättning, investeringar och teknisk förnyelse i vårt land. Speciellt välkomna är naturligtvis utländska nyetableringar, i varje fall jämfört med företagsuppköp, där utan tvivel ofta negativa faktorer kommer in i bilden.

En viktig negativ faktor, som vi ser det, i samband med främst utländska företags uppköp är onekligen ovanan vid svenska arbetsmarknadsmässiga

spelregler samt framför allt det faktum att de centrala besluten för företaget – dvs. det företag som har övertagits – i fortsättningen kommer att fattas utomlands. Härigenom blir de som kan avgöra många tusen svenska anställdas väl och ve mycket mera oåtkomliga för påverkan och diskussion såväl från svenska myndigheters sida som från de anställdas organisationers sida. Det är detta som enligt vår mening gör att särskild lagstiftning behövs, inte för att diskriminera utländska företag, utan för att åstadkomma en mera reell likabehandling i verkligheten.

Det förslag angående verksamhetskontroll av utländska företag som föreslås av socialdemokraterna syftar just till att bildligt talat flytta den utländska ledningen för det svenska företaget något närmare Sverige. Så enkelt är syftet med det förslag som vi har lagt fram.

Samtliga partier i Sverige är överens om att det nu liksom tidigare behövs en kontrollagstiftning för utländska uppköp av svenska företag. I övrigt skiljer sig ambitionsnivån åt mellan socialdemokratin och de borgerliga partierna. Att vi vill gå längre hänger sannolikt samman med den nära anknytning som socialdemokratin har till löntagarna och deras organisationer. De har som bekant ibland fått känna av hur svårt det kan vara att i krissituationer komma till tals med en företagsledning som befinner sig utanför landets gränser.

Detta är alltså den allmänna bakgrunden till att vi från socialdemokratiskt håll har velat ha en något mera skärpt lagstiftning när det gäller det utländska företagandet. De konkreta skiljelinjerna har vi också markerat på olika sätt, och jag skall kommentera några av dem.

Vi anser för det första i enlighet med vad utredningen föreslagit att tillståndsprövningen vid köp från utländsk sida av aktier i svenska företag skall sättas in redan vid förvärv av 5 % av aktiekapitalet. I den uppfattningen hade vi på utredningsstadiet med oss mittenpartiernas representanter. Tyvärr har regeringen frångått detta krav.

För det andra gäller en konkret skiljelinje regeringens lagförslag om att tillstånd för utlänning att förvärva svenskt företag skall meddelas om förvärvet inte strider "mot väsentligt allmänt intresse". I utredningsförslaget hade man formuleringen "mot allmänt intresse". Vi har följt utredningsförslaget också där och vill alltså ha en något mera skärpt attityd än den regeringen föreslår. Såvitt jag kan förstå hade vi även på denna punkt med oss mittenpartierna i utredningen.

För det tredje anser vi, i likhet med vad folkpartiet och centerns representanter ansåg i utredningen, att tillstånd till förvärv skall kunna förenas med villkor i de fall där så är befogat och att villkoren vid behov skall kunna följas upp med vitesföreläggande. Att som i regeringsförslaget laborera med icke förpliktigande uttalanden i anslutning till förvärvet anser vi otillfredsställande såväl från de anställdas som från samhällets synpunkt, men också med hänsyn till det utländska köparföretaget. Vi tror nämligen att också köparföretaget vill ha klara regler i stället för den osäkerhet om vilka åtaganden som gjorts resp. inte gjorts som kan skapas med regeringens förslag.

För det fjärde: Syftet med den verksamhetskontroll som vi föreslår skall naturligtvis inte vara att åstadkomma en detaljkontroll, utan kontrollen skall tas till i speciella situationer då detta kan vara befogat, främst för att åstadkomma den reella likabehandling som vi har talat om och som är svår att uppnå, eftersom det utländska företags ägare befinner sig utanför vårt lands gränser. Vi menar att verksamhetskontrollen skall syfta till att säkerställa att den utländska företagsledningen fullgör sina skyldigheter enligt svensk lag och svenska avtal, och vi tror att någon form av verksamhetskontroll behövs. Med tanke på de positiva erfarenheter vi i flertalet fall har av utländska företag i vårt land skall verksamhetskontrollen emellertid tillämpas med omdöme och förvisso icke på något sätt i onödan.

Till slut, fru talman, vill jag bara understryka vikten av de skärpta krav på tillståndsgivningen när det gäller utländska köp av svenska fritidsfastigheter som har förts fram i motion 2474 och som utskottet i väsentliga delar har ställt sig bakom. Det gäller här att långsiktigt värna om svenska medborgares möjligheter att skaffa sig fritidshus, med tanke på det allt hårdare tryck som kommer från köpstarka intressen, främst i Danmark och Nordtyskland. Regeringen har under senare år urholkat denna lagstiftning genom sina beslut i olika överklagningsärenden. Den kritik som såväl näringsutskottet som lagutskottet har uttalat på denna punkt mot regeringen innebär förhoppningsvis att den tidigare ordningen nu kommer att återställas.

Fru talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att de reservationer på olika punkter som vi har gjort i anslutning till regeringens förslag till lagstiftning om utländska förvärv av svenska företag går i stort sett ut på att följa upp den linje som socialdemokraterna och mittenpartierna på många av dessa punkter varit ense om i utredningen. Vi kan bara beklaga att regeringen inte fullföljt den utredningslinjen utan mer och mer närmat sig den moderata ståndpunkten i utredningen. Ett tecken på det är helt klart att moderaterna i dag icke på någon punkt har några reservationer i förhållande till regeringens förslag när det gäller utlandskontrollen.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad vid näringsutskottets betänkande nr 56.

Anf. 3 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! När jag anmälde mig till dagens debatt var min avsikt att tala litet grand om näringsutskottets betänkande nr 56. På talarlistan har jag emellertid blivit uppsatt som talesman för reservanterna när det gäller utskottets betänkande nr 55, och jag skall därför även försöka behandla reservationerna 1 och 4, som är fogade vid näringsutskottets betänkande nr 55 om konkurrenslagen.

Inledningsvis vill jag konstatera att en stor del av de svenska internationella företagsgrupperna har tillkommit genom en lång rad av olika fusioner för att uppnå erforderlig grad av storlek för att kunna ha en internationell konkurrenskraft. Fusioner har aktivt kommit att bidra till att svenska företag har kunnat växa och uppnå nödvändig storlek för att framgångsrikt kunna

konkurrera på utlandsmarknaden. Fusioner har även varit en nödvändighet när det gällt att uppnå erforderliga strukturrationaliseringar inom olika områden. Vi har dock på senare år kunnat se att fusioner har varit besvärliga och tagit lång tid att genomföra och även att flera fusioner har misslyckats.

Sedan vi granskat regeringens förslag till ny konkurrenslag har vi sagt nej till varje form av fusionskontroll enligt de förslag som föreligger. Vi menar att det ofta nog i efterhand, sedan en fusion har kommit till, är svårt att granska och se om den medfört några negativa effekter för konsumenterna och ur konkurrenssynvinkel. Men det är ännu svårare att på förhand utvärdera eventuella nackdelar i konkurrenshänseende, om man skulle företa en granskning för att ta ställning till om fusionen skulle få genomföras eller ej. Vi vill påpeka och trycka på att regeringen redan i dag har ett klart instrument att påverka eventuella fusioner genom möjligheten att ge befrielse från realisationsvinstbeskattning i samband med samgående mellan företag eller uppköp av företag. *Det instrumentet kan användas även för att komma till rätta med fusioner som är mindre önskvärda ur svensk synvinkel.*

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 4 vid näringsutskottets betänkande nr 55.

Därmed övergår jag till att kommentera näringsutskottets betänkande nr 56 om utländska förvärv av svenska företag.

En viktig del i Sveriges internationella handlande på det ekonomiska området måste vara att slå vakt om den fria handeln och verka för fortsatta liberaliseringsåtgärder. Sverige måste i sitt eget intresse avstå från manipulationer i protektionistisk anda. De kortsiktiga fördelar sådana åtgärder skulle kunna ge förbyts mycket snabbt i sin raka motsats.

Sverige deltar redan nu aktivt i det internationella ekonomiska samarbetet, som bedrivs främst inom ramen för OECD och internationella valutafonden men också inom mer informella grupper, t. ex. den s. k. 10-klubben och de nordiska finans- och ekonomiministermötena.

Kraven på friare kapitalrörelse mellan länder har ute i Europa vunnit ökat gehör. Internationaliseringen av företagen har varit en icke oväsentlig bidragande orsak i den internationella välståndsökningen under senare årtionden.

Det finns anledning att med kraft understryka att de utländska direktinvesteringarna och de multinationella företagens verksamhet här i landet har en rad positiva effekter. Utländskt företagande i Sverige kan tillföra landet avancerad teknik, nya impulser och ett allmänt sett förbättrat investeringsklimat i landet – förutom naturligtvis fler sysselsättningstillfällen.

Det finns även anledning att med kraft understryka att svenska direktinvesteringar och företagsköp i utlandet har en rad positiva effekter för vårt eget land. En internationalisering av svenska företag är ofta en förutsättning för långsiktig överlevnad och en bibehållen eller förbättrad internationell konkurrenskraft. Dotterbolag till svenska multinationella företag bidrar i betydande del till dessa företags vinster och möjligheter att expandera även i Sverige.

*Konkurrenslag
m. m.*

Det finns anledning att beklaga att debatten om multinationella företag nästan uteslutande har koncentrerats till de problem multinationella företag kan medföra i form av försämrade möjligheter till insyn i beslutsprocessen, kontrollsvårigheter och krav på balans i våra utrikesbetalningar. De risker som det främmande inflytandet i svenska företag kan innebära i olika avseenden måste självfallet samhället kunna skydda sig emot. En effektiv kontroll över det främmande inflytandet i svenska företag är därför naturligtvis motiverad i Sverige lika väl som i utlandet.

Det framstår därför som naturligt att förvärvskontrollen av utländska köp av aktier i svenska företag görs fullständig, så att den gäller på samma sätt för alla svenska företag, oavsett om utlåningsförbehåll eller ej finns i bolagsordningen.

Men det finns i detta sammanhang anledning att understryka behovet av en liberalisering av möjligheterna för utländska företag att børsintroduceras i Sverige. Lika väl som det finns anledning att tillåta utländska investerare att köpa svenska börsnoterade aktier finns det anledning att bredda den svenska kapital- och aktiemarknaden till även handel med utländska företags aktier. En sådan breddning skulle kunna vitalisera kapitalmarknaden, öka förståelsen för internationellt företagande och förbättra insynen i dessa internationella företag. I första hand borde utländska, multinationella företag med tillverkning i Sverige komma i fråga för børsintroduktion i Sverige.

Den svenska politiska debatten tenderar att på ett beklämmande sätt se svenska direkta investeringar utomlands som något negativt, samtidigt som man ser utländska investeringar i Sverige som ett hot, liksom utländska uppköp av aktier i svenska företag. Samtidigt vill dessa kritiker förhindra att svenskar köper aktier i utländska multinationella företag. Ekvationen går naturligtvis inte ihop. Debatten har tenderat att bli protektionistisk på kapitalmarknadsområdet. En liberalare syn på kapitalrörelser över gränserna för en utvecklad industrination av Sveriges karaktär är av central betydelse för vårt land. Det måste vara i Sveriges eget intresse att avstå från manipulationer i protektionistisk anda.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess helhet i betänkande nr 56.

Anf. 4 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Jag skall tala om de motioner från vpk:s sida som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 55. Litet senare i debatten kommer C.-H. Hermansson att ta upp frågor som berör utskottets betänkande nr 56.

Som framgår av dagens betänkande om konkurrenslagstiftning, där flera vpk-motioner finns behandlade, har vi under lång tid krävt skärpningar när det gäller samhällets möjligheter att övervaka och ingripa mot konkurrensbegränsningar av olika slag, begränsningar som är till men för den vanlige konsumenten, för den anställde eller för samhället som sådant.

Det är uppenbart för alla som gör ett försök att analysera utvecklingen inom vår ekonomi och vårt näringsliv, att kapitalismen nu har passerat sitt progressiva stadium och befinner sig i en situation där monopolisering,

fusioner, marknadsdelningar och monopolprissättningar tillhör vardagen. Det drabbar oss alla på ett eller annat sätt.

Genom den här koncentrationsprocessen, som löper med en inbyggd lagbundenhet, får man säga, har vårt land, dess olika branscher och marknader i allt högre grad fått uppleva fåtalsdominans och enföretagsdominans, med de följder som det får för prissättningen men också för utbud och service på olika områden. Framför allt märks det när det gäller minskad sysselsättning, som inte kunnat kompenseras av andra verksamheter, eftersom hela ekonomin är på nedgång och någon nyetablering och ny konkurrens inte uppstår som ersättning.

I det läget ser vi det från vpk:s sida naturligtvis som en framgång för vår politik att man skärper samhällets möjligheter till övervakning och kontroll genom den nu föreslagna konkurrenslagen. Naturligtvis hade vi också, som framgår av den motion som vi avlämnat med anledning av propositionen, gärna sett att lagen vidgats i vad gäller omfattning och rekvisit.

Vi har från vpk föreslagit att man skall vidga lagen att gälla för priskarteller och marknadsdelningskarteller, två mycket användbara instrument för att eliminera konkurrens, om man ser det från företagarnas sida. Jag har själv på nära håll kommit i kontakt med verkningarna av sådana överenskommelser, som – det medges – kan vara svåra att bevisa men just därför är så verkningsfulla.

Man kommer överens om högst- eller lägstpriser eller om att hålla samma pris. Ofta delar man marknader, antingen geografiskt eller genom att man lämnar över vissa kundkategorier – oftast återförsäljare – till varandra för bearbetning. Man avstår alltså från att bearbeta på ett område och får fria händer på ett annat – en typ av marknadsdelning.

I propositionen sägs att det är viktigt att samhället kan ingripa mot detta, men man tvekar därför att avgränsningarna mot vad som är kriminellt innebär svårigheter. Vi har svårt att acceptera en sådan invändning, mot bakgrund av den vikt som frågan om priskarteller och marknadsdelningskarteller faktiskt har.

Vidare har vi föreslagit att man skall vidga rekvisiten i vad gäller företagsfusion. Man skall alltså enligt vår mening för ingripande enligt lagen kunna beakta sysselsättningen och berörda arbetstagares eller kommuners intressen. Dessa förslag avisas av utskottet, liksom också skedde i propositionen. Utskottet hänvisar till andra medel av t. ex. arbetsmarknadspolitisk natur.

Man måste säga att mot bakgrund av den förda ekonomiska politiken och mot bakgrund av arbetsmarknads- och industriministrars hårda kamp för att slippa göra några som helst ingripanden mot privatkapitalet när sysselsättning eller hela bygder hotas, framstår en sådan hänvisning som ingenting annat än luft.

Från vpk:s sida är vi inte beredda att släppa något instrument som kan hindra en utslagning av industrier, med arbetslöshet och socialt elände som följd. Vi anser att också konkurrenslagen bör kunna användas på detta område.

Måndagen den
7 juni 1982

*Konkurrenslag
m. m.*

Vi får tyvärr inte något stöd för våra tankar från socialdemokraterna i utskottet, som ju har möjlighet att reservera sig. Men jag noterar ändå att det i en s-reservation, nr 2, finns ett avsnitt där det sägs: "Visserligen är det närmast konkurrenspolitiska överväganden som näringsfrihetsombudsmanen har att anställa vid sin prövning." – det gäller alltså företagsfusion – "men någon skarp gräns mellan sådana omständigheter och samhällspolitiska omständigheter i övrigt går inte att dra." Det är naturligtvis tankar som ligger i linje med våra, att man skall kunna utvidga möjligheterna att ingripa utifrån samhällsekonomiska effekter. Jag beklagar att vi inte har kunnat få stöd för våra tankar i en s-reservation.

I betänkandet behandlas flera motioner, bl. a. om statens pris- och kartellnämnd och anslag till densamma. Det är intressant att se att man å ena sidan, i förslaget till konkurrenslag, i allmänna ordalag talar om nödvändigheten av att skärpa samhällets insatser, men å andra sidan inte anser det rimligt att ge statens pris- och kartellnämnd vad man har begärt för prisövervakning, så att nämnden kan behålla de fem tjänster som man har talat om.

I vår motion när det gäller pris- och kartellnämnden pekar vi på att man under de borgerliga regeringarna har börjat ifrågasätta SPK:s berättigande. I samband med att prisstoppet slopades togs också anmälningsplikten beträffande prishöjningar bort på ett antal varor, och den obligatoriska förhandsanmälningen minskade med 7 procentenheter. Enligt vår mening borde det slopade prisstoppet, som vi skrev i vår motion i januari, i stället resultera i ökad anmälningsplikt och förbättrad prisövervakning för att man skall kunna skydda konsumenternas ekonomi. Detta är i linje med vad vi talar om när det gäller konkurrensbegränsningar. Är det viktigt att skydda enskilda människor från verkningar av konkurrensbegränsningar och omotiverade prissättningar, är det också viktigt att se till att statens pris- och kartellnämnd får möjlighet att arbeta. Därför kräver vi att de skall få ett anslag, så att de kan behålla de fem tjänster som de nu har för detta ändamål. De har räknat med att fem tjänster måste bort, om de inte får de pengar de har begärt.

Slutligen, fru talman, måste jag instämma i Lennart Petterssons kritik av moderaterna. De framstår som en stretande häst som inte flyttar sig ur fläcken när det gäller ingrepp mot avigsidor av kapitalismen. Regeringen och mittenpartierna har som vanligt två hållningar: Dels menar man att kapitalismen är utmärkt, dels att den fria konkurrensen ger den allra bästa av världar och är något absolut nödvändigt för vårt lands framtid. Men samtidigt erkänner man att den fria konkurrensen skapar sådana våldsamma problem att vi måste skärpa ingreppen mot den och skärpa lagstiftningen för att kontrollera den. Det är de vanliga åsikterna för och emot. På det sättet är moderaterna i allt sitt förfarande och felaktiga ställningstagande mer rakryggade, det får man lov att säga.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna, en från förra året, 1980/81:1045, där vi har begärt ingripanden och skärpningar av konkurrenslagstiftningen, och tre för i år, 1981/82:2461, 2312 och 1058.

Anf. 5 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Syftet med den nya konkurrenslagen är att stärka marknads-ekonomin. Den avgörande förutsättningen för att marknadsekonomin skall fungera är att köparen har möjlighet att välja mellan produkter och tjänster som erbjuds honom av flera av varandra oberoende och konkurrerande företag.

Fleralet svenska företag är, internationellt sett, små. Genom frihandeln utsätts de för internationell konkurrens. Konkurrensen från företag utomlands är en grundläggande förutsättning för att marknadsekonomin skall fungera, och fungera så väl som den bör göra i vårt land. Frihandeln är ett värn för konsumenterna.

Men ibland, fru talman, händer det också i Sverige att företag växer ihop eller träffar överenskommelser med varandra på ett sätt som undanrycker konkurrensen och gör att marknadsekonomin inte fungerar på det område där de verkar. Det är i sådana fall som personer med liberal idésyn vill att statsmakterna skall ingripa. För personer med andra ideologiska utgångspunkter är ett sådant ingripande från statsmakternas sida långt ifrån självklart. Det finns konservativa som inte tycks se de nackdelar som följer med monopol och oligopol som sätter konkurrensen ur spel. Att de vinster som på så sätt uppstår är sakligt oförtjänta bekymrar inte dessa konservativa så länge vinsterna tillfaller enskilda personer. Att handlingssättet med rätta undergräver allmänhetens förtroende för marknadsekonomin bekymrar dem inte heller.

För socialister är monopol och karteller uttryck för kapitalismens snikenhet och det sista steget på vägen mot marknadsekonomins bankrutt och socialismens skördetid. Därför, fru talman, är en väl fungerande och rätt tillämpad konkurrenslag ett centralt liberalt instrument för värdet av en sund och väl fungerande marknadsekonomi.

Det lagförslag riksdagen kan väntas besluta om i dag, trots reservationer – i vissa delar från socialdemokraterna och vissa andra delar från moderaterna – är ett uttryck både för regeringens liberala grundsyn och för dess möjligheter att med stöd, ibland från den ena sidan och ibland från den andra, förverkliga sin politik.

Fru talman! Lagen om utländska förvärv är främst en ganska odramatisk modernisering av gällande lagstiftning. Som sådan kan den anbefallas på det varmaste.

Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan i dess helhet i betänkan-
dena 55 och 56.

Anf. 6 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Det är intressant att notera att marknadsekonomin och dess inneboende krafter nu har avvecklats till den grad att staten måste göra ingripanden för att den över huvud taget skall fungera. Det är värt att noteras att det framförs från folkpartihåll. Hadar Cars sade att företag ibland växer ihop, ungefär som om det vore några små olyckor på vägen under kapitalets underbara marsch in i härligheten. Men det är det inte, utan det är en ständigt

pågående process. För att företagen skall överleva måste de slå under sig konkurrenter, eliminera dem, behärska marknaden. Vi ser hur detta pågår hela tiden.

Sedan sägs att för socialister är detta monopolstadium ett slags slutstadium. Och det är det, inte bara för oss – utan faktiskt, om man objektivt ser till hur ekonomin fungerar. De gångna åren under både socialdemokratisk och borgerlig regering har ju visat vart vi är på väg. Vi ser det naturligtvis som ett friskhetstecken att regeringen reagerar och skärper konkurrenslagarna. Men vi pekar också på omöjligheten i att slutgiltigt komma till rätta med problemen genom att hela tiden bara skärpa lagarna. Det fordras ju en annan ekonomi!

Anf. 7 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Vi anför från moderat håll för det första att vi tror på marknadsekonomin, för det andra att fusionskontroll i den tappning som har föreslagits i konkurrenslagen icke är nödvändig. Vi menar att det är mycket svårt att bedöma när en fusion skulle vara skadlig eller inte. Det blir lätt en mycket byråkratisk och svår process, där företag som vill fusionera har svårt att bedöma om de kommer att kunna få göra det. Det finns, som lagrådet uttrycker det, en viss risk för att det blir en ovisshet om vilket rättsläge som råder.

Vi menar att regeringen redan nu vid större fusioner, som skulle kunna vara skadliga, har betydande möjligheter att via realisationsvinstbeskattningen påverka om det skall bli en fusion eller ej – genom att medge eller inte medge befrielse från realisationsvinstbeskattning i samband med en fusion. Vi tror att marknadsekonomin fungerar bäst utan den föreslagna fusionskontrollen.

Anf. 8 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Till att börja med vill jag instämma i vad Hadar Cars sade i sin karakteristik av moderaterna. Jag framförde det själv i mitt inledande anförande. Moderaterna går ut med starkt retoriska uttalanden om att man skall värna den fria konkurrensen i alla avseenden, men när det kommer till de praktiska avgörandena är det moderaterna som i första hand uppenbarligen värnar om storföretagens intressen att köpa upp mindre företag, också i de fall där det är helt klarlagt att konkurrensbegränsningarna har entydigt skadliga verkningar. Det sägs nu från moderat håll att det skulle vara mycket svårt att tillämpa den föreslagna lagen.

Anf. 9 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Den medgivna repliken gäller Hadar Cars inlägg.

Anf. 10 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Låt mig då övergå till att bemöta Hadar Cars. Låt mig konstatera att Hadar Cars behagade skämta i sin argumentering för regeringsförslaget. Han såg det bl. a. som ett uttryck för regeringens styrka

att den kan hämta stöd från olika delar av Sveriges riksdag. Ja, inte har det visats någon muskelstyrka från den regering som vi har f. n., utan en av förklaringarna till att regeringen i allt väsentligt torde få igenom sitt förslag är att det har funnits en betydande samstämmighet redan från utredningsstadiet och framåt mellan socialdemokraterna och mittenpartierna om att vi behövde ha en viss form av fusionskontroll i det här landet. Jag kan försäkra Hadar Cars att vi, t. o. m. om regeringen hade varit en majoritetsregering, i allt väsentligt hade ställt upp för de åtaganden vi redan tidigare har gjort i samband med utredningsarbetet.

Anf. 11 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson tycks ansluta sig till de föreliggande förslagen och det har jag självfallet inget att invända mot.

Hans Petersson i Hallstahammar och Per Westerberg ger i sina repliker belägg för att min mycket korta analys av grumligheterna i resp. partiers grundsyn när det gäller konkurrensfrågorna var korrekt.

Anf. 12 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Det är nog inte någon grumlighet i grundsynen från vår sida vad gäller den fria konkurrensen. Vi ställer entydigt upp för den fria konkurrensen. Men som bekant kommer konkurrensen för de flesta svenska företag inte ensidigt från den inhemska marknaden, utan den kommer huvudsakligen från utländska företag.

Vårt sätt att tackla skadliga fusioner är via realisationsvinstbeskattningen. Vi vill ha ett klart rättsläge, där det inte uppstår några svårigheter att utreda om en fusion skall vara tillåten att genomföra med stöd av konkurrenslagen eller ej. Vi tror att den metoden är bäst för företagen och för en väl fungerande marknadsekonomi.

Anf. 13 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Hadar Cars tog emot vår kritik, men i sitt anförande kritiserade han socialister som har samma inställning som vi. Jag försökte då säga att det inte bara är en inställning, utan något som grundar sig på objektiva förhållanden i ekonomin – detta bevisas också genom att man nu lägger fram ett sådant här konkurrensbegränsningsförslag.

Den härlighet som beskrivs i den liberala himlen, om hur bra det är när de fria marknadskrafterna får fungera fritt, motsägs av att man lägger fram detta förslag. Faktorer som produktionens innehåll och organisation, vad som produceras och hur samt vilka behov produktionen tillfredsställer är faktiskt överordnade frågan om fri konkurrens. Det finns inget samband mellan å ena sidan hög profit, företagens val av produktion och marknadsföring och å andra sidan människornas behov.

Anf. 14 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag tänker inte ägna ytterligare tid åt Hans Petersson i Hallstahammar. I hans lyckorike finns det inte behov av och inte heller

förutsättningar för någon form av konkurrenslagstiftning. Där har konkurrensen upphört att fungera.

Till Per Westerberg vill jag säga att i de fall, kanske sällsynta, där fusioner och överenskommelser mellan svenska företag skulle leda till monopolbildning vill vi från liberal sida, till marknadsekonomins värn, sätta stopp. Men det vill inte Per Westerberg.

Förste vice talmannen anmälde att Per Westerberg och Hans Petersson i Hallstahammar anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 15 BENGT SJÖNELL (c):

Fru talman! Kammaren behandlar nu två betänkanden – näringsutskottets betänkanden 55 och 56 – och bägge har en mycket central anknytning till frågorna om marknadsekonomi kontra planhushållning, och om konkurrensen och sättet att konkurrera på marknaden.

Jag avser här att ta upp utskottets betänkande 56 om utländska förvärv av svenska företag.

Låt mig i anslutning till de tidigare talarnas inlägg säga att vi från centerpartiet har en klar och konsekvent inställning när det gäller hur ett näringsliv effektivast skall nå resultat – det sker på den fria marknadsekonomins plattform. Den fria marknadsekonomi förutsätter konkurrens, och det är också dess livsluft. Vi anser emellertid från centerns sida, vilket vi alltid har hävdad, att konkurrensen inte kan få bli hur fri och vildvuxen som helst utan måste hållas under en viss kontroll och under en viss övervakning. Vi hälsar därför med tillfredsställelse regeringens förslag som de nu är framlagda, dels beträffande skärpningen av konkurrenslagstiftningen, dels beträffande förslagen i betänkande 56 om utländska förvärv av svenska företag. Jag kan beträffande det sistnämnda betänkandet konstatera att näringsutskottet är enigt om att utländska investeringar och de multinationella företagens verksamhet i Sverige har en hel rad positiva effekter. Sverige torde vara en av de nationer som har det största utlandsberoendet och den största export- och importhandeln. Mot den bakgrunden är det självklart att de multinationella företagen bedriver en omfattande verksamhet här. De positiva effekterna härav är t. ex. en ökad tillgång på riskvilligt kapital, vilket i dagens läge verkligen är angeläget i det svenska näringslivet. Vidare innebär deras investeringar en klart ökad sysselsättning. Och sist men inte minst medför de en ökad tillgång på avancerad teknik. Vi har nu här i landet kommit in i det skedet att vi skall satsa mycket hårt på teknisk forskning och utveckling, och då är det positivt att vi även utifrån får in ny och avancerad teknik.

Centerns representanter i utskottet är eniga med de övriga partiernas representanter om att det utländska inflytandet dock kan medföra problem, i vissa fall inte så små sådana. Det gäller i första hand de stora multinationella företagen. Ett mycket speciellt problem som i vissa situationer närmast kan utvecklas till ett hot är när sådana företag kastar ögonen på svenska företag,

små eller stora, som har en unik tillverkning och speciella kunskaper. Dessa kan vara av intresse för ett multinationellt företag men de är också av avgörande betydelse för Sveriges försörjning och beredskapsstyrka. Här gäller det naturligtvis att bevara det svenska företagens kunskap och teknik inom landet.

Mot bakgrund av dessa både positiva och negativa faktorer i samband med de multinationella företagens verksamhet föreslår regeringen ändringar i reglerna för utländska företags förvärv av svenska företag.

Det är intressant att konstatera att både majoriteten och minoriteten i utskottet klart har deklarerat att målsättningen för åtgärderna är att åstadkomma lika behandling av svenska och utländska företag. Med det enorma utlandsberoende som vi har här i landet vore det fullkomligt orimligt att införa regler som innebar olikartad behandling av svenska och utländska företag. Konkurrensen skall ske på lika villkor inte bara i Sverige utan över huvud taget gentemot länder med fri konkurrens och fri marknadsekonomi. Man måste alltså kunna ställa likartade krav på och ha en jämförbar insyn i både svenska och utländska företag.

Trots den gemensamma målsättningen vill socialdemokraterna gå väsentligt längre i kontrollmöjligheter än vad utskottsmajoriteten vill göra. Det är i och för sig ingen överraskning – det följer en lång socialdemokratisk tradition. Man vill ha centralstyrning, man vill i alla tänkbara situationer ha byråkrater som man anser vara bättre skickade att sköta företag och näringsliv än vad näringslivets eget folk är. Från centerns sida tror vi inte på att vare sig statliga eller fackliga byråkrater är skickade att klara näringslivets många och stora problem.

Den socialdemokratiska minoriteten i näringsutskottet har naturligtvis också andra motiv, och jag vill inte ifrågasätta vad Lennart Pettersson har sagt om att man från det hållet inte i första hand är angelägen om centralstyrning och byråkrati utan att man har andra värderingar och andra bedömningar av de föreslagna åtgärdernas effekter. Hur som helst kan vi inte godta de förslagen och de invändningarna.

Jag vill emellertid för centerns del mycket klart poängtera att man ju aldrig kan spå om framtiden. De här förslagen kan leda in på fel spår. De kan leda till att det visar sig otillräckligt för att uppnå de mål som vi har och som jag redogjort för här. Vi från vårt håll är helt på det klara med att det kan bli nödvändigt att göra en omprövning, om verkligheten nu visar att en sådan omprövning är nödvändig. Vi anser dock att det i dag är angeläget att inte tillskapa mer byråkrati än vad som redan finns och inte göra fler ingrepp i det fria näringsutövandet än vad som är absolut nödvändigt. Vi har, fru talman, redan alltför många förbud och inskränkningar i det här landet som vi har det.

De föreslagna åtgärderna är ett viktigt steg i rätt riktning, och effekterna får vi lov att följa upp, som jag sagt, i framtiden. Jag vill också understryka vikten av att vi inte försöker ersätta en sund konkurrenskraft med en rad regler. Det är, som vi ser det, angeläget att svenskt näringsliv i väsentlig mån har svenska ägare. Men det skall bibehålla sin effektivitet och skapa sina

Måndagen den
7 juni 1982

Konkurrenslag
m. m.

framgångar genom egen kraft och i ett likvärdigt företagsklimat.

Jag vill bara till slut, fru talman, helt kort göra ett mycket viktigt påpekande. Det är nämligen så att industriministern sedan en tid tillbaka har tillämpat en i industridepartementet utarbetad praxis, som innebär att när de stora utländska företagsförvärven börjar bli aktuella – jag tar Wasabröd som ett exempel – kommer detta alltid till industriministerns kännedom. Han tar då i ett mycket tidigt skede upp förhandlingar med de stora utländska företagen för att resonera om villkoren och om vad det kan bli för konsekvenser när det gäller ekonomin, sysselsättningen och hela komplexet av följdföreteelser i samband med sådana förvärv. Han har också möjlighet att ställa vissa krav och även meddela hur vi från svenskt håll ser på saken. Jag tror att det är en utomordentligt väsentlig och viktig praxis som har utarbetats.

Jag vill sluta med att säga, fru talman, att den praxis som industriministern har skapat överensstämmer med ett konstaterande som utskottet gjort i cnighet. nämligen att syftet med förvärven och planerna för de företag som samgåendet gäller måste kunna beaktas. Det är precis vad som sker vid en sådan prövning från industriministerns sida. Det är alldeles uppenbart, att har man en praktisk inställning till problemen och en vilja att lösa dem mycket pragmatiskt, effektivt och enkelt, kan en sådan praxis vara väl så effektiv för att man skall uppnå de mål man har satt upp för sig som en rad lagregler kan vara. I varje fall går det väsentligt fortare att nå målet på detta sätt än om hela den byråkratiska apparaten skall behöva sättas i gång, med alla olika regler som skall iaktas och prövas.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 16 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Även om C.-H. Hermansson strax skall gå in på det specifika i betänkande 56; vill jag replikera eftersom de båda betänkningarna 55 och 56 debatteras i ett sammanhang.

Jag noterar att centerpartiet hamnat i den fälla där folkpartiet redan finns. Det effektivaste och det bästa är den fria marknadsekonomin, och själva livsluften är den fria konkurrensen. Men det skall vara kontroll och övervakning, man skall strypa till litet grand, för det är inte bra med för mycket luft. Fri konkurrens, men inte hur som helst alltså, det är rätt fantastiskt. Det är en intressant glidning.

Centern brukar tala om behoven av jobb i småbygder. Det går ju tvärt emot marknadsekonominns inre funktionssätt. Jag förstår att centern länge levt med den här dubbla målsättningen för sitt agerande.

Det är ett intressant slingrande inom mittenpartierna kring marknadsekonominns roll i och med att man lägger fram det här förslaget och argumenterar för det. Det verkar som om mittenpartiernas ideologier har malts i kapitalismens kvarnar under en tid och nu kommer ut som litet mindre korn, litet mera anpassade till användningen. Efter sex års borgerligt regerande har givetvis de borgerliga fått insikter om hur det fungerar.

Anf. 17 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Debatten är naturligtvis något förvirrad av att vi har två utskottsberäkningar som debatteras samtidigt och av att vi också har två olika utskottsföreträdare, men jag skall försöka att fånga upp båda sakerna.

Nu vill jag emellertid rikta mig till Bengt Sjönell som gjort en del kommentarer i anslutning till lagen om utländska förvärv av svenska företag m. m.

Bengt Sjönell riktar kritik mot socialdemokraterna för att de veiat gå längre i fråga om kontrollen över de utländska företagsförvärven och målar här upp ganska stora bilder av svårigheter, byråkratisering och liknande.

I nästa andetag förklarar han dock att centern är beredd att göra omprövningar om nuvarande lagförslag inte skulle vara till fyllest. Detta betraktar jag som en bra slutsats, tillkommen efter något krångliga turer.

Jag vill till Bengt Sjönell – innan han ytterligare breder ut sig om socialdemokraternas misstag på detta område – säga att vad vi gör är att vi i allt väsentligt följer upp de tankegångar reservationsvägen som socialdemokraterna och mittenpartierna var överens om i den utredning som föregick propositionsförslaget. Hade ni stått kvar vid ert ursprungliga förslag, hade vi inte behövt bråka så särskilt mycket i kammaren i dag.

Vi syftar – och jag vill ha sagt det ännu en gång – till en reell likställighet mellan svenska och utländska företag. Men det faktum att utländska dotterbolag i Sverige har sina ägare utomlands medför att det måste finnas vissa speciella regler. Fråga de anställda i företag som Firestone och Goodyear och liknande, och de kan intyga att det här föreligger problem, även om det naturligtvis är riktigt att de allra flesta utländska företag i Sverige sköter sig bra.

Anf. 18 BENGT SJÖNELL (c) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson, om jag fattade honom rätt, är tydligen – och var det även i sitt inledande anförande – i mycket hög grad bunden av utredningar och utredningars resultat. Det är klart att det svenska remissmaskineriet är av mycket stort värde och att det kommer fram många goda synpunkter från fackfolk som sitter i utredningar. Men man kan inte, när ett ärende skall behandlas i parlamentet, på något sätt slaviskt följa vad utredningarna har kommit fram till eller vad utredningarnas resp. politiska representanter har kommit fram till.

Det finns en lång historia under hela den långa socialdemokratiska regeringens tid att man gång efter annan när man lade fram propositioner för behandling i utskott och riksdag var tvungen att inta andra ståndpunkter än vad ens egna representanter kanske hade gjort i en utredning. Jag tror, Lennart Pettersson, att det inte går att vara fullt så slaviskt bunden vid utredningsresultat.

Vi har alltså både på regeringsplanet och sedermera i utskottet gjort en viss omprövning. Jag betonade att vi hade som huvudmotiv att inte införa mer byråkrati och flera snörningar än vad som är nödvändigt, men att vi

samtidigt, om något skulle gå snett, är beredda till en omprövning. Jag tycker att det ger uttryck för precis den ståndpunkt som vi har.

Till Hans Petersson i Hallstahammar vill jag bara säga att centern alltid slagit vakt om småföretagen ute i bygderna. Den omständigheten att vi bekänner oss till en fri marknadsekonomi betyder ju inte att detta är en fientlig inställning till småföretagen – det är precis tvärtom. Utan en fri marknadsekonomi, utan den fria konkurrensens livsluft, skulle det inte finnas några småföretag i Sverige och vi skulle inte ha haft de här världsberömda företagen i Anderstorp och Gislaved nere i Småland och på andra platser. Det ena förutsätter ju det andra. Men i en kommunistisk värld förekommer inga småföretag, ty där finns inte den förutsättning som den fria marknadsekonomin skapar – så enkelt är det.

Anf. 19 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Bengt Sjönell, jag kan bara konstatera att centerpartiet är anhängare av småföretag och liv och verksamhet och företagsamhet ute i bygderna men också anhängare av marknadsekonomin – samma marknadsökonomi som inte är anhängare av småföretag och liv och verksamhet ute i bygderna. Ni får väl börja se igenom problemet och fundera ut vilket ben ni skall stå på i framtiden.

Anf. 20 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Fru talman! Det förslag till ny konkurrenslag som riksdagen i dag behandlar utgör slutet på ett omfattande och i tiden utdraget utredningsarbete. Under åren 1974–1978 arbetade en utredning med en översyn av gällande konkurrenslagstiftning. Utredningsarbetet resulterade i ett omfattande betänkande. Ny konkurrensbegränsningslag (SOU 1978:9). Därefter har frågan om en ny konkurrenslag varit föremål för beredning inom regeringskansliet. Det kanske är förklaringen till att propositionen i ärendet onekligen – som Lennart Pettersson påpekade – är ganska omfattande. Det är som jag ser det utomordentligt tillfredsställande att det långvariga arbetet på att modernisera vår konkurrens- och kartellagstiftning når ett lyckligt slut och att vi i dag av allt att döma i bred enighet kan besluta om en ny konkurrenslag.

Samspelet mellan producenter och konsumenter utgör en hörnsten i marknadsekonomin. Det är konsumenternas efterfrågan och val av produkter som avgör producenternas utbud av varor på marknaden. På så sätt blir det de enskilda människornas önskemål som avgör vilka varor som produceras och tillhandahålls. För att detta värdefulla samspel mellan producenter och konsumenter skall komma till stånd krävs emellertid att det finns flera olika producenter som kan fritt med varandra konkurrera om kunderna. En effektiv, fungerande konkurrens leder på så sätt till det bästa utnyttjandet av samhällets samlade resurser.

Det är alltså en viktig uppgift att söka förhindra monopol och andra konkurrensbegränsningar. "Konkurrens och mångfald skall stimuleras. Olika företagsformer bör leva sida vid sida: enskilda, kooperativa, löntagar-

ägda och statliga", som det står i folkpartiets nya partiprogram. En väl fungerande ekonomi liksom en konsumentpolitik som bl. a. syftar till en bred konsumentupplysning kan bidra till att motverka konkurrensbegränsningar. Konsumentpolitiken har därför inriktats på att öka konsumenternas kunskaper, att göra dem prismedvetna samt att i övrigt stödja och förstärka deras ställning på marknaden. Jag tänker då bl. a. på skydd mot otillbörliga marknadsföringsåtgärder, oskäligen avtalsvillkor och farliga produkter. Men därutöver behöver samhället också det särskilda instrument som konkurrenslagen utgör. Den nu aktuella konkurrenslagen är inriktad på att ge samhället de redskap som behövs för att förhindra eller undanröja skadliga konkurrensbegränsningar. Jag vill understryka att när jag här talar om *skadliga* konkurrensbegränsningar tänker jag på konkurrensbegränsningar av det slag som jag tidigare har berört. Det kan också finnas konkurrensbegränsningar som från den här synpunkten är godtagbara. Och det är alltså bara skadliga konkurrensbegränsningar som lagen syftar till att motverka. Samtidigt har en målsättning för lagstiftningsarbetet varit att undvika en onödigt byråkratisk apparat som skulle skapa krångel och merarbete för företagen. Lagen är i första hand inriktad på vissa förfaranden inom företagen som bidrar till att minska konkurrensen. Det gäller t. ex. bruttoprissättning och anbudskarteller, vilka liksom hittills blir förbjudna, och där sanktionerna för brott mot dessa förbud skärps. Det gäller även andra förfaranden inom näringslivet, t. ex. leveransvägran och marknadsuppdelning, där lagen ger de konkurrensvårdande myndigheterna vidgade möjligheter att ingripa med stöd av en allmän missbruksklausul. En av de åtgärder som på ett påtagligt sätt skärper konkurrenslagstiftningen jämfört med i dag är den i 10 § och 11 § föreslagna möjligheten att förelägga viten. Det är en typ av ekonomisk sanktion som jag tror kommer att få stor praktisk betydelse i arbetet på att motverka skadliga konkurrensbegränsningar.

Det föreslagna förfarandet har flera fördelar. Det nödvändiggör inte en omfattande dispensgivning för små och medelstora företag och det kräver inte uppbyggandet av en personalkrävande administration på området. Samtidigt bevaras det system med överläggningar mellan de konkurrensvårdande myndigheterna och de företag, som vidtar konkurrensbegränsande åtgärder som redan finns. Detta system har av erfarenhet visat sig fungera väl när det gäller att undanröja skadliga konkurrensbegränsningar.

Om konsumenterna skall ha möjligheter att göra ett rationellt val mellan olika producenters varor krävs självfallet att det finns flera olika producenter och varor som skiljer sig åt – att det finns något att välja mellan. Därför måste vi i en marknadsekonomi försäkra oss om att inget företag ensamt kan styra produktutvecklingen inom en viss sektor eller bransch. Det är självfallet bakgrunden till det förslag om en särskild fusionskontroll som utgör ett centralt inslag i propositionen.

Min bedömning är att en konkurrenslagstiftning som inte ger samhället några möjligheter alls att ingripa mot företagssammanslagningar är ett ofullkomligt instrument när det gäller att främja konkurrensen. Jag har samtidigt gjort bedömningen att det borde vara möjligt att konstruera en

enklare modell för kontroll av företagsförvärv ur den här synpunkten än den modell som utredningen åstadkom. Jag är medveten om att det trots det alltfört finns vissa problem förknippade med en förvärvskontroll. Dels leder den ofrånkomligen till viss byråkrati, dels kan den påverka säljarens situation på ett svåracceptabelt sätt.

Regeringsförslaget tillgodoser enligt min mening de nämnda kraven, och förslaget fyller samtidigt den lucka som finns i den nuvarande lagstiftningen genom att de konkurrensvårdande myndigheterna i dag saknar formell möjlighet att ingripa mot företagssammanslagningar som leder till monopolbildningar eller i övrigt till skadliga konkurrensbegränsningar.

Systemet för fusionskontroll bygger på att näringsfrihetsombudsmannen, som för övrigt enligt förslaget får förstärkta resurser, skall ta initiativ till prövning av om en företagssammanslagning är skadlig ur konkurrenssynpunkt. Alla företagsförvärv skall alltså inte prövas, utan det ankommer på NO att självständigt göra en bedömning av om en företagsfusion får skadlig verkan från den här synpunkten. NO har därefter möjlighet att ta upp en diskussion med de fusionerande företagen i syfte att på frivillig väg åstadkomma åtgärder som undanröjer de ur konkurrenssynpunkt skadliga elementen i fusionen.

Om så inte sker, har NO att efter egen prövning föra ärendet vidare till marknadsdomstolen, som i sin tur har möjlighet att förhandlingsvägen söka undanröja den skadliga konkurrensbegränsningen. Domstolen har därutöver möjligheter att besluta om ålägganden av olika slag som bidrar till att konkurrensbegränsningen elimineras.

I extremfallet kan marknadsdomstolen fatta beslut om att den påtänkta företagssammansläggningen inte får äga rum. Marknadsdomstolen är i så fall skyldig att underställa ett sådant förbud regeringens prövning, och regeringen har att inom tre månader ta ställning till om det av marknadsdomstolen beslutade förbudet mot företagssammanslagning skall fastställas eller inte.

Det är min uppfattning att det här förfarandet eliminerar riskerna för en godtycklig behandling och för att företagsekonomiska synpunkter inte i tillräcklig utsträckning beaktas vid prövningen om en företagssammanslagning är skadlig ur konkurrenssynpunkt.

Det har invänts att det här förfarandet skulle medföra risker för rättssäkerheten. Jag vill då bara hänvisa till att lagförslaget varit föremål för bedömning av lagrådet, som i sitt slututtalande konstaterar följande: "Vid en samlad bedömning får därför de garantier som lagförslaget ger för rättssäkerheten anses tillgodose de krav som rimligen kan ställas."

Bara de som inte alls vill ingripa mot skadliga företagsfusioner kan avvisa det föreslagna systemet. Det är också den verkliga innebörden i moderaternas reservation.

Låt mig här säga med anledning av vad moderaternas talesman sade tidigare i debatten, att det är väldigt konstigt att som ett motiv för att avvisa den föreslagna fusionskontrollen hänvisa till den dispensmöjlighet som regeringen har när det gäller reavinstbeskattning vid försäljning av aktier.

Ett av syftena med den här lagstiftningen är ju just att komma ifrån att använda reavinstskattebefrielsen som instrument när det gäller företagssammanslagning.

Fru talman! Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att prispolitiken ges en jämfört med nu förändrad inriktning, med en begränsning av den byråkratiska proceduren på området. Denna av mig förordade inriktning av prispolitiken är uttryck för en ökad satsning på konkurrensen som prispressande instrument.

Viktiga inslag i en sådan politik är pris- och konkurrensmyndigheternas övervakning av olika marknader och branscher. Verksamheten omfattar bl. a. en fortsatt registrering och analys av prisförändringar samt information till allmänheten i prisfrågor, för att också därmed öka konsumenternas prisedvetande.

Med detta som utgångspunkt har jag föreslagit att den nu aktuella resursförstärkningen för näringsfrihetsombudsmannen bör förenas med en motsvarande neddragning av SPK:s resurser. Det aktuella beloppet uppgår för 1982/83 till 1,2 milj. kr.

Innebörden av detta är att de överskridanden som SPK sedan mitten av 1970-talet fått göra för prisreglerande verksamhet skall minska lika mycket som NO:s resurser förstärks. Jag vill erinra om att ordningen med årliga av regeringen medgivna överskridanden inleddes under den socialdemokratiska regeringsperioden.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis slå fast att det för mig som liberal är en självklarhet att på olika sätt värna om vårt decentraliserade blandekonomiska system, att behålla en socialt styrd marknadsekonomi. Har man den grundsynen, är det naturligt att som regeringen nu föreslår satsa på åtgärder som förhindrar skadliga konkurrensbegränsningar. Det är innebörden i en aktiv konkurrensvårdande politik. Såväl enskild som offentlig maktkoncentration måste enligt min mening motverkas, om näringslivet skall kunna fungera till konsumenternas bästa. Därmed är också sagt att vi måste motverka steget in i en fond- och regleringsekonomi där besluten fattas på central nivå, över människornas huvuden.

Anf. 21 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Förutom redogörelsen för bestämmelserna, vad som ingår i lagen osv. var det också ett ideologiskt anförande handelsministern höll.

Vad beträffar den första delen skulle jag vilja fråga varför man har varit så rädd för att kriminalisera priskarteller och marknadsdelningskarteller. Man hävdar att det är svårt med avgränsningen, men samtidigt sägs i propositionen och även i utskottsbetänkandet att konkurrensbegränsningen är väldigt skadlig och att det är angeläget att ingripa mot den.

När det gäller den mer allmänideologiska delen av anförandet får jag väl säga att vad som produceras och vad konsumenten faktiskt har att välja mellan inte är en fråga om hur bra marknadsekonomi fungerar utan kanske tvärtom. Vad som skall tillverkas, vad som skall marknadsföras, hur det skall distribueras och till vilket pris det skall ställas fram till eventuellt val för

konsumenten avgörs av företagen, i styrelserum, på marknadsavdelningar. Jag vet av egen erfarenhet från den världen hur det går till. Många goda och samhällsnyttiga produkter kommer aldrig ut till konsumenternas val. Så den ideala beskrivningen stämmer inte.

Sedan har vi ett faktum som konkurrensbegränsninglagen inte gör någonting åt, nämligen de befintliga monopolen. Under det senaste decenniet har Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank gått ihop. NK-Åhléns har köpt Dagab och fått i det närmaste monopol på distribution och leverans inom sitt område, vid sidan av KF.

Electrolux och Gränges, Volvo och Beijerinvest – alla dessa är i dag maktmonopol, stora maktfaktorer i vårt ekonomiska liv och i samhället. Men dem lämnar man helt utanför när man säger sig värna om kapitalismen och marknadsekonomins förträfflighet. Är de stora monopolen så förträffliga att de bör få fortsätta att verka som de gör eller vill man inte ingripa mot dem?

Anf. 22 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Det var ett utomordentligt neutralt anförande som handelsministern höll, och i viss mån kan det vara motiverat. De revideringar som har föreslagits av regeringen har ju i stort sett accepterats av utskottet – med undantag av moderaterna, vilket på sätt och vis är uppseendeväckande.

I Björn Molins anförande fanns en motsatsställning mellan å ena sidan en satsning på ökad konkurrens, manifesterad i form av en konkurrenslagstiftning – i och för sig är det inte mycket som kommer till – samt å andra sidan minskade anslag och minskade satsningar när det gäller prisövervakning och priskontroll.

Jag tror att det är felaktigt att sätta konkurrenslagstiftningen i motsatsställning till samhällets prisvårdande verksamhet. Vi behöver bägge dessa saker. Erfarenheten visar nog att det är just genom en intensiv prisövervakning genom ett särskilt samhälleligt organ som man kommer konkurrensbegränsningar på spåret. Dessa kan man sedan effektivt behandla med hjälp av en konkurrenslag.

Tyvärr är det nog så, att den balansberäkning som handelsministern försöker göra beträffande sitt fögderi på det här området knappast resulterar i ett positivt saldo. Samtidigt som kraven på prisövervakningar minskar görs ju hårda åtstramningar på konsumentpolitikens område. Även om man utvidgar konkurrenslagstiftningen något, betyder det totalt sett att konsumenterna förlorar, till följd av den politik som handelsministern bedriver i det här landet.

Anf. 23 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! I Sverige har vi i dag en marknadsekonomi som i huvudsak fungerar någorlunda bra. Problemet är framför allt inte skadliga fusioner. Vi bygger vår argumentation huvudsakligen på det faktum att det redan finns instrument att komma åt skadliga fusioner, som skulle kunna vara konkurrensbegränsande på ett negativt sätt för den svenska marknaden och

för svenska konsumenter. Den föreslagna konkurrenslagen är dessutom mycket byråkratisk när det gäller kontrollen av fusionerna. Följden kan bli rättsosäkerhet och mycket långa prövningstider. De fusionerande företagen vet då inte om fusionen kan genomföras eller ej. Inte heller vet man vad detta i så fall kan komma att innebära för anställda och företagsledningar eller vilken handlingsförklaring det kan åstadkomma i resp. företag.

Som utskottets folkpartistiske talesman sade skulle detta endast gälla tillämpningen i undantagsfall. Finns det verkligen anledning att ha en sådan byråkratisk kontroll med någon form av förhandsgenomgång om huruvida en fusion kan tänkas strida mot konsumentintressena? Jag tycker att de gångna årens erfarenheter talar för att en sådan fusionskontroll inte behövs.

Anf. 24 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Fru talman! Det är lustigt att konstatera att Lennart Pettersson tyckte att mitt anförande var ganska neutralt. Den kommunistiske talaren däremot beskrev det som ett liberalt ideologiskt anförande. Detta kanske illustrerar att vpk:s talesman i den här typen av frågor skiljer ut sig från oss andra. Vi som tror på en marknadsekonomi – eller om vi skall kalla det för ett blandekonomiskt system – står bakom den här typen av åtgärder. I syfte att stimulera marknadsekonomins positiva effekter vill man alltså komma åt skadliga konkurrensbegränsningar. Också moderata samlingspartiet skiljer i någon mån ut sig genom att inte vilja ansluta sig till förslaget om en fusionskontroll.

Jag tror att vi måste konstatera att det under den senaste tioårsperioden har skett en del stora företagssammanslagningar som sannolikt har medfört skadliga konkurrensbegränsningar. Vi har emellertid inte någon möjlighet att i efterhand ingripa mot dessa, eftersom vi ju inte velat följa den linje som en del förespråkade i utredningen, nämligen att man också skulle införa en rätt till upplösning av stora, redan fusionerade företag. Jag tror att det, inte minst ur rättsäkerhetssynpunkt, är bra att man inte har velat ansluta sig till den linjen.

Vidare frågade Hans Petersson i Hallstahammar varför jag inte velat följa utredningen och kriminalisera priskarteller och marknadsuppdelningar. Svaret är att jag har samma uppfattning som han när det gäller det angelägna i att hindra och att komma åt priskarteller och marknadsuppdelning. Men beträffande tanken på en kriminalisering så tror jag att man kan nå samma resultat genom att införa en missbruksklausul förenad med vite, som alltså ger NO och marknadsdomstolen möjligheter att ingripa.

Våra erfarenheter – också Hans Petersson i Hallstahammar anknöt till dessa i sitt anförande – är ju att det vad beträffar de hittills kriminaliserade förbuden här varit relativt svårt att få fram ett underlag för en prövning vid domstol av förbud av det här slaget. Det illustrerar också att det är värdefullt att man har kvar förhandlingsmöjligheten när det gäller NO och marknadsdomstolen. Med stöd av en allmän missbruksbestämmelse har de konkurrensvårdande myndigheterna möjlighet att ingripa mot skadliga konkurrensbegränsningar, t. ex. i samband med priskarteller och marknadsuppdelning.

Får jag till sist till Lennart Pettersson säga att jag för min del inte ser något motsatsförhållande i att å ena sidan ge samhället ökade resurser att ta itu med skadliga konkurrensbegränsningar och monopolbildningar av olika slag, och att å andra sidan vilja eliminera en del av den prisregleringsbyråkrati som vi i dag har och som enligt min mening inte bidrar till att marknadsekonomin fungerar bra. Jag menar alltså, att om vi kan begränsa en del av byråkratin på prispolitikens område och därigenom få resurser som vi kan satsa på åtgärder för att främja konkurrensen, har vi därmed – samlat sett – bidragit till att stärka marknadsekonomin.

Anf. 25 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Jag är tacksam att också handelsministern har uppmärksammat att jag skiljer ut mig litet grand från mittenpolitiken. Ändå är det inte så allvarligt. Jag har i princip bara framhållit vissa faktiska sammanhang där förhållandena inte stämmer överens med den idealbild som målas upp från mittenhåll.

De stora företagen skall tydligen få fortsätta som nu, men man skall försöka hålla en liten area av småföretag, icke monopoliserade företag, eller inte fullt ut monopoliserade företag som ett slags legitimation för marknadsekonomin, så att denna skall kunna fortsätta att verka. Om man inte ingrep på den sidan, skulle man till slut bara ha storföretag. Då hade man liksom ingenting att slåss för. Myten skulle alltför tydligt vara krossad.

När det gäller ingreppen mot marknadsdelningskarteller och prissamverkanskarteller håller jag med om att det är svårt att komma åt själva gärningen, själva handlandet. Många gånger är det ju bara informella träffar, utanför styrelserummen. Ett telefonsamtal eller ett underförstått handlande kan helt enkelt vara grunden för allt det här. Så småningom är kartellen ett faktum. Det är inte säkert att alla blir inblandade och drabbade av kartellen, kanske inte ens de som är ledande på olika nivåer känner till den. Men lika fullt ser konsumenterna spåren av den i verkligheten. Rätt som det är står vi där med en monopoliserad marknad, där det finns bara en produkt. Om det finns två produkter att välja bland, har dessa exakt samma pris. Valmöjligheten finns alltså inte längre. Resultatet syns ju hela tiden, även om det är svårt att komma åt själva brottet.

Anf. 26 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Jag skall begränsa mig till några funderingar kring näringsutskottets betänkande nr 56, som gäller förslaget till ny lagstiftning om utländska förvärv av svenska företag m. m.

Jag noterar i förbigående att handelsministern inte hade ett enda ord i sin liberalistiska predikan här att säga om det aktuella lagförslaget. Nu kan han visserligen hänvisa till att det formellt är justitieministern som har lagt fram propositionen för riksdagen, men det gäller ju ändå en fråga som står i mycket intimt samband med hela konkurrenslagstiftningen.

Detta förslag till ny lagstiftning kan sägas vara en modernisering och en anpassning till nuvarande praxis i sina avgörande stycken. Men den fråga

man då måste ställa är: Är det tillräckligt? Behövs inte skärpta regler om utländskt företagsägande i Sverige? Utvecklingen har gått vidare i mycket raskt tempo på hela konkurrensområdet och på hela området för internationellt företagsägande. Vi har fått en utomordentlig skärpning av koncentrationsprocessen både i Sverige och i andra jämförbara länder. Monopolen i olika former har en allt starkare ställning inom näringslivet. De transnationella eller multinationella företagen har kunnat erövra ett allt större inflytande över näringslivet. Vi har i dag verkligen ingen sådan decentraliserad marknadsekonomi som handelsministern framhöll såsom sitt ideal.

Det typiska för det svenska näringslivet är inte längre fri konkurrens utan olika slag av monopolistiska förhållanden. Mot den bakgrunden måste man se både den föregående diskussionen om en ny konkurrenslagstiftning och diskussionen om utländskt företagsägande.

Är då utländskt företagsägande i Sverige över huvud taget ett problem som kräver åtgärder? Ja, visserligen kan man hänvisa till att Sverige från ekonomisk synpunkt närmast är en imperialistisk ekonomi, där det typiska är att de stora kapitalägarna har många filialer och dotterbolag i utlandet. Det har förekommit en kapitalexport av betydande mått inom näringslivets ram, medan importen av kapital och det utländska ägandet i Sverige fortfarande är något mindre.

Samtidigt har vi redan tidigare haft problem med det utländska ägandet inom viktiga näringsgrenar. Det förekom under andra världskriget att stora tyska koncerner hade ägarinflytande inom gruvindustrin, krigsmaterielindustrin osv.

Det är helt klart att det utländska ägandet i Sverige under efterkrigstiden har koncentrerats till olika viktiga strategiska områden av betydelse för hela det svenska samhället. Jag tänker på det utländska ägandet inom olje- och petroleumindustrin, inom datamaskinindustrin och inom reklambranschen. Jag tänker också på den ökade utländska verksamheten inom finansinstitutens ram och de ökade utländska köpen av aktier i stora svenska företag.

I den utredning som föregick förslaget till lag finns sammanfattat ett utförligt material om utlandsägandet i Sverige. Eftersom det har saknats över huvud taget konkreta uppgifter om konkurrensförhållanden och utländskt ägande i den föregående debatten – den har varit utomordentligt abstrakt – kan det vara av värde att till kammarens protokoll läsa in en förteckning över de branscher i svensk industri där utlandsägda företag år 1970 hade produktionsandelar överstigande 15 %. Jag återger en tabell hämtad ur SOU 1978:73. Branscherna är följande:

Glassindustri, frukt- och grönsakskonservindustri, margarinindustri, choklad- och konfektindustri, mattindustri, övrig textilvaruindustri, övrig pappers- och pappvaruindustri, industri för organiska kemikalier, konstfibrer- och basplastindustri, färgindustri, läkemedelsindustri, tvättmedels- och toalettmedelsindustri, övrig kemisk industri, petroleumraffinaderier, annan petroleum- och kolproduktindustri, däck- och slangindustri, plastförpackningsindustri, annan glasvaruindustri inkl. planglasindustri, industri för andra varor av mineraliska ämnen, ferrolegeringsverk, datamaskinindustri,

annan kontorsmaskinindustri, teleproduktindustri, batteri- och ackumulatorindustri, annan elektroindustri, instrumentindustri inkl. urindustri samt övrig tillverkningsindustri.

Det är alltså en omfattande förteckning över branscher i svensk industri, där utlandsägda företag redan år 1970 hade produktionsandelar som översteg 15 %. Detta visar enligt vår mening nödvändigheten av en skärpt lagstiftning på detta område.

Man måste då fråga: Är svenska kapitalister bättre än utländska kapitalister när det gäller att sköta företag? Ja, helt klart är att det är lättare att få insyn i svenskägda företag. Det är lättare för arbetsmarknadsorganisationerna att där driva sin verksamhet. Men det avgörande, när vi kräver en skärpt lagstiftning på detta område, är ju att de utländska ägarna är mycket stora transnationella företag.

Man brukar allmänt tala om internationaliseringen såsom en nödvändig process. Men vad som brukar kallas internationalisering av det ekonomiska livet är i sin konkreta gestalt framför allt de stora transnationella eller multinationella företagens växande maktställning. Dessa företagsjättar svarar i allt väsentligt för direktinvesteringarna i utlandet och därmed för det utländska ägandet av företag och naturtillgångar.

Den lagstiftning mot utländska förvärv av svenska företag som vi vill ha genomförd gäller alltså ett skydd av nationella intressen mot det internationella storkapitalet. I det ljuset måste man se denna diskussion.

De krav som vi ställer skall jag redogöra för ytterst kortfattat. Näringsutskottets betänkande innehåller en bra sammanfattning. Beträffande vår motion skriver utskottet:

”En ny lagstiftning bör enligt motionärerna inte begränsas till övertagandefallen utan även omfatta nyetableringar av utländska företag här i landet. Både lokala och centrala fackföreningsorganisationer bör tillerkännas vetorätt i förvärvsfrågor. Bestämmelser om verksamhetskontroll bör införas, utformade i enlighet med kontrollinjens förslag. Förvärvstillstånd skall ges endast när det kan påvisas att den aktuella verksamheten skulle vara av utomordentligt stort intresse för det svenska samhället och dess utveckling.”

Den princip som vi utgår från och vill ha genomförd är att företag och naturtillgångar i Sverige i princip skall ägas av personer som är bosatta här i landet – helst av hela svenska folket naturligtvis – samt att ägande genom utländska medborgare och företag skall tillåtas endast såsom undantag. Mot denna princip vänder sig märkligt nog de partier som är representerade i näringsutskottet.

Eftersom det inte på något sätt har klarlagts här måste jag fråga: Varför anser folkpartiet, centerpartiet och socialdemokraterna denna grundläggande princip vara felaktig? Moderata samlingspartiet har klargjort sin inställning.

Herr Sjönell sade i ett tidigare anförande att det finns en socialistisk tradition när det gäller krav på detta område. Jag vill då erinra om att det också finns en gammal centertradition på detta område, där man mycket

bestämt vänder sig mot utländskt ägande av svenska naturtillgångar och svenska företag. Herr Hedlund företrädde en sådan mycket rakryggad inställning. Jag måste säga att jag i hög grad beklagar partiets nuvarande dekadans på detta område.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till vpk:s motion i denna fråga.

Anf. 27 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Fru talman! Jag tog, såsom Carl-Henrik Hermansson förmodade, i mitt anförande bara upp frågan om konkurrenslagstiftningen, eftersom jag har haft ansvaret för den inom regeringen. Men låt mig ändå göra en kort kommentar till vad Carl-Henrik Hermansson sade.

Jag tror att en effektiv konkurrens främjas också av en öppenhet vid gränserna när det gäller utbudet av varor och tjänster. Frihandeln bidrar, som jag ser det, till en väl fungerande konkurrens. Det förs in varor i landet, vilket också bidrar till att öka konkurrensen för den inhemska industrin och ger konsumenterna ökade valmöjligheter. Jag tycker att det resonemanget också kan inkludera utländska företags verksamhet i Sverige och att det därför är rimligt att, såsom regeringen och näringsutskottet, inta en generell positiv attityd till utländska företags investeringar här. Därutöver behövs det självfallet en formell förvärvskontroll.

Nu är det klart att detta påpekande om värdet av det utländska företagens verksamhet i Sverige kräver en komplettering, nämligen den att vi skall ha en modern konkurrenslagstiftning, som ger myndigheterna på området – NO och marknadsdomstolen – litet vassare vapen än i dag när det gäller att ingripa mot monopol och skadliga företagsfusioner. Det är också innebörden i den nya konkurrenslagen och den särskilda missbruksbestämmelse som vi för in i lagen. Det innebär att NO och marknadsdomstolen får ökade möjligheter att vid vite ålägga företagen att förhindra vissa konkurrensbegränsande åtgärder som de har planerat.

Anf. 28 BENGT SJÖNELL (c):

Fru talman! Det är i dessa dagar ganska precis 50 år sedan Carl-Henrik Hermansson och jag hade vår första debatt. Då gällde det inte multinationella företag utan ett helt annat ämne. Under dessa 50 år har vi debatterat åtskilliga gånger och väl alltid respekterat varandra. När jag nu snart talar för sista gången här i kammaren – det kanske blir några fler gånger under denna vecka – känns det litet bittert och hårt att av sin gamle motdebattör få höra att jag inte bara ej längre är rakryggad utan att jag också är en dekadent figur. Jag tycker det är ganska hårda ord mot en gammal kollega och kamrat, även om vi har haft olika politiska åskådningar. Jag vet inte om Carl-Henrik Hermanssons uppfattning, att jag är dekadent bara därför att jag har en annan uppfattning än han, delas av kammaren i övrigt. Själv tror jag inte det.

Carl-Henrik Hermansson åberopade herr Hedlund och sade att denne var mycket skarp i sin kritik mot de multinationella företagen och tog avstånd

från de stora företagsbildningarna. Centerpartiet var enligt Carl-Henrik Hermansson ett parti som i varje fall under Gunnar Hedlunds tid i hög grad slog vakt om de svenska småföretagen och över huvud taget de nationella, blågula företagen.

Det stämmer att Gunnar Hedlund gjorde stora insatser i det svenska näringslivet liksom stora insatser för att försöka slå vakt om mindre företag och utveckla dem i kooperativt sammanhang. Men han var ingalunda skräckfylld och fick inte stora skälvan, vilket Carl-Henrik Hermansson får, inför tanken på multinationella företag. Jag vill erinra om att Gunnar Hedlund exempelvis köpte ett stort västtyskt pappersbruk. Det hesiterade han inte inför. Det vittnar knappast om någon skräck för multinationella företag.

Jag upprepar vad jag sagt tidigare i dag gentemot vad Carl-Henrik Hermansson nu angrep mig för, nämligen att centerpartiets inställning fortfarande är att marknadsekonomin måste fungera utan alltför många inskränkningar och regler. Men det gäller att ha marknadsekonomin under kontroll. Därför måste vi vara beredda att ompröva de nu föreslagna regerna om de skulle slå snett. Det är en mycket enkel men praktisk filosofi, fru talman.

Anf. 29 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! För handelsministern vill jag framhålla att jag tror att det är mycket viktigt att man skiljer mellan frihandel och insläppandet av stora multinationella företag i landet som lägger under sig väsentliga delar av svenskt näringsliv. Detta, liksom övrigt monopolvälde, anser jag vara motsatsen till frihandel. Här har vi det dilemma som präglar den liberala ideologin. Samtidigt som man är anhängare av fri verksamhet för de stora kapitalgrupperna vill man gärna vända sig mot och säga nej till konsekvenserna av dessa stora kapitalgruppers verksamhet.

Det är ett faktum att stora transnationella företag inom betydande områden har ett inflytande i Sverige som är osunt och som icke motsvarar förhållanden av fri konkurrens. Det är denna fråga som vi har tagit upp i vår motion. Vi vill alltså att principen skall vara att företag och naturtillgångar i Sverige ägs av svenska folket och att utländskt ägande skall få förekomma endast i undantagsfall.

Till min gamle vän och trätobroder Bengt Sjönell vill jag säga att jag självfallet inte vände mig mot honom personligen. Jag tror att han inte lyssnade riktigt på vad jag sade. Men jag vill bestämt hävda att centerpartiets hållning till dessa frågor har undergått en markant förändring under de senaste årtiondena. Några övriga kammarledamöter kanske minns den tid när centerpartisterna förklarade att de i kampen mellan arbete och kapital satt med ett ben på vardera sidan om barriaden. Jag tror inte att någon i dag vågar anklaga Thorbjörn Fälldin för att sitta med ett ben på vardera sidan om den skiljelinjen. Han skulle själv värja sig mot det. Hur herr Sjönell skulle göra vill jag inte uttala mig om.

Centerpartiet har samtidigt ändrat inställning till frågan om utländskt

ägande och utländska förvärv. Jag avslöjar väl inga stora politiska hemligheter, om jag här berättar att Gunnar Hedlund, när riksdagen en gång i det gamla huset skulle börja diskutera en ny lagstiftning om utländska förvärv av bl. a. mark, var mycket intresserad av att med vårt parti komma till samförstånd om en mycket sträng och restriktiv inställning till sådana förvärv. Det var detta som jag syftade på, när jag sade att centerpartiets hållning har förändrats och att jag beklagar dekadansen i dess nuvarande inställning.

Detta är självfallet inte riktat mot Bengt Sjönell personligen, som under sin långa bana har varit en god företrädare här i riksdagen för flera olika partiers politik. När han nu slutar vill jag gärna tacka honom för många trivsamma meningsutbyten.

Anf. 30 BENGT SJÖNELL (c):

Fru talman! Jag vill först rätta Carl-Henrik Hermansson. Han sade ordet "flera". Flera betyder mer än två, och jag har företrätt två partier. Det var bara en korrigerings.

Centerpartiet har icke ändrat sig eller undergått någon dekadans. Dekadansen finns på andra håll. Centerpartiet har nämligen hela tiden, alltifrån bondeförbundstiden, envist hävdad marknadsekonomins principer. Centerpartiet har aldrig varit anhängare av planhushållning eller statsbyråkrati – allra minst det senare. Jag skulle kunna ge många exempel från gamla bondeförbundets men även centerpartiets kamp mot statsbyråkratin. Kvar står en klar, konsekvent och enhetlig linje: marknadsekonomi måste vara fundamentet för ett fritt samhälle. Det anser vi i dag, och det har vi ansett i alla tider.

I all politik finns självfallet vissa nyanser, men grundlinjen är densamma. Den har inte förändrats med dagens utskottsbetänkande och de insatser som centerns ledamöter i näringsutskottet har gjort i det sammanhanget.

Anf. 31 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Jag tar naturligtvis Bengt Sjönell på orden och är övertygad om att vad han här uttrycker är en djupt grundad åskådning. Men jag skulle i det sammanhanget, när han talar om behovet av marknadshushållning och fri konkurrens, vilja varna honom och övriga centerledamöter för att försöka tillämpa det också på det svenska jordbruket. Hade vi gjort det, skulle det ha gått väldigt illa för jordbruket här i landet, tror jag. Man skall alltså vara en smula försiktig när man bekänner sig till ideologier och också se litet grand till den faktiska verkligheten.

Anf. 32 BENGT SJÖNELL (c):

Fru talman! Beträffande ideologier är det så att den ideologi som herr Hermansson företräder har skiftningar som kan liknas vid kameleontens tecken. Men inom centern finns från det gamla bondeförbundets tid samma grundläggande linje kvar, som jag har försökt göra klart här i dag, nämligen att vi vill ha en kontrollerad marknadsekonomi. Det är därför som vi har

biträtt bl. a. konkurrensbegränsningslagen. Vi var ett av de partier som 1953 starkast var med om att föreslå och även uppbacka förslaget om konkurrensbegränsningslagen. En fri marknadshushållning men under kontroll, det är vår ideologi.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 55

Mom. 1 (straffbelagda konkurrensbegränsningar)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 14 för motion 2461 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (bevisbördan i ärenden enligt konkurrenslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 14 för motion 2312 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 a (förslaget till konkurrenslag)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. i motsvarande del med 67 röster mot 14 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1980/81:1045 av Lars Werner m. fl. och 1981/82:2461 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 211 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 225 röster mot 65 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 b och c (handläggningstid i ärenden om fusionskontroll, m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. i motsvarande del, bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 4 (yttranden i ärenden om fusionskontroll)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 144 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (prisövervakning och priskontroll)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl. med 134 röster mot 14 för motion 1058 av Lars Werner m. fl. 144 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 144 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (anslag till näringsfrihetsombudsmannen)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 67 för reservation 4 av Erik Hovhammar m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 och 8

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 56

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservationen av Ingvar Svanberg m. fl. med 129 röster mot 14 för motion 2476 av Lars Werner m. fl. 149 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 144 för reservationen av Ingvar Svanberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

6 § Förhandsanmälan till samtliga återstående debatter

Anf. 33 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Det skulle vara mycket värdefullt att redan i början av denna vecka få en överblick över i vilken utsträckning den upprättade ärendeplanen kommer att följas under återstoden av riksmötet. Jag anhåller därför att de ledamöter som avser att delta i någon av de kommande debatterna anmäler sig till kammarkansliet så snart som möjligt, helst redan i dag. Begränsningen av taletiden till sex minuter gäller givetvis som vanligt bara för dem som inte anmält sig senast klockan 17.00 dagen före debatten.

7 § Samordnad datapolitik

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:49 om samordnad datapolitik (prop. 1981/82:123 delvis) (förnyad behandling).

Anf. 34 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Med hänvisning till debatten den 18 maj ber jag att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 35 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Med hänvisning till den tidigare förda debatten ber jag att få yrka bifall till den moderata reservationen.

Anf. 36 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Med hänvisning till vad som anfördes när detta ärende behandlades vid förra tillfället yrkar jag bifall till vpk-motion 2409 i berörda delar.

Anf. 37 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i näringsutskottets betänkande 1981/82:41.

Nr 167

Måndagen den
7 juni 1982

*Förhandsanmälan
till samtliga åter-
stående debatter*

*Samordnad data-
politik*

Mom. 1 (industripolitiska åtgärder på dataområdet, m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. med 128 röster mot 14 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 147 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 136 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. 9 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (verkstadstekniska utvecklingscentra)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 130 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (decentraliserade CAD/CAM-enheter)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 130 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (medel för produktionstekniskt utvecklingsarbete)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. med 132 röster mot 14 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 145 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 130 för reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (utveckling av givarteknologi)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 144 för reservation 5 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (utveckling inom optoelektroniken)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 144 för reservation 6 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (stöd till semicustomdesign-teknik)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 144 för reservation 7 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (utvecklingshämmande faktorer på data- och elektronikområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 65 för reservation 8 av Erik Hovhammar m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (informationskampanjer om datorstödd produktionsteknik)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 130 för reservation 9 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (lån för investeringar i datorstödd produktionsteknik)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 129 för reservation 10 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (kursverksamhet om datorstödd produktionsteknik)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 130 för reservation 11 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 167

Måndagen den
7 juni 1982

*Teknisk forskning
och utveckling*

Näringspolitiken

8 § Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:57 om anslag till styrelsen för teknisk utveckling (prop. 1981/82:100) (förnyad behandling).

Punkt 1

Teknisk forskning och utveckling

Anf. 38 INGVAR SVANBERG (s):

Fru talman! Oaktat min pedagogiska förmåga förra gången inte räckte till för att övertyga en majoritet av kammarens ledamöter om det riktiga i våra reservationer, yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 3 i näringsutskottets betänkande nr 33.

Anf. 39 JOHAN OLSSON (c):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i näringsutskottets betänkande 1981/82:33 punkt 22.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (Värmlands forsknings- och utvecklingsråd)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 4 (villkor för statsbidrag till branschforskningsinstitut)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl.

Punkterna 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Näringspolitiken

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:58 om näringspolitiken (förnyad behandling).

Anf. 40 INGVAR SVANBERG (s):

Fru talman! Utan särskild motivering ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1-4 i näringsutskottets betänkande nr 34.

Anf. 41 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Med hänvisning till tidigare debatt vill jag yrka bifall till samtliga vpk-motioner.

Anf. 42 JOHAN OLSSON (c):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i näringsutskottets betänkande 1981/82:34.

Mom. 1 (allmänna riktlinjer för näringspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 2 (ett statligt industrialiseringsprogram m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 15 för motionerna 366 och 1057 av Lars Werner m. fl.

Mom. 3 (struktur- och utvecklingsfond)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 4 (industripolitisk satsning i Värmland)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 5 (samordnad industriplanering)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 15 för motion 318 av Alexander Chrisopoulos och Marie-Ann Johansson.

Mom. 7 (teknik för sophantering)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 15 för motion 1604 av Lars Werner m. fl.

Mom. 10 (nordiskt industripolitiskt samarbete)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Måndagen den
7 juni 1982

Fortsattes överläggningen om socialutskottets betänkanden 1981/82:51–53.

*Hälso- och sjuk-
vårdslag, m. m.*

Anf. 43 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Fru talman! Först några ord om den nya hälso- och sjukvårdslagen.

Socialutskottets ordförande liksom sjukvårdsministern har redan under den debatt som avbröts den 4 juni utvecklat synpunkter på det av utskottet enhälligt tillstyrkta lagförslaget. Jag skall därför endast i korthet beröra några punkter. Det är naturligtvis utomordentligt tillfredsställande att regeringen, efter den delvis stormiga debatt som fördes under utredningsarbetet och kring utredningsförslaget, har kunnat framlägga en proposition som praktiskt taget i sin helhet enhälligt har kunnat antas av socialutskottet. Huvuddelen av arbetet med propositionen genomfördes under ledning av statsrådet Elisabeth Holm och har finjusterats och färdigställts under den nuvarande sjukvårdsministern.

I lagen fastställs sjukvårdshuvudmännens övergripande ansvar såväl för det förebyggande hälsoarbetet som för sjukvården. Man understryker också i propositionen ansvaret för information och upplysning som skall stimulera enskilda människor att känna ansvar för sin hälsa och själva ompröva och eventuellt ändra sin livsföring utifrån de kunskaper man numera har om hur goda levnadsvanor i hög grad kan förebygga eller begränsa sjukdom. Krav ställs på sjukvårdshuvudmännen att tillhandahålla en vård av god kvalitet som skall vara lättillgänglig och bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet. Patienten får en starkare ställning enligt den nya lagen än vad som uttryckligen fastställts i den gamla sjukvårdslagen.

Utskottet understryker också att landstingskommunernas ansvar för den totala planeringen av vårdutbudet inom regionen inte innebär någon bestämmanderätt över andra vårdgivares verksamhet. Landstingskommunerna skall i sin planering ta hänsyn till utbud av hälso- och sjukvård som andra vårdgivare svarar för, t. ex. privata vårdinrättningar, privatpraktiserande läkare, skolhälsovård och företagshälsovård. Planeringen skall ske i form av samverkan och ömsesidigt givande och tagande, allt i syfte att så effektivt som möjligt utnyttja de samlade vårdresurserna till enskilda människors bästa. Härmed är de farhågor för ett landstingskommunalt vårdmonopol som ibland kommit till uttryck undanröjda.

Ett socialdemokratiskt motionsyrkande om att man i lagen skulle skriva in den enskildes eget ansvar för sin hälsa har avvisats av utskottet mot bakgrund av att, som både föredragande statsrådet och f. ö. motionärerna själva framhåller, ett i lagen uttryckt ansvar skulle kunna innebära att inte alla oavsett orsaken till sjukdom eller skada skulle kunna få den vård och behandling som behövs. Sjukvårdshuvudmännens uppgift skall i alla sammanhang vara att hjälpa och stödja – inte bestämma över de vårdbehövande.

Ett par yrkanden i den moderata kommittémotionen, nr 2166 av Nils

Carlshamre m. fl., har tillstyrkts av utskottet. Det innebär bl. a. att man gjort en mindre förändring i lagtexten och i motivuttalanden understrukit att regeringens bemyndigande att utfärda föreskrifter för behörighet och tillsättningsförfaranden inom sjukvården inte bara är en möjlighet utan också en skyldighet som skall utnyttjas. Regeringen bör på så sätt bidra till att skapa enhetlighet i landet beträffande kompetens och utbildning för olika tjänster inom sjukvården.

I sitt anförande antydde också statsrådet Karin Ahrlund att regeringen menar att det också skall ske i fortsättningen.

Med tillstyrkande av ett annat yrkande i samma motion har utskottet understrukit – i motsats till vad som står i propositionen – att sjukdomens art och varaktighet måste få ha betydelse för prioritering i en kösituation. Utskottet, liksom motionärerna, instämmer däremot naturligtvis i propositionens övriga synpunkter på prioritering, nämligen att utbildning, ekonomiska resurser, kön, ålder eller bosättningsort inte skall få ha betydelse i sådana sammanhang.

Utskottet har också med anledning av motion 2162 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson hos regeringen begärt utredning av de komplicerade förhållanden som råder när behovet av anställningstrygghet på vissa kvalificerade läkartjänster i viss mån står i konflikt med behovet av omsättning för utbildningsändamål på motsvarande tjänstenivå. I avvaktan på utredning bör de dispensmöjligheter som socialstyrelsen i sammanhanget fått utnyttjas för att bereda innehavare av kvalificerade tjänster vid undervisningssjukhusen en med andra grupper i samhället jämförbar trygghet i anställningen.

Den mycket debatterade frågan om det medicinska ledningsansvaret har i propositionen och med utskottets instämmande fastställts till att diagnos, vård, behandling, journalföring och utnyttjande av befintlig medicinsk-teknisk utrustning samt ansvaret för riktig och säker medicinering skall ledas av läkare i ledande ställning. Däremot har naturligtvis sjukvårdshuvudmannen det övergripande ansvaret för resursfrågor och organisatoriska frågor.

Herr talman! Under denna punkt debatteras också socialutskottets betänkande nr 53 om ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Dessa mycket komplicerade frågor behöver också närmare utvecklas. Det till socialtjänstpropositionen 1979 fogade förslaget till ny lag om psykiatrisk vård antogs inte av riksdagen. I stället utarbetade socialberedningen som sin första uppgift ett nytt förslag till lag om vård av missbrukare i vissa fall, vilket under innevarande riksmöte antagits av riksdagen. På detta sätt har lagen om sluten psykiatrisk vård (LSPV) kommit att renodlas som en psykiatrisk vårdslag. Visserligen finns fortfarande möjligheter till omhändertagande vid vissa former av avancerat missbruk, framför allt av narkotika, men alkoholmissbrukare bör i trängande fall i stället omhändertas enligt LVM.

Denna förändring har, enligt min mening, verksamt bidragit till möjligheterna att nu efter socialberedningens enhälliga förslag, som ligger till grund

för proposition 1981/82:72, anta vissa ändringar i LSPV. Dessa ändringar föreslogs delvis redan i socialtjänstpropositionen men kunde då inte genomföras, eftersom hela frågan om tvångsvården lyftes ut ur behandlingen vid antagandet av socialtjänstlagen. Propositionens förslag har på vissa punkter förändrats under utskottsbehandlingen till följd av motionsyrkanden.

Sammantaget har utskottets föreliggande enhälliga beslut kommit att närmare ansluta sig till de ursprungliga förslagen i socialtjänstpropositionen än vad socialberedningen hade förberett. De förändringar som skett har emellertid enligt utskottets mening gjorts för att stärka patienternas rättssäkerhet i samband med de angelägna förenklingar som nu av praktiska och humanitära skäl sker i lagbestämmelserna.

Det har länge varit ett starkt och känt behov inom vårdområdet att, inte minst för patienternas skull och för att bereda ett snabbt och effektivt omhändertagande i svåra nödsituationer, ta bort den många gånger ytliga och besvärande formalitet som inkrävandet av en särskild s. k. ansökan i samband med utfärdandet av vårdintyg har inneburit. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har efter en ingående sakk Diskussion på ett förtjänstfullt sätt medverkat till att propositionens förslag har kunnat antas genom att avstyrka bl. a. ett av sina egna motionsyrkanden. Samma form av överväganden, nämligen praktiska och humanitära aspekter på möjligheterna att bereda vård i svåra situationer, ligger bakom förslaget om att man nu skall införa möjligheten för en läkare vid psykiatrisk vårdavdelning att i en situation där det bedöms som oundgängligen nödvändigt för patientens säkerhet utan inblandning av från sjukhuset fristående läkare, som kan vara mycket svår att få tag i t. ex. nattetid, genom ett eget beslut kunna kvarhålla en svårt sjuk patient på sjukhuset till dess utskrivningsnämnden kunnat pröva beslutet.

Utskottet har därför funnit det lämpligt att tillgodose vissa redan i socialtjänstpropositionen framförda förslag som nu upprepats i motion 151 av Göran Karlsson m. fl. Utskottet föreslår således att utskrivningsnämnden numera utöver ordförande med domarkompetens skall innefatta en läkare med specialistkompetens i psykiatri liksom en person särskilt insatt i sociala frågor och ytterligare två ledamöter. Den psykiatriska nämnden förstärks likaledes genom att man ställer krav på specialistkompetens i psykiatri på de två ingående läkarna och genom att en person med social kompetens tillförs nämnden.

Utskottet har också funnit anledning biträda motionsyrkanden om en särskild lagbestämmelse beträffande patientens rätt till information om sina juridiska rättigheter. Samtidigt understryker utskottet att denna information naturligtvis måste ges vid en tidpunkt då patientens psykiska tillstånd ger honom möjlighet att på ett adekvat sätt ta emot informationen.

Utskottet ansluter sig också till propositionens förslag om viss skärpning dels av kompetenskraven på de läkare som äger rätt att utfärda vårdintyg, dels av de omständigheter under vilka undersökning för utfärdande av vårdintyg får ske.

Till motionsyrkandet om automatiskt upphörande av försöksutskrivning inom ett år har utskottet ställt sig mera tveksamt. framför allt mot bakgrund av uppfattningen att ett automatiskt upphörande av försöksutskrivningen skulle innebära risker för att patienten inte erbjuds en tillräcklig vård och kontroll i samband med att försöksutskrivningen och därmed sjukhusets ansvar för patienten upphör. En sådan automatisk utskrivning skulle kunna innebära risk för att patienten är sämre och i större behov av vård, medan detta är okänt för den vårdansvarige. Utskottets uppfattning är att fungerande vårdkedjor bl. a. i samarbete med socialtjänst och öppen vård måste tryggas, innan ytterligare inskränkningar görs i institutet försöksutskrivning, som dock innebär att sjukhuset har ett ansvar för patienten så länge försöksutskrivningen består. En dynamisk utveckling pågår f. n. inom psykiatrin, och socialtjänsten bör få tid på sig att växa in i det vårdansvar som den nya lagen innebär. Frågan kommer alltså att bli föremål för ytterligare överväganden i socialberedningen.

Socialberedningen kommer att fortlöpande följa effekten av de nu föreslagna förändringarna i LSPV. Det är min personliga uppfattning att existensen av LVM för missbrukarnas behov, liksom de nu föreslagna förändringarna och förbättringarna i den ursprungliga LSPV, kommer att innebära att lagen på ett bättre sätt än tidigare kan tillgodose de vårdbehov som i särskilt trängande fall kan uppstå vid svår psykisk sjukdom.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i socialutskottets betänkanden nr 51, 52 och 53.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att meddelande om kvällsplenum nu har anslagits.

Anf. 45 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Minst en av de förändringar som nu föreslås i LSPV, lagen om sluten psykiatrisk vård, hälsas med glädje av socialnämndsordförandena i landet. Det ändrade ansökningsförfarandet innebär att deras skyldighet att underteckna ansökningshandlingar inte längre föreligger. Den av socialdemokraterna väckta motionen med krav på bibehållande av nuvarande intagningsförfarande frångicks vid utskottsbehandlingen. Vår mening är att lagen därmed har anpassats till de ökade krav som ställs på läkarens kompetens vid intygsskrivandet. Det är en stor förbättring av lagförslaget.

I dag behandlas det nya lagförslaget gällande hälso- och sjukvård i kammaren. Den 1 januari 1983 kommer lagen att träda i kraft. Ett enigt socialutskott står bakom betänkandet, och efter en smärre justering av propositionen har lagförslaget lagts fast.

Utredningsarbetet i HSU som föregått propositionsförslaget har varit

grundligt och naturligtvis inte helt problemfritt, då sjukvårdsområdet är omfattande. Den i dag gällande sjukvårdslagen antogs 1962, och de 20 år som förflutit sedan dess har för sjukvårdens del inneburit stora förändringar. Behovet av en ny lagstiftning har därför växt fram.

Den nya hälso- och sjukvårdslagen har karaktären av en ramlag och ger därför ett uttryck för hur regering och riksdag ser på denna så viktiga samhällsverksamhet. Ramlagen ger ökat utrymme för landstingskommunerna att lokalt utveckla det konkreta innehållet i och den närmare utformning- en av hälso- och sjukvården.

Detaljregleringen av verksamheten uteblir. Viss oro har framskymtat i remissvaren, främst rörande det administrativa och medicinska ledningsan- svaret. Jag vill här hänvisa till utskottsbetänkandet och propositionen, som närmare utvecklar dessa delar.

Basen för verksamheten skall vara den hälso- och sjukvård som kan tillgodose människors behov av sådana insatser så nära människorna som möjligt. Primärvård eller närvård är de uttryck som HSU använder för att markera det synsättet.

Liksom tidigare sjukvårdslag reglerar även denna lag sjukvården. Det nya med lagen är att begreppet hälsovård inte begränsas enbart till den enskildes hälsa utan även innefattar orsaker till ohälsa som beror på människors livsmiljö.

I 2 § i HSL beskrivs målet för hälso- och sjukvården. Målet är god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. För att det målet skall nås krävs att när sjukvården fungerar. Det är av stor vikt att sjukvårdspersonal av olika kategorier finns i alla delar av landet i närhet till patienterna. Enligt utförda undersökningar, där man studerat avståndet till läkare, är det så att de som bor i närhet av läkare också i större utsträckning besöker läkare. Antalet läkarkontakter avtar sedan med avståndet till läkare. Sådant är läget i skogslänen och även i glesbygd i övriga delar av Sverige.

I glesbygd träffar även patienterna oftast olika läkare vid de skilda besökstillfällena. I dessa trakter får ofta distriktssköterskan agera som något slags barfotaläkare. Just hennes sätt att arbeta kunde ha varit ett föredöme för den nya lagen när det gäller den hänsyn som skall tas till den enskilda människans livsmiljö. Just distriktssköterskans utbildning och arbetssätt ger möjligheter till och ställer krav på att hela livsmönstret följs upp. Vid besök i hemmiljö spårar hon sjukdomsorsaker betydligt lättare, såvida de beror på omgivning, än hon gör vid patienternas besök i steril, stressig sjukhusmiljö. Naturligtvis krävs det även sjukhusinsatser, men jag kan försäkra att åtskilliga, dyra sjukhusbesök har sparats genom att distriktssköterskorna har sitt sätt att arbeta på.

Staten har det övergripande ansvaret för hälso- och sjukvården när det gäller planering och samordning. Socialdepartementet kommer även i fortsättningen att ansvara för läkarfördelningsprogrammet. För att åstadkomma kontinuitet och tillgång till läkare krävs det att läkarförsörjningen sker solidariskt över hela landet. Det är viktigt att det inte blir tjänsterna som fördelas, utan att det är läkare som fördelas. Rimligen bör då även tjänster

som är placerade i glesbygd bli besatta. Utrymme måste skapas för teamarbete, där all övrig sjukvårdspersonal med sina speciella kunskaper medverkar. I olika projekt arbetar man i dag för att förbättra kösituationer vid vårdcentraler, och lyckade lösningar är på väg. I den nya lagen ställs även krav på patienten, som bör ha ett eget ansvar för sitt hälsotillstånd och själv påverka det i positiv riktning. Här ingår även information från huvudmännens sida.

Den vård som sjukvården erbjuder bör ske så nära hemmet som möjligt. Det kräver resurser. Vi har under lång tid satsat på stora sjukvårdsenheter. Det är först under de senaste åren som en decentralisering har påbörjats. Naturligtvis skall jämsides även specialistvård utvecklas. Genom den nyligen antagna regionindelningen har just specialistbehoven tillgodosetts, med relativt god närhet för hela befolkningen. En fortsatt utbyggnad av primärvården, en solidarisk läkarförsörjning och ett utnyttjande av befintlig sjukvårdspersonal som en resurs kan på sikt uppfylla lagens målsättning om vård på lika villkor för alla.

Jag sade nyss att det övergripande planeringsansvaret ligger på staten. Det mera preciserade planeringsansvaret ligger därefter på landstingskommunerna. I den planeringen skall även ingå den vård som erbjuds av annan än landstingskommun. Den samverkan som då sker kan innefatta gemensam jour och beredskap. Initiativet till samverkan skall tas av landstingskommunen, och det förutsätter naturligtvis att andra vårdgivare i största möjliga utsträckning deltar i en sådan samverkan. Det är givetvis även viktigt att den privata sektorns behov av länssjukvårdens resurser beaktas i planeringen.

Detta samverkansansvar gäller även samverkan med andra samhällsorgan och organisationer samt inte minst samverkan landstingen emellan. Socialtjänsten och landstingen har i många fall stort behov av samarbete. Inte minst den ökade decentraliseringen av den psykiatriska vården ställer stora krav på att även primärkommunen ställer upp med sina resurser för att ge en god omvårdnad i de mera öppna vårdformerna. Även inom äldreomsorgen pågår en sådan utveckling. I vissa landsting har man lyckats lösa kostnadsfördelningen när det gäller insatser av hemsjukvårdskaraktär. Hela tiden krävs gemensam planering och samverkan. Genom ramlagens tillkomst finns det också ökade möjligheter till flexibla och lokalt anpassade lösningar.

I den nya lagen kan man mellan raderna förnimma att det är patienten som står i centrum. Att patienten ställs i centrum för sjukvårdsverksamheten är ingen nyhet, men patienten har tidigare setts som en passiv mottagare av vård. Lagen innehåller även krav på behandlingsinformation, vilket är av stor betydelse för fortsatt förtroende patienter och läkare emellan. Nyheten är nu att vad patienten gör eller inte gör och vilken miljö patienten lever i har lyfts fram och fått betydelse. Skall man förbättra hälsotillståndet hos befolkningen i landet, bör man inte lägga ansvaret för åtgärderna främst inom sjukhus- eller sjukvårdsverksamheten, utan hos den enskilde. Betingelser i levnadsvillkoren och den miljö man lever i har stor betydelse för hälsan. För att komma till rätta med detta krävs en förändrad inriktning av hälso- och sjukvården. Förutom sjukvård måste förebyggande insatser,

riktade såväl mot människan som mot miljön, tillgripas. Detta arbete förutsätts bedrivas inom primärvården. Arbets sättet får bli att ständigt fråga sig varför något inträffat och om det går att förebygga. Sjukvården får på ett annat sätt än hittills registrera vad som inträffar, sammanställa och bearbeta detta samt med sina erfarenheter i övrigt medverka aktivt för en förbättrad folkhälsa. Här krävs naturligtvis samarbete och insatser från andra samhällsorgan, exempelvis arbetsmarknadsmyndigheter, arbetarskydd, bostadsmyndigheter, socialtjänst, sjukförsäkring och miljövårdsorgan. Tillsammans med dessa organ kan sjukvården främja människors hälsa.

Med den nya lagens tillkomst finns goda förutsättningar att förverkliga målet i dess 2 §, nämligen en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet.

I detta anförande instämde Märta Fredrikson (c).

Anf. 46 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag reagerade mot mycket av det som Karin Israelsson sade i sitt anförande, men i en passus framhöll hon vad som uttalades i 2 § hälso- och sjukvårdslagen, dvs. att målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Jag kan inte förstå hur det målet skall kunna uppfyllas när vi har en så utbredd privat sjukvård i landet. Inte heller kan jag se hur det skall kunna uppfyllas mot bakgrund av de tankar som har förts fram av de borgerliga partierna – de deklarerades senast av Karin Ahrlund – nämligen att man skall se till att den privata vården får en bra genomslagskraft och att man värnar om den på olika sätt.

Den verksamhet som bedrivs av privatpraktiserande läkare och tillgången på privata sjukrum är väldigt omfattande. Av den öppna vården i Stockholms stad är 40 % privat. Det innebär ju inte någon vård på lika villkor, utan det betyder att den som har pengar dels kan krångla sig förbi köerna, dels kan få en helt annan vård än den vanliga människor kan få. Det har ju också uppstått enorma geschäft inom den s. k. hälsovården, exempelvis solarier och hälsokostbutiker. Även inom sjukgymnastverksamheten är det privata inslaget väldigt stort. Jag kan inte förstå hur man kan skriva in en sådan här passus i sjukvårdslagen utan att ta bort den privata sjukvården.

Det är också ett enormt slöseri med resurser att dela upp sjukvården i en privat och en offentlig del. Jag tycker inte att en privat sektor på hälso- och sjukvårdens område är förenlig med de intentioner man har om landstingens ansvar för verksamheten. Landstingens ansvar är ju något som man i andra sammanhang säger sig värna om. Detta stämmer inte. Det blir ingen vård på lika villkor, om man tillåter att den privata vården, som redan nu är stor, skall få växa. Då blir det människors ekonomiska resurser som avgör var de hamnar någonstans. Om man t. ex. skall ha en höftled opererad i Danderyd kan man få vänta i tre år, men man kan komma in på Sofia privatsjukhus ganska snabbt, om man har 25 000 kr. i plånboken att betala för sig med. För

mig är detta inte vård på lika villkor, utan det är en väldigt ojämlig vård som medges på det här sättet.

Anf. 47 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Inga Lantz anför här att den privata sjukvården inte borde ha något utrymme. I lagen talar man om det planeringsansvar som ligger på landstingskommunerna. Där tar man då med även den privata sjukvårdens insatser såsom en del i det som sedan kan erbjudas alla människor. Landstingens planeringsansvar skall också kunna borga för att man på sikt skall kunna ge en likvärdig sjukvård åt alla människor i alla delar av landet.

Anf. 48 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I det nya lagförslaget har man ju tagit bort eller i varje fall kraftigt tonat ner begreppet totalansvar. Formuleringen om att landstingen skall bära ett samlat ansvar för att främja hälsan hos dem som är bosatta i området är borta ur lagtexten. Passusen om att planeringen skall utgå från människors samlade behov är borta. Den särskilda planeringsredovisningen för primärvården är också borta. Man har alltså lyft bort väsentliga bitar av det som stod i HSU. Över huvud taget har man tunnat ut hela det utredningsförslaget i det förslag som regeringen fört fram och som utskottet biträtt. Detta är inte gagneligt för sjukvården och för de människors hälsa som den skall främja.

Med denna diffusa ramlagstiftning kan man befara att det blir en social nedrustning, när kommuner och landsting samtidigt undandras ekonomiska resurser. Det blir blomsterspråk. Det blir en falsk reformanda som genomsyrar hela den här diskussionen. Enigheten, som det talas så vitt och brett om, är inte mycket värd. Om man verkligen hade velat diskutera vad hälsopolitik egentligen är, tror jag inte att socialdemokraterna – jag hoppas i varje fall det – hade ställt sig eniga med de borgerliga partierna i det fallet.

Anf. 49 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag hoppas att Inga Lantz verkligen har läst igenom lagförslaget. Det är en utvidgning av lagen, där man även innefattar andra organ i samhället på ett nytt sätt. I en ramlag kan man inte ge sig till att i detalj reglera verksamheten. Det är det som är vitsen med en ramlag. Därför finns det en del saker som är utelämnade i lagen, men den ger full täckning för de behov som finns för framtidens sjukvård.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 50 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Det lagförslag som vi diskuterar nu i dag bygger, som tidigare talare har sagt, på en utredning – hälso- och sjukvårdsutredningen – som varit

ute på en bred remissomgång i landet. Den tillkom, som också sagts tidigare, under ledning av dåvarande statsrådet Holm. Men innan förslaget kom i tryck förekom flera överläggningar med Landstingsförbundets presidium. Därvid gjordes många och stora förändringar i förhållande till det ursprungliga förslaget. Detta sagt för att ingen skall tro att dåvarande statsrådet Holm är upphovskvinna till det förslag som vi nu har på våra bänkar.

Vid Landstingsförbundets kongress i fjol, 1981, gavs ett mycket stort utrymme åt hälsopolitiken. HSU – hälso- och sjukvårdsutredningen – refererades gång på gång vid det tillfället. Det var mycket kunniga personer som uttalade sig vid kongressen, bl. a. ledamöter – både borgerliga och socialdemokratiska – i den parlamentariska gruppen HS-90, som har till uppgift att blicka framåt när det gäller hälso- och sjukvården, framåt mot 1990-talet, och försöka förutse vilka förebyggande insatser som behövs framöver för att våra barn skall ha det bra som vuxna.

HS-90 beskriver på ett mycket belysande sätt hälsans fiender. Man talar om bostadsmiljön med trafikbuller, damm, mögel, torr luft osv. Man talar om vatten, avlopp, renhållning, luftföroreningar där hela befolkningen drabbas mer eller mindre. Man konstaterar att kunskaperna om effekterna av luftföroreningarna är mycket begränsade. Man är överens om att riskerna finns men inte om huruvida folk faktiskt blir sjuka av luftföroreningarna.

Man talar om trafiken, som skapar risker genom buller och olycksfall, och man talar om fritidsmiljön.

Enligt HS-90 vet man således att hälsan har sina fiender runt omkring oss i vår miljö, i vårt sätt att leva.

HS-90 ger också arbetslösheten och dess inverkan på hälsan ett stort utrymme, och gruppen konstaterar att forskningen på denna punkt är dålig. Men man omnämner en amerikansk undersökning, som visar att frekvensen förstagångsintagningar vid psykiatriska sjukhus ökar när arbetslösheten är hög och minskar under högkonjunktur. Sambandet arbetslöshet-högt blodtryck är belagt, likaså sambandet mellan arbetslöshet och självmord.

En finsk undersökning visar att arbetslösa ungdomar äter sämre, använder mer berusningsmedel och missköter sin personliga hygien och kroppsliga motion i större utsträckning än de kamrater som har arbete, och man befarar – med all rätt – att dagens arbetslösa ungdomar blir morgondagens sjuka kvinnor och män.

Arbetsmiljöns inverkan på hälsan debatteras mycket just nu. Man kan exempelvis se att sjukskrivningen är mycket högre hos dem som har ett fysiskt krävande arbete. Sjukfrånvaron är högst bland produktions- och distributionsanställda och lägst bland ingenjörer, specialister. Andelen anställda med långa sjukskrivningar är högre bland arbetare än bland tjänstemän. Cheftjänstemän har allra lägst sjukfrånvaro.

Jag menar att det är på arbetslivets område som vi har de väsentliga, stora, tunga hälsoriskerna. De som drabbas värst är de lågavlönade, de skiftarbetande. Därmed blir alltså hälso- och sjukvården också en klassfråga.

Jag vill med detta resonemang skapa förståelse för uppfattningen att

ohälsa och sjukdom inte kan vårdas bort. Detta framgår också av texten kring det förslag som i dag föreligger. Det kom också till mycket klart uttryck vid fjolårets Landstingsförbundskongress.

Samhället har ett långt vidare ansvar än *vården* för människors välbefinnande.

Man kan dessutom inte komma ifrån att landstingen genom den vidgade kompetens som de har fått på senare år – jag tänker på aktivitet när det gäller näringspolitiken, kollektivtrafiken, utbildnings- och kulturfrågor – har goda möjligheter att, genom att vara progressiva, förebygga även icke traditionella, icke medicinska skador.

Jag är emellertid samtidigt medveten om att samhällets hälsouppgifter är delade på olika huvudmän. Men vi vet också att många goda initiativ tas och försök görs för att åstadkomma ett bättre samarbete och därmed ett bättre resursutnyttjande.

I motion 2164 av Arne Nygren och mig vill vi ändra på lagtextförslaget för att i lagen stödja dessa strävanden. Vi tror att om landstingen får det direkta, allmänna förebyggande hälsopolitiska ansvaret, så kommer en helt annan helhetssyn än hittills att prägla arbetet med en progressiv hälsopolitik. Att landstingen, som uttrycks i en vpk-motion, också skall ha det uppspårande ansvaret – det stod ju så i det ursprungliga utredningsförslaget – anser jag vara självklart. Att detta föll bort i vår motion var en ren lapsus. Det är ju så redan i dag, att landstingen i sina arbeten med planeringen av sjukvårdsresurserna alltmer ägnar sig åt uppspårande av sjukdom och ohälsa för att på så vis bättre veta hur man skall satsa sina alltmer begränsade resurser.

Karin Ahrland sade i en frågestund som vi hade om detta att vi var överens i dessa avseenden. Jag frågade då varför man hade backat i lagtexten och begränsat det allmänt förebyggande arbetet till att vara bara medicinskt. Jag fick då till svar att tolkningen av lagen annars skulle kunna bli för vid.

Jag undrar: På vilket sätt för vid? Nu är inte statsrådet här och kan ge svar. Men om hon hade varit här skulle jag velat fråga om hon kunde ge några exempel på vilka hälsorisker som landstingen inte skulle bry sig om att försöka förebygga. Gäller det arbetslösheten, den yttre miljön eller vad då? Och vilka myndigheter eller vilket organ skulle i stället ha detta övergripande ansvar?

Den andra delen i vår motion handlar om individens eget ansvar för sin hälsa. Där vill jag bara säga att även denna bit av hälso- och sjukvården blir alltmer accepterad och prövad runt om i landet genom utbildning, upplysning, friskvårdssatsningar, samlevnadsprojekt osv.

Vi vet i dag t. ex. att alkohol är en av de viktigaste orsakerna till sjukdom och för tidig död. Mellan en tredjedel och hälften av all sjuklighet har samband med alkohol. Alkohol är en av de viktigaste kända faktorerna bakom skador hos foster.

Rökningen är vid sidan av alkoholen en annan allvarlig orsak till sjukdom och för tidig död. Kosten och motionen bör också nämnas i detta sammanhang. Alla dessa bitar är faktorer som människan själv väljer när hon väljer livsstil.

Jag vill inte stå här och på något sätt moralisera och mena att riksdagen lagstiftningsvägen skall se till att människan väljer den ena eller andra livsstilen – inget vore mig mer främmande – men jag vill att människorna skall få kunskap om de risker som olika typer av levnadsvanor medför, för att de själva skall kunna ta ställning till sin livsstil, för att själva kunna ta ett eget, aktivt ansvar för sin egen hälsa. Detta menar vi motionärer borde ha fått ett tydligt uttryck i lagtexten.

Herr talman! Jag är medveten om att det är ganska meningslöst att yrka bifall till en motion som har avstyrkts av ett enigt utskott. Jag ville med mitt inlägg försöka ytterligare utveckla tankarna bakom motionen och också – om det nu är tillåtet – uttrycka min besvikelse över den ringa förståelse som denna stora, principiella och mycket övergripande fråga har fått i utskottet.

Anf. 51 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Herr talman! Jag vill ge Margareta Winberg svar på en del av de frågor som hon tog upp.

Att vi talar om ansvaret för den medicinska delen av den förebyggande vården beror på att en del av samhällets ansvar här uppenbarligen faller utanför landstingen. Den gäller t. ex. förebyggande åtgärder som faller inom brandförsvaret, det kommunala hälsoskyddet osv. och ansvaret för den yttre miljön, för uttryckningstjänst, larmtjänst osv. Det är också utskrivet i motivtexten i utskottsbetänkandet att i den mån det uppstår konflikter mellan kommuner och landsting beträffande vad som faller inom resp. ansvarsområde förutsätter utskottet att landstingen här tar initiativ till överläggningar för att få klara gränsdragningar.

Vad sedan beträffar tanken att inskränka landstingens planeringsansvar till ett övergripande ansvar tycker jag att just det exempel som Margareta Winberg tog upp är särskilt betydande. Det gällde arbetslivets risker för hälsan och vikten av ett förebyggande arbete på det området. Vi har på många håll i vårt samhälle en allt bättre fungerande företagshälsovård, och den är den naturliga förebyggande instansen när det gäller arbetslivets risker. Det framgår klart av ramlagstiftningen att landstingen i det avseendet har att samarbeta och att i sin övergripande planering innefatta även vad som görs inom företagshälsovården och som naturligtvis görs bäst där.

Det finns också klart uttryckt i betänkandet och även i propositionstexten att landstingen har ett ansvar för information om hälsorisker. Att i lagen skriva in att den enskilde har ansvar för sin egen hälsa har vi velat avstå ifrån. Jag har redan motiverat varför, nämligen att risk då skulle kunna uppstå att man inte på ett självklart sätt har rätt till vård ifall det kan sägas att en sjukdom är självförvållad.

Däremot är det helt klart att sjukvårdshuvudmännen åläggs ett ansvar att informera, upplysa och undervisa människor på ett sådant sätt att de själva kan ta ansvar för om de vill förebygga en hälsorisk genom att ändra sin livsföring eller ej. I vilket fall som helst skall de ha rätt till den vård de behöver.

Anf. 52 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag är medveten om – det har vi också sagt – att det är arbetsmarknadens parter som fortfarande skall ha det primära ansvaret för exempelvis arbetsmiljön. Men landstingen måste också driva på i den här frågan, annars går utvecklingen alltför långsamt. Det har gått mycket långsamt under de senare åren, med sjuka människor som samhället måste ta hand om som följd.

Landstingens bit i denna del kan t. ex. vara att göra kartläggningar av hälsan hos en grupp människor, antingen en geografiskt utformad grupp eller en grupp från en viss arbetsplats. Det har faktiskt gjorts en hel del sådana undersökningar. Man kan t. ex. ställa sig frågan varför Robertsfors i Västerbotten har högre dödlighet i cancersjukdomar bland både män och kvinnor än andra kommuner i samma län. Magsäckscancer är betydligt vanligare i Västerbotten än i riket i sin helhet. Hjärt- och kärlsjukdomar är vanliga i Västerbotten, speciellt hög dödlighet har man i Norsjö kommun. Listan över sådana här saker skulle kunna göras lång.

Det är inte givet eller ens troligt att det är medicinskt förebyggande åtgärder som hjälper. Det här är frågor som samhället faktiskt borde kunna besvara, om inte för annat så i varje fall utifrån ett krasst ekonomiskt tänkande. Dödligheten i cirkulationsrubbingar och tumörer har i stort sett tredubblat sin andel av det totala antalet dödsfall under senare år. Därför vidhåller jag att man borde ha skrivit in ett allmänt förebyggande i stället för att begränsa lagtexten till medicinskt förebyggande.

Anf. 53 ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara understryka att det icke någonstans i lagen står någonting som motsäger landstingens skyldigheter att göra den typ av övergripande undersökningar och det planeringsarbete som Margareta Winberg talar om. Margareta Winberg säger också själv att ett flertal sådana undersökningar har gjorts. Det är naturligt att det kommer att ske även i fortsättningen i landstingens, forskningens, universitetssjukhusens och sjukvårdshuvudmännens regi. Även företagshälsovård, enskilda vårdgivare och andra i samhället av dessa frågor intresserade äger samma rätt och möjligheter att ingripa i forskningsarbetet på det förebyggande området. Detta kan t. o. m. anses innefattat i landstingens övergripande planeringsansvar, utan att det behöver uttryckas på annat sätt än som det redan har gjorts.

Anf. 54 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Om man har denna uppfattning, varför vill man då inte stötta de landsting som har börjat med sådana undersökningar genom att skriva in det i lagtexten? Varför vill man inte ge de landsting som inte arbetar på det här viset en extra puff för att få dem att arbeta med detta?

Herr talman! Lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, den s. k. LSPV, är föremål för utredning. Trots det har regeringen lagt fram en proposition som innebär att man redan nu vill genomföra betydande ändringar i regelsystemet. Jag beklagar det. Jag beklagar också att ett enhälligt utskott har ställt sig bakom propositionen i socialutskottets betänkande 53, trots att socialdemokraterna i en gruppmotion motsatt sig viktiga delar av propositionen och trots motion även från vårt håll.

Jag kommer därför, herr talman, i mitt inlägg att yrka avslag på utskottets hemställan vad gäller borttagande av kravet på ansökan för intagning till vård enligt LSPV och i fråga om undantag från kravet på att det alltid skall vara två av varandra oberoende läkare som fattar avgörandet. Jag kommer också att yrka avslag på förslaget att utvidga utskrivningsnämnden från tre till fem personer. därför att det förslaget – trots den goda viljan som naturligtvis ligger bakom – kommer att göra det ännu svårare än nu att snabbt sammankalla nämnden.

Herr talman! Låt mig redan från början framhålla att också jag kan räkna upp en lång rad motiv för borttagande av ansökan.

Ansökan kan uppfattas som ett byråkratiskt hinder för en smidig och snabb tvångsintagning, det kan uppfattas som negativt för t. ex. den sjukas anhöriga att behöva framträda som ansvariga för intagningen. Och det kan uppfattas som en onödig och besvärlig omgång för t. ex. ordföranden i socialnämnden att kallas i väg vid mer eller mindre lämpliga tillfällen för att skriva under en ansökan.

Men kravet på att det skall vara tre av varandra oberoende personer som först tar initiativ till tvångsomhändertagandet, sedan utreder och skriver vårdintyg och slutligen beslutar om tvångsintagning har inte tillkommit av en slump. Den här treklangen – initiativ, utredning, intagning – har omsorgsfullt byggts upp just för att borgen för rättssäkerheten på ett område där kravet på rättssäkerhet måste vara särskilt stort och där Sverige internationellt sett tyvärr inte har gått i spetsen.

Rättssäkerhet kan ofta förefalla opraktiskt. Men syftet i det här fallet är ju just att göra trösklarna till tvångsintagning höga. Utskottets hemställan innebär i stället att trösklarna till frivilligt vårdsökande blir högre och till tvångsmässig intagning lägre. Om den upprivne, djupt deprimerade, patienten inte längre vågar uppsöka läkare därför att han vet att läkaren direkt kan skriva ut ett vårdintyg och få honom förd till psykiatrisk klinik för tvångsintagning söker han kanske inte upp läkaren, något som också har påtalats av psykiatriska nämnden.

Om en patient, som skulle behöva någon tids vård på psykiatrisk klinik, vet att han sedan kan hållas kvar med tvång i upp till åtta dagar genom en enda läkares försorg, aktar han sig kanske för att över huvud taget läggas in. Och vi vet att fördomarna gentemot psykiatrisk vård alltså är skrämmande höga hos de flesta av oss. Varje åtgärd som är ägnad att höja trösklarna ytterligare är olycklig ur humanitär synpunkt.

Bestämmelserna om ansökan om intagning har inte heller tillkommit bara

Måndagen den
7 juni 1982

Hälso- och sjuk-
vårdslag, m. m.

ur rättssäkerhetssynpunkt. Bestämmelserna om ansökan är också avsedda att vara en garanti för att någon verkligen tar ansvaret för att vårdbehovet enligt LSPV prövas. Finns en ansökan om tvångsvård är tjänsteläkaren i dag skyldig att göra undersökning för vårdintyg. Läkaren och den som skriver under ansökan delar ansvaret.

Men hur blir det nu? Det är ju inte så som utskottet skriver att ett avskaffande av kravet på ansökan innebär att frågan om tvångsvård eller inte i högre grad blir en fråga mellan patienten och läkaren. Mestadels är det inte så att patienten bara finns där hos läkaren, utan någon måste faktiskt ta initiativet till att få honom dit. Men enligt propositionen kommer vem som helst att kunna påkalla undersökning för vårdintyg för tvångsintagning. Och läkaren, som kanske saknar varje som helst kännedom om patienten, vad gör han? Läkaren blir enligt förslaget bara skyldig att göra undersökning om det finns skälig anledning därtill. Han har då också rätt att använda polishandräckning för att få dit patienten. Gör han rätt om han gör det? Gör han rätt om han låter bli? Vem har ansvaret om beslutet sedan visar sig felaktigt?

Läkaren får inte längre någon som delar det tunga ansvaret.

Och om det skulle vara en anhörig som tar initiativet, lär patienten längre fram kunna läsa sig till det i läkarens anteckningar i sjukjournalen, något som knappast är bättre än ett direkt ansökningsförfarande.

Förslaget tar också bort kravet på att det alltid skall vara två av varandra oberoende läkare som skall bedöma vårdbehovet innan tvångsintagning sker, den s. k. tvåläkarprövningen. Kravet gäller i dag också för den som är frivilligt inskriven på psykiatrisk klinik. Motivet är att den som söker psykiatrisk vård frivilligt inte skall behöva riskera att bli tvångskvarhållen under tiden på sjukhuset. Den som går in frivilligt på en psykiatrisk klinik skall också ha sin frihet att lämna sjukhuset när han eller hon önskar. Det är helt grundläggande för förtroendet och tilliten till vården. Enligt det förslag som utskottet ställt sig bakom skall en och samma läkare i stället kunna vara både initierande, utredande och beslutande, om det skulle uppstå betydande olägenhet av att anlita annan läkare. Den som redan är frivilligt inskriven kommer på så sätt ur rättssäkerhetssynpunkt i en sämre situation än den som inte är inskriven – något som tidigare har betraktats som en dödssynd.

Det bör också uppmärksammas att i de akutsituationer nattetid som återopas som grund för förslaget tjänstgör ofta jourläkare som saknar egen kännedom om patienten.

Det är, enligt min mening, en helt otillräcklig garanti att hänvisa till att den s. k. utskrivningsnämnden skall sammanträda inom åtta dagar och pröva om fortsatt tvångsvård kan beredas patienten. Herr talman! Det skrämmer mig faktiskt att utskottet inte bestämt tar avstånd från vad som sägs på s. 33 i propositionen utan tvärtom återger det. Jag citerar utskottet: "Som skäl anförs bl. a. (prop. s. 33) att den patient som på egen begäran vårdas på sjukhus på grund av psykisk sjukdom redan måste ha bedömts vara i behov av sådan vård." Det är en olycklig formulering. Enbart det faktum att patienten behöver psykiatrisk vård skulle, enligt detta sätt att se, motivera att patienten kvarhålls med tvång. Men LSPV bygger på – och måste bygga på –

utomordentligt stränga kriterier. Generalindikationen för tvångsvård enligt LSPV är ju inte att man har behov av psykiatrisk vård på sjukhus, utan att patienten skall lida av psykisk sjukdom och att psykiatrisk vård skall vara oundgängligen påkallad med hänsyn till sjukdomens art och grad. Dessutom krävs en av fem hårda specialindikationer. Vid moderna psykiatriska kliniker i dag är ju frivillighet en regel, och tvånget det absoluta undantaget – så måste det också vara.

Herr talman! Slutligen några ord om utskrivningsnämnden, som bl. a. skall fatta beslut i de fall av tvångsomhändertagande som kommit till stånd medelst enläkarförfarande. Nämnden består i dag av tre personer, en lagfaren domare, en läkare med särskild kunskap i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv. Utskottet föreslår nu att nämnden utökas till fem personer, varav en skall vara särskilt insatt i sociala frågor. Utskottet skriver: "Detta bör även underlätta för nämnderna att göra en allsidig bedömning av hur en patients vårdbehov skall kunna tillgodoses på bästa sätt." Men det är ju definitivt *inte* det nämnden skall avgöra. Vård enligt LSPV är ju inte ett alternativ till annan vård. Utskrivningsnämnden skall endast avgöra om vård kan beredas med stöd av LSPV. I annat fall skall patienten omedelbart skrivas ut, om han inte vill stanna kvar frivilligt. Detta är grundläggande för rättssäkerhet och för förtroendet till den psykiatriska vården. Det är allvarligt om utskottet på minsta sätt skulle sväva på målet i den frågan.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka avslag på mom. 1, 2 och 4 i hemställan i socialutskottets betänkande 53. Mitt yrkande kommer att delas ut på ledamöternas bänkar.

Detta yrkande hade följande lydelse:

"1. beträffande *borttagande av kravet på ansökan* att riksdagen med bifall till motion 1981/82:151 yrkande 5 och motion 1981/82:154 yrkande 1 avslår propositionen i motsvarande del,

2. beträffande *undantag från tvåläkarprövning* att riksdagen med bifall till motion 1981/82:154 yrkande 2 avslår propositionen i motsvarande del,

4. beträffande *nämnderna* att riksdagen avslår motion 1981/82:151 yrkande 3 och motion 1981/82:156 i motsvarande del samt

7. att riksdagen antar av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall med undantag för vad däri föreslagits om ändringar i 3–11, 22, 28 och 30 §§."

I detta anförande instämde Gullan Lindblad, Siri Häggmark och Alf Wennerfors (alla m).

Anf. 56 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Ingegerd Troedsson beklagade inledningsvis att de socialdemokratiska motionärerna har frångått sitt eget yrkande beträffande avskaffande av ansökningsförfarandet. Med den handgripliga erfarenhet som jag har från fältet är jag glad över att de har gjort det.

För att inte några missförstånd skall uppstå vill jag understryka att

tvåläkarprövningen vid intagning enligt LSPV inte är borttagen. Jag återkommer till förfarandet vid den s. k. konverteringen.

Jag vill också understryka att utskottet i sitt betänkande citerar propositionen, i vilken framhålls att detta med borttagande av det formellt undertecknade papperet, benämnt ansökan, inte på något sätt innebär minskade skyldigheter för t. ex. socialnämnden att enligt den grundläggande ansvarsregeln i 3 § socialtjänstlagen medverka till att en sjuk person kommer under vård.

Ingegerd Troedsson uttryckte sin omtanke om de stackars läkarna, som nu ensamma får ta ansvaret i stället för att dela det med de anhöriga. Jag tycker nog att vi kan låta dem ta det ansvaret. Jag vet att det finns ledamöter i denna kammare som har personlig erfarenhet av hur det känns att tvingas skriva på ett papper som innebär att en anförvant i en akut nödsituation blir omhändertagen och vad följderna kan bli för de fortsatta relationerna dessa människor emellan. Jag tycker att det är positivt att vi i fortsättningen kan bespara anhöriga sådana bekymmer.

Naturligtvis kommer det fortfarande att vara så att det i väldigt många fall är antingen en anhörig eller socialnämnden eller polisen som medverkar till att en psykiskt svårt sjuk person kommer under vård. Jag kan inte se någon nackdel i att det i fortsättningen kan ske utan att man behöver skriva på några papper.

Vad gäller konverteringen vill jag anföra följande. Hädanefter finns det möjlighet – dock inte som regel utan i absoluta undantagsfall, när man inte kan klara det på något annat sätt – för en ansvarig läkare vid ett psykiatriskt sjukhus att kvarhålla en patient som är intagen frivilligt. Det kan visserligen vara så att denne läkare inte har någon personlig kännedom om patienten, men en i nödsituationen uppletad distriktsläkare någonstans utanför sjukhuset har det ännu mindre. Jag ger inte mycket för den rättssäkerhet som i dag tvingar oss att i en sådan situation släppa i väg en desperat, svårt sjuk människa för att samtidigt be polisen leta rätt på en för sjukhuset okänd läkare och därefter återföra den sjuke till sjukhuset i stället för att välja den smidigare vägen att kvarhålla patienten och avvakta utskrivningsnämndens beslut.

Anf. 57 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Inget i det som utskottets värderade talesman anförde minskar min djupa oro för det här förslaget.

Det är allvarligt att utskottet i en fråga som gäller det viktigaste av allt för en människa, hennes personliga frihet, tar så lätt på konsekvenserna för framtiden av det förslag som man ställer sig bakom. Rättssäkerhet tar naturligtvis alltid tid att iaktta. Men rättssäkerhetskravet är inte bara en tom formalism utan det har alltid bakomliggande motiv. Utan rättssäkerhet på detta viktiga område skulle förluster göras i andra mänskliga sammanhang som jag bedömer som ännu svårare. Om den upprivna och djupt förtvivlade patienten blir rädd för att söka läkare därför att han vet att läkaren direkt på stubben kan skriva ett vårdintyg och få honom intagen med tvång söker han

kanske inte läkare. Om patienten vet att han kanske inte kan avvika från sjukhusets psykiatriska klinik om han går in frivilligt därför att han genom en enda läkares försorg kan kvarhållas med tvång, aktar han sig kanske för att över huvud taget låta lägga in sig.

Jag har under dessa senaste dagar fått många telefonsamtal från djupt oroad läkare, både allmänläkare ute på fältet och läkare vid de psykiatriska klinikerna. Dessa läkare vid de psykiatriska klinikerna har betonat en sak om och om igen, nämligen hur viktigt det är att patienten skall kunna känna en tillit, en trygghet i vården. Han skall veta, som en läkare drastiskt sade, att inte sjukhuset bara slår igen som en råttfälla omkring honom.

Det här är så viktiga saker att det hade varit utomordentligt klokt av regeringen att inte lägga fram en proposition nu utan avvakta det arbete som pågår i socialberedningen.

Anf. 58 ANITA BRÅKENHIJELM (m) replik:

Herr talman! Jag vill understryka att läkaren inte kan, när han uppsöks av en patient, "på stubben" skriva vårdintyg och få vederbörande inlagd på psykiatriskt sjukhus. Fortfarande kvarstår kravet på att inskrivningen skall bekräftas på sjukhuset av en annan läkare. Dessutom kvarstår kravet på att det skall finnas bärande skäl för att över huvud taget göra undersökning för vårdintyg.

Vad sedan gäller konverteringsfallen vill jag säga att visserligen är en människas frihet bland det dyrbaraste och viktigaste som finns, men det gäller i detta fall friheten under tiden fram till dess beslutet, som vi får hoppas fattas med omdöme, kan prövas av nämnden. Jag skulle vilja säga att det här i övrigt i stället kan gälla patientens eller någon annan människas liv.

Anf. 59 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Behovet av förändringar i LSPV har länge diskuterats, och många olika turer har förekommit. Nu är man äntligen framme vid ett beslut, om än ett begränsat sådant. Men det är viktigt att fatta detta beslut, eftersom man kan räkna med att nästa riksdagsprövning ligger åtskilliga år framåt i tiden.

Förslaget i den proposition som vi nu diskuterar bygger på ett betänkande från socialberedningen. Socialberedningens förslag byggde i sin tur på LPV-förslaget i socialtjänstpropositionen, vilket var både remissbehandlat och lagrådsgranskat.

Riksdagen avslag, som vi hörde tidigare, LPV-förslaget i dess helhet på grund av den s. k. missbruksparagrafen, och man tog inte ställning i sak till ändringsförslagen i övrigt.

I socialberedningens senaste förslag fattades en del punkter som fanns i socialtjänstpropositionen. Dessutom föreslogs en generell möjlighet till undantag från tvåläkarprövning. I propositionen har man beträffande tvåläkarprövningen gått tillbaka till socialtjänstpropositionens formuleringar och dessutom tagit med en punkt utöver vad socialberedningen gjorde, nämligen rätten att överklaga beslut även efter en utskrivning.

Måndagen den
7 juni 1982

Hälso- och sjuk-
vårdslag, m. m.

Skillnaden mellan propositionen och socialtjänstpropositionen är följande:

1. Begränsning av försöksutskrivning finns inte med.
2. Återkommande prövning var tredje månad finns inte med.
3. Förstärkning av utskrivningsnämnderna finns inte med.
4. En ny paragraf om patienternas rättigheter finns inte med.

Samtliga de här uppräknade punkterna bedömdes som de mest väsentliga från klientorganisationernas sida. Alla förslag som tillgodosåg läkarnas önskemål hade dock beaktats.

I såväl socialberedningen som i propositionen anför man att ställningstagande i dessa frågor föregriper den totala översyn som nu pågår. Men jag tycker att frågorna måste ses i sitt sammanhang. För att man skall kunna acceptera t. ex. undantag från tvåläkarprövning krävs en förstärkning av utskrivningsnämnderna. Annars blir den nya lagen sämre än den gamla ur rättssäkerhetssynpunkt.

Socialutskottet har nu gjort en del viktiga tillägg till regeringsförslaget, och man har i stort sett hamnat på socialtjänstpropositionens förslag. Flera av kraven i den socialdemokratiska motionen har därvid tillgodosetts till fördel för patienterna. Jag vill liksom utskottet understryka att nu föreslagna förändringar på intet sätt får fördröja eller förhindra den större översyn som socialberedningen håller på med. Vi har all anledning att se allvarligt på den svenska psykiatrins situation.

Internationellt sett är vi i Sverige oerhört mycket psykiskt sjuka, och vi har en mycket hög andel tvångsintagningar. Vi kan ta några siffror som exempel.

Sverige har 4,9 platser för psykvård per 1 000 invånare. Motsvarande siffra är för Danmark 2,4, för Västtyskland 1,8 och för Sovjet 1,1.

Andelen tvångsintagningar av det totala antalet vårdtillfällen är i Sverige 16 %, i England 11,7 % och i Danmark 9 %. Därför är det än viktigare att vara uppmärksam på just rättssäkerhetsfrågorna i vår lagstiftning på detta område.

På en punkt har jag en annan uppfattning än utskottet, och det gäller avskaffandet av ansökan vid intagning enligt LSPV. Jag anser att detta är en principiellt viktig förändring som bör behandlas i samband med den större översynen. Det är desto mer angeläget som frågan hänger nära samman med en eventuell omprövning av beslutsprocessen vid intagning. Ansökan bör därför enligt min mening t. v. finnas kvar. Jag biträder Ingegerd Troedssons yrkande på den punkten.

Jag kan inte låta bli att göra en jämförelse med den omsorg som riksdagen ägnade frågan om ansökan enligt LVM. Vi diskuterade flera timmar vem som skulle ha ansvaret. Ingen kom över huvud taget på tanken att föreslå ett avskaffande av ansökan. Rättssäkerheten bör väl inte vara mindre i dessa sammanhang.

Karin Israelsson sade att alla landets socialnämndsordförande hälsade denna s. k. reform med tillfredsställelse, eftersom de skulle slippa att skriva på ansökan. Jag känner några ordförande, och de har en annan uppfattning—

de tycker att det är ett viktigt led i rättssäkerheten att bibehålla kravet på formell ansökan.

Jag hade gärna velat ta upp några framtidsperspektiv beträffande den psykiatriska vården och LSPV:s utformning på längre sikt, speciellt med tanke på Anita Bråkenhielms påstående att vi nu har att göra med en renodlad psykiatrisk vårdlag. Men på grund av kammarens pressade tidssituation skall jag inte göra det nu. Jag skall bara skicka med några vädjanden till socialberedningen.

Pröva noga de rättsliga reglerna vid intagning!

Håll ett öga på de s. k. konverteringarna, så att de verkligen blir undantag och inte regel!

Ha ett nära samråd med Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) som besitter avsevärda erfarenheter och kunskaper!

Glöm inte bort att lyssna också på andra personalgrupper än läkarna!

Rensa bort de sociala indikationerna i en psykiatrisk vårdlag!

Anf. 60 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Mitt anförande kommer att beröra dels socialutskottets betänkande nr 51, dels socialutskottets betänkande nr 53.

Jag har i olika sammanhang haft anledning att följa arbetet med hälso- och sjukvårdslagen och därvid kunnat konstatera att den undermåliga produkt, som en gång i tiden avlämnades av hälso- och sjukvårdsutredningen under två "sjukvårdsministrars" kärleksfulla bearbetning undan för undan befriats från sina mest omöjliga ingredienser och på det hela taget blivit hjälpligt hyfsad – om man nämligen skall ge efter för den rådande föreställningen om ändamålsenligheten av diffusa ramlagar i stället för en stringent och till sina konsekvenser genomtänkt lagstiftning. Jag vill för egen del bekänna att jag inte tror på den moderna, mera lösliga formen av lagstiftning, och jag tycker nog att riksdagen skulle vara litet mera på sin vakt mot att avlyfta sitt ansvar och sitt inflytande på landstingen i den utsträckning detta skett under de allra senaste åren. Om detta har jag under våren vid flera tillfällen givit min mening till känna i vad gäller det område vi nu diskuterar, nämligen hälso- och sjukvården.

Det har länge sagts att landstingen är mera lämpade än staten att handha hälso- och sjukvården. På många ställen är det nog också så. Staten har inte heller visat det intresse för uppgiften som huvudman ens för våra viktigaste och mest normgivande sjukvårdsinrättningar, som man hade kunnat förvänta sig. Men vi får inte glömma att landstingens betydande insatser på sjukvårdens område har möjliggjorts av en genom åren i rask takt höjd landstingsskatt, en höjning som inte haft sin motsvarighet för den statliga inkomstskattens del. Vi kan nu se slutet på den period då landstingens uttaxering av sina skattebetalare kan fortsätta som förut. Det kommer då att bli allt svårare för landstingen att framstå som de ideala vårdgivarna. Jag är bekymrad över att man på alltför många håll nu tycks vilja prioritera det enkla, det lätta och det billiga på bekostnad av det svåra, det tunga och det för den enskilde mest kostnadskrävande. En sådan utveckling kräver ökad

statlig insyn och effektiva korrektionsmöjligheter. Lagrådets hovsamma men sakliga kritik i detta hänseende har vi här i riksdagen allt skäl att besinna. Jag tycker inte den här lagen har givit tillbörligt utrymme för dessa synpunkter.

Mina erfarenheter från 40 års verksamhet i sjukvården – under olika huvudmän – föranledde mig till en tillkämpat behärskad och måttfull kriarättning av propositionen med förslag till hälso- och sjukvårdslag i min motion 1981/82:2161. Av de åtta önskemål som jag där framförde, och som nogsammt bokförts i socialutskottets betänkande, har inte mycket vunnit utskottets beivring. Utskottet har visserligen behjärtat att man vid prioritering för intagning på våra nu – till följd av en det aningslösa tungomålstalandets sjukvårdsfilosofi – alltmera reducerade akutkliniker skall ge företräde åt den som har det mest akuta vårdbehovet. Utskottet har också till den s. k. behörighetskommittén hänskjutit min begäran att utnämningen av klinikchefer skall återföras till de regler som tidigare gällde, och som på ett annat sätt än nu garanterade kompetens och oivld och gjorde hela landet, inte bara det egna landstinget, till rekryteringsbas. Själv finner jag det tveksamt om denna utredning verkligen är rätt forum för den här frågan.

I övrigt utgår utskottet från att vad far och mor gör är alltid det rätta, får då varande Landstingsförbundet och mor statsrådet Ahrland. I fem års tid har jag i riksdagen yrkat på återinförande av ordentliga årliga verksamhetsberättelser från sjukhusen, och lika länge har socialutskottet inte ansett att det är dess bord utan hänvisat till att landstingen i nåder kanske kommer att ge socialstyrelsen möjlighet att "få tillgång till" erforderliga uppgifter. Bortsett från den *faktiska* angelägenheten av sådana analyser finner jag denna statsmakternas underdånighet under Landstingsförbundet – här som i andra stycken som vi haft att diskutera i riksdagen – absurd och förnedrande.

Jag kan inte hjälpa att socialutskottets betänkande i många stycken tycks mig bära prägeln av de obotfärdigas förhinder. Man accepterar, och slår vakt om, den notoriskt dåliga språkvården i regeringskansliet. Havandeskap är varken en sjukdom eller en skada. Det är därför inte inbegripet i "hälso- och sjukvård" sådan denna definieras i 1 §. Inte heller ingår undersökningsmetoder i begreppet behandlingsmetoder i 3 §. Diagnostik är en sak, terapi en annan. Vad som gäller skall klart framgå av lagtexten, inte bakas in i motivskrivningen. Språkvårdarnas påhitt att skjuta in ordet "en", som antingen kan tolkas som obestämd artikel eller som räkneord framför ord som "läkare" och "överläkare" i 14 §, bidrar självfallet inte till ökad tydlighet och klarhet, utan kan leda till tolkningstvister. Enkla kirurgiska ingrepp i lagtexten hade kunnat råda bot mot dessa oklarheter. Men nej. Gudskelov har utskottet i alla fall reagerat mot formuleringen "regeringen får meddela föreskrifter" i 16 §. Lagskrivarnas förmåga att formulera plattityder förnekar sig inte heller i den här lagen. Vi har nyligen i konstitutionsutskottet drabbats av följande tänkvärda sats: "Finnes ej någon som kan utses till efterträdare för landstingsledamot eller fullmäktig, utses ingen efterträdare." Här i hälso- och sjukvårdslagen får vi i 13 § veta att "I

hälso- och sjukvården *skall det finnas* den personal *som behövs* för att meddela god vård". – Herr talman! Man känner en stark längtan efter att till livet återkalla någon av de begåvade personer som stod bakom 1734 års lag. På den tiden fick inte en bötink se ut hur som helst.

En ny lag om hälso- och sjukvård i riket skulle nämligen ha kunnat bli en upplyftande och anslående lag, t. o. m. en vacker lag, med en språkutformning värdig sitt föremål. Den har tyvärr blivit en blandning av fromma förhoppningar, slumpvisa detaljföreskrifter – t. ex. 17 § – och allmän släpphänthet mot landstingen, tillika med otillräckliga rättsgarantier för både staten och de enskilda, allt klätt i en ledsam och emellanåt pekoralistisk språkdräkt. Vi får väl leva med den och med den organisation den är tänkt att reglera någon tid, till dess det visar sig att vi – i patienternas intresse – måste förändra båda.

Låt mig i fråga om hälso- och sjukvårdslagen allra sist – och med anledning av en del av vad som yttrats tidigare i denna debatt – på grundval av erfarenhet från upprepade egna sjukhusvistelser de senaste 50 åren göra två kommentarer.

För det första: Långt ifrån att vilja "bestämma själv" har jag varit tacksam över att mina kolleger tagit ansvaret för en del ganska svåra beslut. När man är sjuk är man inte alltid själv den mest omdömesgilla beslutsfattaren.

För det andra: Om man vill att personalen skall intressera sig för en själv är det inte så dumt att man intresserar sig för personalen som *människor*, även de.

Med avseende på förslaget till ändring i LSPV kan jag helt instämma med förste vice talmannen i hennes analys av problematiken. Under mina år i konstitutionsutskottet har jag lärt mig att slå vakt om grundlagens skydd för fri- och rättigheterna i vårt samhällsskick. Det skydd mot frihetsberövande som regeringsformens andra kapitel 8 § slår fast kommer enligt propositionen och utskottet nu att i detta sammanhang helt anförtros åt en läkare – och gudarna skall veta att läkare i allmänhet inte är särskilt förfarna i den högre juridiken.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att LSPV även gäller riksdagsledamöter. Vi lever i ovissa tider. Ett skenbart lagligt sätt att verkställa en oblodig revolution här i landet vore att förmå några "politiskt medvetna" och därutöver mindre nogräknade läkare att utfärda vårdintyg på ett erforderligt antal riksdagsmän. Borttagandet av ansökningsförfarandet i regeringens proposition 72 och socialutskottets betänkande 53 ökar i hög grad möjligheten till en sådan hantering.

Politisk psykiatri har på senare år blivit en internationell företeelse. Vi bör inte ge den skuggan av en möjlighet här i landet. Det är även mot denna bakgrund som jag ber att få förena mig med förste vice talmannen i hennes yrkanden om avslag på momenten 1, 2 och 4 i hemställan i det sistnämnda betänkandet.

Hälso- och sjukvårdslag, m. m.

Anf. 61 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Låt mig bara i en sista kort replik till Gunnar Biörck uttrycka förhoppningen att den nya sjukvårdslagen skall fungera väl, även om vi, som har litet enklare krav än Gunnar Biörck på hur man uttrycker sig, föredragit 1982 års språkdräkt framför 1734 års.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 51

Fråga om avslag på prop. 97, m. m. (mom. 1)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Hälso- och sjukvårdslagen (mom. 2-24).

Mom. 3 (uppgiften att uppspara sjukdomar)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (krav att vården skall utgå från en helhetssyn på människors behov)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (krav att all sjukvård skall bedrivas i samhällets regi m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 9 (planering av hälso- och sjukvården samt samverkan i planering och utveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 13 (krav att landstingskommunen skall delta i samhällsplaneringen)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 15 (det medicinska ledningsansvaret m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 19 (vårdavgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 15 för motion 2163 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 52

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 53

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 57 för det av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Mom. 2 och 4

Utskottets hemställan, som ställdes mot det av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del, bifölls genom votering med uppresning.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Vissa valfrågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:37 om vissa valfrågor (prop. 1981/82:222 och 1981/82:224).

Anf. 62 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det innebär en avsevärd förändring i den nuvarande ordningen vid valen att införa brevröstning. Förslaget presenteras som en försöksverksamhet. Men inte ens en försöksverksamhet bör vara improviserad. Den är ofta inkörsporten till en mer permanent ordning. Jag kan inte tolka regeringens proposition på annat sätt än att den brevröstning som där föreslås som en försöksverksamhet för Västtyskland skall bli en vanlig ordning, om försöksverksamheten slår väl ut.

Nu är regeringens förslag dåligt underbyggt. Det har på uppdrag av justitiedepartementet arbetats fram en promemoria, som en enda utredningsman svarar för. Det har sålunda inte förekommit någon parlamentarisk utredning. Promemorian har varit föremål för en mycket begränsad remiss. Utöver riksskatteverket, postverket och Utlandssvenskarnas förening har endast två länsstyrelser och två valnämnder hörts. Av valnämnderna har en, valnämnden i Göteborg, tillstyrkt och den andra, valnämnden i Stockholm, avstyrkt förslaget. Redan dessa brister i utredningen och remissförfarandet hade bort leda till att regeringen hade avstått från att lägga fram en proposition.

Det finns också en rad oklara punkter. I promemorian förklaras att brevröstningen måste framstå som tilltalande enkel för den enskilde väljaren. Detta är otvivelaktigt sant. Varje väljare får ju något av en privat vallokal hemma hos sig. Han får nämligen informationsblad angående brevröstning, innerkuvert typ II, ytterkuvert och omslagskuvert för brevröstning, en partimarkerad sedel för vart och ett av de partier som avses

Nr 167

Måndagen den
7 juni 1982

Vissa valfrågor.

enligt vallagen samt en blank valedel, om han bor i ett land från vilken brevröstning får ske. Var och en har sålunda sin egen vallokal hemma hos sig.

Skall denna förmån, med sin enligt utredningen tilltalande enkelhet, gälla endast för den som är bosatt i ett sådant land? Kan inte den som bor i Sverige göra anspråk på samma förmån? Såvitt jag har mig bekant har denna fråga inte diskuterats. Man vill starta en försöksverksamhet utan att ha fört någon principiell diskussion om systemet med brevröstning. Den övergripande frågan är om brevröstning skall vara ett särförfarande när andra möjligheter är begränsade eller om brevröstning skall vara ett alternativ vid sidan av röstning i vallokal. Eller skall man rent av övergå till brevröstning som den generella metoden för röstning inom och utom Sverige?

Det kan bli mer vanligt att stater inte tillåter röstning på främmande länders ambassad och konsulat. Det är ju det som har hänt i Västtyskland. Som bekant får inte svenskar, lika litet som andra utländska medborgare, rösta i Schweiz. Skulle metoden bli allmän, skulle röster komma att sändas per brev från avlägsna länder. Det går knappast att ha ett sådant system utan att man antingen låter denna röstning avslutas lång tid före valdagen i Sverige, eller att man räknar med att den definitiva sammanräkningen sker så många veckor efter valdagen att i varje fall bestämmelsen om inkallande av ny riksdag måste ändras. Man får ta i beaktande att svenska medborgare kan posta sina röstkuvert långt bort från de stora metropolerna i världen.

Den viktigaste frågan är dock den principiella om man skall bevilja sådana förmåner för utlandssvenskar, medan de som bor här i landet får rösta i vallokal eller enligt den ordning som tillämpas i övrigt. Om man gjorde en sådan uppdelning, skulle resultatet bli att glesbygdsbor i exempelvis Norrbotten och Västerbotten inte skulle få utnyttja denna möjlighet, medan däremot glesbygdsbor i USA eller Australien skulle få göra det.

Det är också en fråga om kontroll. I detta fall finns inte någon valförrättare eller röstmottagare på samma sätt som på postanstalter, utlandsmyndigheter eller fartyg. Man väljer inte ens en metod som enligt promemorian ger den säkraste garantin, nämligen att ha ett röstlängdsutdrag efter särskild rekvisition. I stället väljer man att föreskriva att väljaren alltid skall bifoga sitt röstkort. Motiveringen är att fördelarna inte svarar mot det merarbete för väljare och valmyndigheter som ordningen med röstlängdsutdrag skulle innebära. Denna fråga borde inte ha avfärdats så snabbt utan borde ha blivit föremål för en mer ingående utredning.

Närmast anknäver ordningen till förfarandet med röstning med valedelsförsändelse. Detta förfaringsätt har diskuterats mycket under de senaste åren. Man har hävdats att väljare kan bli föremål för otillbörlig påverkan. Man har inte under utredningsarbetet fullföljt denna diskussion när det gäller brevröstning i ett främmande land. Man har tydligen förutsatt att någon otillbörlig påverkan inte förekommer. Det har dock under senare år förekommit rättslig prövning av fall, då man hävdats att det i Sverige ägt rum en otillbörlig påverkan vid röstning med valedelsförsändelse. Det har förekommit fällande domar, och i ett mycket uppmärksammat fall fann

valprövningsnämnden det vara nödvändigt att upphäva ett val till kommunfullmäktige.

Det är anmärkningsvärt att det i förarbetena till lagförslaget inte förekommer någon diskussion om hur brott mot bestämmelserna skall beivras, när de begås utanför landets gränser. Valprövningsnämnden hör f. ö. till de organ som man inte ansett sig böra höra. Att en sådan prövning innesluter komplikationer står klart för var och en, och nog hade man bort diskutera denna fråga, innan man gått till beslut.

Min slutsats är att ärendet inte har beretts på det sätt som man kan begära när det gäller en principiellt viktig förändring i vår vallagstiftning. Det har också blivit en tradition att inte genomföra sådana förändringar med minsta möjliga röstövertikt. I det här fallet har man emellertid av allt att döma tänkt sig att med någon rösts majoritet trumfa igenom en proposition. Jag beklagar detta. Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 63 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Med jämna mellanrum kommer förslag till ändringar i vallagen. Det kan vara smärre ändringar, grundade på vunna erfarenheter, men också mer genomgripande förändringar. De förslag som proposition 1981/82:222 innehöll, bl. a. om reglerna vid överklagande av val, föranledde inga invändningar från vpk och tydligen heller inte från något annat parti. Förslagen hade arbetats fram av 1978 års vallagskommitté.

När det däremot gäller förslaget i proposition 1981/82:224 om försöksverksamhet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland har vpk yrkat avslag på detta.

Den västtyska regeringens negativa hållning till genomförande av val hos utlandsmyndigheterna i landet har tydligen utlöst en panikartad brådska hos den svenska regeringen. En promemoria utarbetades med olika förslag till lösning av problemet.

"Den har remissbehandlats. Remissinstanserna har alla utom en tillstyrkt promemorians förslag om ett brevröstningsförfarande." Detta skriver konstitutionsutskottet. Det var, enligt min mening, ovanligt slarvigt av riksdagens konstitutionsutskott att skriva så – detta utskott som skall ha ett vakande öga på regeringens handläggning av ärendena. Det är nämligen en mycket begränsad remissbehandling som förekommit – endast ett fåtal instanser plus Utlandssvenskarnas förening har fått yttra sig, trots att det är fråga om ett vittomfattande förslag. Någon politisk prövning har inte möjliggjorts. Kan man tala om remissbehandling i verklig mening? Vi anser det inte. Redan detta är tillräckligt skäl för att avvisa regeringens förslag.

Trots den begränsade remissbehandlingen har dock invändningar rests mot förslaget. Valnämnden i Stockholms kommun anför sålunda att den föreslagna möjligheten till röstning för svenskar bosatta i Förbundsrepubli-

ken Tyskland måste prövas med utgångspunkt i de förhållanden som råder inom vårt eget land i vad avser personers geografiska eller andra hinder att använda nu tillämpade valförfaranden.

Vi har i vpk-motionen pekat på att förslaget ger i Västtyskland boende favoriter som andra inte har när det gäller möjligheten att rösta.

Regeringens förslag är avsett att vara ett provisorium inför årets val, en försöksverksamhet med brevröstning. Vi kan inte finna det motiverat att på detta sätt forcera fram en provisorisk lösning, vars konsekvenser man inte kan överblicka.

Det kan f. ö. noteras att denna brådska står i skarp kontrast till oviljan att medverka till att invandrarna i Sverige får rösträtt vid riksdagsval.

Vi har alltså yrkat avslag på propositionens förslag om försöksverksamhet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland. Även socialdemokraterna har yrkat avslag på propositionen.

Reservationen till konstitutionsutskottets betänkande av Hilding Johansson m. fl. innebär bifall till båda motionerna. Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 64 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Den här debatten är förmodligen det sista tillfälle jag har till meningsutbyte med Hilding Johansson här i kammaren, och jag vill gärna passa på att uttrycka min glädje över alla de stimulerande debatter jag har haft med honom, bl. a. i vallagsfrågor. Att diskutera med Hilding Johansson innebär alltid en aldeles speciell stimulans på grund av hans stora kunnskap i statskunskap.

Låt mig sedan notera att det råder enighet beträffande den ena av de propositioner vi behandlar, nr 222. I och med detta är den genomgång av vallagens regelsystem när det gäller allmänna val som påbörjades 1978–1979 avslutad. Den genomgången har kunnat ske i mycket stor enighet.

Våra åsikter går emellertid isär när det gäller proposition 224 om försöksverksamhet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland.

Låt mig till att börja med erinra om att svensk vallagstiftning präglas av principen att alla röstberättigade skall beredas möjlighet att utöva sin rösträtt. Vi har mycket generösa bestämmelser i vårt land när det gäller möjligheterna att utöva rösträtt. Förutom att vi har en stor mängd vallokaler, som är öppna hela dagen, har vi möjligheter till budröstning och till poströstning, t. o. m. med ianspråktagande av lantbrevbäarsystemet. När det gäller röstning utomlands har vi möjligheter att lämna röster på fartyg, på våra ambassader och konsulat samt vid särskilda röstmottagningsställen.

Det som har föranlett propositionen är problemet att rösta för dem som bor i Västtyskland. Jag skall inte gå närmare in på att kommentera den problematiken i sig, utan jag vill bara notera att socialdemokraterna när det gäller Västtyskland inte tycks komma ihåg att enligt registreringen 1979 i runt tal 1 700 svenska medborgare hade vidtagit den aktiva åtgärden att registrera sig för att bli upptagna i särskild röstlängd. De hade så sent som 1979 nio röstmottagningsplatser att tillgå.

Om ingenting görs, om kammaren följer den socialdemokratiska reservation som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande, har dessa 1 700 svenska medborgare ingen möjlighet att lämna sina röster i Västtyskland. De i Sverige kyrkskrivna som av olika anledningar kan tänkas vistas i Västtyskland fram på höstkanten skulle också vara utestängda från sin hittillsvarande möjlighet att kunna rösta på svensk beskickning.

Vad återstår för alternativ i det läget? Socialdemokraterna och vpk har inget alternativ, och man kan fråga sig varför. Beror det på att det nu är fråga om ett återfall i den inställning som präglade socialdemokraterna under 1970-talet, då man på olika sätt försökte begränsa utlandssvenskarnas möjligheter att delta i de allmänna svenska valen? Vi minns mycket väl diskussionerna om huruvida det skulle vara i högst fem år som utlandssvenskar skulle få behålla sin rösträtt. Så småningom sträckte man sig till sju år. Det var ju så att vi – tyvärr även då med minsta möjliga majoritet – drev igenom att envar svensk medborgare som någon gång har varit kyrkobokförd i Sverige skulle få behålla sin rösträtt. Nu är alltså socialdemokraterna, om de får majoritet vid omröstningen, på väg att begagna sig av möjligheten att stoppa i varje fall svenska medborgares i Västtyskland möjligheter att delta i valet.

Hilding Johansson säger att förslaget är improviserat och dåligt underbyggt. Såvitt jag begriper kan en parlamentarisk utredning inte komma nämnvärt längre än vad denna enmansutredning har gjort. Så mycket är säkert att medan man utreder är det stopp för att rösta i varje fall i Västtyskland.

Det förefaller som om socialdemokraterna är rädda för att försöksverksamheten skulle falla väl ut. Åtminstone står det så i den socialdemokratiska motionen. Den enda möjligheten att vinna erfarenheter i det här avseendet måste väl ändå vara att ha en försöksverksamhet under ett år. Skulle det vara så illa att man upptäcker alltför stora olägenheter med detta förfarande, så återkommer ju inte den här möjligheten. Å andra sidan har vi, om försöket faller väl ut, gjort vad vi har kunnat för denna grupp av svenska medborgare.

Innebär då detta förfarande att våra landsmän i Västtyskland får en vallokal hemma hos sig? Hilding Johansson gjorde gällande att det var fallet och att det skulle vara en oberättigad förmån. Men egentligen är väl inte skillnaden så stor till den "vallokal" som man har hemma hos sig, när man röstar med bud genom lantbrevbärare. Då sitter man i det egna köket, har ett vittne närvarande och sänder röstsedeln med lantbrevbäraren. I Västtyskland får man lov att ha två vittnen, och därefter får man gå med brevet till posten.

Sedan återstår egentligen bara att säga några ord till vpk:s talesman Nils Berndtson. Av hans inlägg och av vpk-motionen får jag det klara intrycket att för vpk är det viktigare att man ger rösträtt åt icke svenska medborgare än att man öppnar – eller fortsätter att ge – möjligheter för svenska medborgare att rösta utomlands. Därmed har väl vpk:s inställning till de svenska medbor-

garna blivit dokumenterad på ett sätt som jag knappast trodde att vpk innerst inne hade avsett med sin motion.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Torkel Lindahl (fp).

Anf. 65 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Sven-Erik Nordin säger att för vpk är det viktigare med rösträtt för invandrarna än för svenska medborgare. Vi har inte ställt dessa grupper i något motsatsförhållande. Vi har sagt att människorna bör ha rösträtt i det land där de arbetar, där de betalar sin skatt och över huvud taget där de är verksamma.

Däremot tycker jag att Sven-Erik Nordins anförande vittnar om att han hyser en aldeles särskilt stor iver för den fråga som på sin tid kallades utlandssvenskarnas rösträtt och som man på borgerligt håll drev med stor intensitet.

När Sven-Erik Nordin säger att alla röstberättigade skall beredas möjligheter att rösta, så behöver ju inte det leda till att det skall bli lättare att utöva rösträtten i Västtyskland än exempelvis i de norrländska glesbygderna. Men det är ju ändå en av konsekvenserna av det här förslaget.

Sven-Erik Nordin undvek vår kritik när det gäller det begränsade remissförfarandet. Men det bör väl sägas att de västtyska myndigheternas inställning inte kan ha kommit som en blix från klar himmel. Motsvarande restriktioner finns ju redan i Schweiz. Då borde man väl ha kunnat ge den här frågan motsvarande slags behandling som andra vallagsfrågor. Borde exempelvis inte vallagskommittén under Sven-Erik Nordins ledning ha kunnat granska konsekvenserna av förslaget, så att man hade fått en vanlig behandling – som vid andra vallagsfrågor?

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 66 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Till Nils Berndtson kan jag inledningsvis säga att när det gäller vpk talar gärningarna bättre än ord. Vad vpk tidigare har gjort i dessa frågor och vad man är beredd att göra i dag är till sin konsekvens ett ställningstagande mot våra landsmäns möjligheter att rösta i främmande land.

Sedan är det faktiskt inte så, Nils Berndtson, att möjligheterna att rösta i våra svenska glesbygder är sämre än möjligheterna att rösta i Västtyskland. Var och en som bor i Sverige blir automatiskt upptagen i allmän röstlängd utan att behöva vidta några speciella åtgärder för den sakens skull. Den som bor utomlands är tvungen att via ifyllandet av blanketter ansöka om att bli upptagen i särskild röstlängd. Det är en viss skillnad. Valmaterialet står inte heller till förfogande på samma automatiska sätt.

I fortsättningen uppfattade jag Nils Berndtson så att han ville framföra en

viss indirekt kritik mot vallagskommittén, som jag ju var ordförande i. Han undrar om den västtyska inställningen kom som en blix från klar himmel – vi hade ju erfarenheterna från Schweiz.

Nu var det faktiskt så under sent 1970-tal, att det länge såg ut som om man i Schweiz skulle kunna gå in för samma bestämmelser som finns i världen i övrigt, dvs. fritt fram för röstning på ambassad och konsulat. Men det hängde upp sig i Schweiz i sista momentet, och det blev ingen ändring av de stränga bestämmelserna.

Problemet i Västtyskland uppstod som bekant i september 1981. Vid det laget hade vallagskommittén redan klarat av den del av utredningen som gällde utlandsröstningen. Men jag vill påpeka för Nils Berndtson att jag strax före jul 1981 tog upp frågan om brevröstning i Västtyskland i en fråga till justitieministern, där jag gjorde klart att om regeringen inte vidtog någon åtgärd skulle man bli stoppad i Västtyskland. Det blir man alltså inte nu, genom den här propositionen.

Anf. 67 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är tydligt att Sven-Erik Nordin har någon typ av ohörsamhet i dag – han vill inte lyssna på vad man säger.

Jag kritiserade inte vallagskommittén, utan gav tips på en väg som hade kunnat leda till en rimlig behandling av en fråga som liknar en rad andra vallagsfrågor.

Beträffande vpk-motionen: Var kan Sven-Erik Nordin utläsa att vi vill begränsa svenska medborgares möjligheter att rösta? I motionen har vi kritiserat ett hastigt framkastat förslag, vars konsekvenser ingen kan överblicka – ett sådant förslag är vi inte beredda att biträda.

Anf. 68 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Vpk har inte lyckats anvisa något alternativ till regeringens proposition i det här fallet. Jag har väntat på det hela tiden, men jag förstår mycket väl att vpk är utan alternativ i den här frågan. Man traskar bara patrull i det socialdemokratiska spåret.

Talmannen anmälde att Nils Berndtson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är beklagligt att Västtyskland inte längre avser att tillåta att utländska medborgare röstar på sina ambassader och konsulat i framtiden. De problem som kan tänkas vara förknippade med att upprätthålla den ordning som gällt hittills har ingen beröring med Sverige. Vårt land har kommit att drabbas oförskyllt. Det förefaller märkligt att de västtyska myndigheterna inte anser sig ha förmåga att bemästra de eventuella svårigheter som röstning på vissa andra länders lokala representationer kan tänkas medföra.

Man kan tycka att det borde ligga i alla demokratiska länders intresse att

underlätta möjligheterna för utlandsboende att delta i allmänna val. Det är att hoppas att Västtyskland omprövar sin nya inställning, så att i framtiden röstning kan ske också i detta land.

Den försöksverksamhet med brevröstning som regeringen i detta läge föreslår är ett alternativ som måste prövas. Det är positivt att regeringen och justitiedepartementet varit så snabba att det i dag är möjligt för riksdagen att ta ställning till ett förslag om brevröstning. Såvitt kan bedömas – remisskritiken är faktiskt med något undantag positiv – är det också sakligt sett ett hållbart förslag som vi har att ta ställning till.

Utlandssvenskarnas rösträtt har diskuterats många gånger i riksdagen, och vi vet att man från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll har ställt sig negativ. För moderata samlingspartiet har en motsatt inställning varit naturlig. Utlandssvenskarna gör stora insatser för vårt land. De arbetar ofta under svåra förhållanden. De bidrar i hög grad till välståndet här hemma genom att på olika sätt företräda Sveriges intressen i världen, inte minst genom att marknadsföra svenska varor. De följer också mycket ofta svensk politik och svenskt samhällsliv på ett noggrant sätt.

Mot den bakgrunden är det viktigt att den rösträtt för utlandssvenskarna som riksdagen har beslutat om också kan utövas i praktiken. Detta är inte så lätt för alla. Det är för många långt till ambassader och konsulat. Jag vill därför understryka vikten av att vår utrikesförvaltning verkligen vidtar alla rimliga åtgärder för att underlätta för utlandssvenskarna att rösta. Det beslut vi har att fatta om en stund om försöksverksamhet med brevröstning är ett steg i denna riktning.

Men jag tog upp det generella problemet, herr talman, för att min uppmärksamhet exempelvis har fästs på svårigheterna för de omkring 200 svenskar som är bosatta i Ferney-Voltaire i östra Frankrike. De har gjort stora ansträngningar för att få till stånd ett svenskt honorärkonsulat där, vilket skulle möjliggöra röstning för dem på ett smidigt sätt. Om vi nu skulle besluta om brevröstning gäller nämligen inte den möjligheten för dem. Jag har noga studerat akterna i målet och är förvånad över att den här saken inte har kunnat ordnas så att dessa svenskars begäran om att få rösta i närheten av den plats där de bor har kunnat tillgodoses. En omprövning av detta beslut bör ske av utrikesdepartementet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 70 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Sven-Erik Nordin har haft framgång med sin utredning, och till det gratulerar jag honom. Men jag beklagar samtidigt att inte denna utredning fick ta upp den fråga som vi nu behandlar och som är kontroversiell. Det hade då funnits möjlighet att förankra förslaget parlamentariskt, och jag tror också att det, med den kunnighet som denna utredning representerar, hade blivit lättare att komma fram till en enighet än när regeringen lägger fram en proposition i sista minuten.

Det finns ett problem för de svenskar som vill rösta i Västtyskland. Det förnekar jag inte ett ögonblick. Men låt oss inte göra detta problem alltför

stort. Det finns såvitt jag förstår två kategorier. Den ena är sådana som turistmässigt besöker Västtyskland. De kan rösta innan de reser. Vill några fotbollsentusiaster besöka Hamburg för att se på Hamburger Sportverein har de möjlighet att rösta innan de reser dit. De behöver inte resa en månad eller två i förväg för att förbereda matchen.

Den andra kategorin är de som mera permanent är bosatta i Västtyskland. Inte heller för alla dessa finns ett problem. Jag har framför mig den tabell som finns över det antal väljare vid svenska utlandsmyndigheter som deltog i valet 1979. Det var 1 559 personer.

De som bor i Berlin kan utnyttja generalkonsulatet där. De var 79 röstande. En del bor på orter som är belägna nära gränsen. De kan resa över denna gräns. Avståndet till Frankfurt am Main exempelvis är inte överväldigande stort. Där röstade 305 personer. Från München till Österrike är det inte heller stort avstånd. I München röstade 207 personer.

Men jag erkänner att det finns ett problem för vissa i alla fall. Men mot det står problemet att ordna denna brevröstning. Vad jag vänder mig emot är att man inte fört någon principiell diskussion om hur denna brevröstning skall ordnas och för vilka kategorier den skall vara tillgänglig. Nu verkar det som en nödlösning, presenterad som en försöksverksamhet. Mitt uppslag är helt enkelt att man skulle ordna det på samma sätt som man ordnar för svenska medborgare i Schweiz, de får rösta utanför landets gränser när de inte får göra det i landet.

Det är intressant att konstatera att det har förekommit brevröstning i två länder. Det ena är Frankrike. Men där försvann möjligheten på grund av det missbruk som förekom. Det andra fallet är Västtyskland. Men såvitt jag har kunnat förstå av det material jag har haft tillgång till skiljer man inte på västtyskar som befinner sig utanför landets gränser och sådana som vistas inom landets gränser. Det finns i den västtyska vallagen uppräknat kategorier av väljare som har möjlighet att begagna sig av brevröstning, alldeles oberoende av var de bor. Här vill man införa en ordning som gäller för ett enda land. Någon motsvarighet införs inte för medborgare i Sverige, och de som bor i Schweiz presenteras inte denna möjlighet. De saknar, i lika hög grad som svenskar i Västtyskland, möjlighet att rösta på konsulat. Nyss har Anders Björck fört in ytterligare ett moment, nämligen dem som bor i östra Frankrike, där han menar att det skulle upprättas ett konsulat. Den som funderar litet över brevröstningens metodik kan då fråga sig: Skall inte svenskar i östra Frankrike få brevrösta, när de får göra det på andra sidan gränsen, på andra sidan Rhen? På det sättet kan man gå vidare genom hela detta material: svenskar som bor ute på Australiens landsbygd, svenskar som bor i Mellanvästern kan göra anspråk på att få brevrösta i lika hög grad som de som vistas i Västtyskland. Detsamma gäller dem som befinner sig i de svenska glesbygderna.

Det otillfredsställande i allt detta är att man inte fört någon principiell diskussion därom, och jag beklagar att så inte har skett. Hade detta ärende av regeringen lämnats över till Sven-Erik Nordins kommitté hade man

säkerligen kunnat få en sådan diskussion. Nu får vi föra den här i kammaren några minuter innan beslutet skall fattas.

Anf. 71 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag undrar om Hilding Johansson inte försökte bevisa för mycket när han beskrev de geografiska problemen i Västtyskland och ansåg att de ändå var överkomliga. Med samma synsätt applicerat på avstånden i Norge skulle man kunna säga att vi skulle kunna låta bli att ha någon röstmottagning på ambassaden i Oslo och konsulaten runt om i Norge. Men det var väl ändå inte Hilding Johanssons mening!

Sedan kan man naturligtvis spekulera på följande sätt: Hade bara de här problemen uppstått ett år tidigare än de gjorde hade det varit självklart att frågorna blivit föremål för uppmärksamhet i den parlamentariska utredning som sysslat med vallagsfrågorna. Det är alldeles självklart! Men jag beklagar att vi inte hade den fjärrskådande förmågan. Ingen annan hade det heller. Man hade det heller inte i Norge eller i andra länder som har drabbats på motsvarande sätt.

Det här påminner litet om personen som kom till läkaren och hade blivit lätt skadad vid en bilolycka. Läkaren påpekade att hans mottagningstid bara var mellan vissa klockslag. Då sade den olycksdrabbade: Jag kunde väl ändå inte komma förrän jag hade blivit påkörd!

Anf. 72 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Låt mig till Hilding Johansson säga: Visst föreligger det problem när det gäller att lösa de här frågorna. Det är vi alla medvetna om – på samma sätt som det föreligger problem att lösa möjligheterna för sjömän att rösta, för intagna på kriminalvårdsanstalter, för människor på sjukhus osv. Men alla de här problemen har vi i stort sett lyckats lösa därför att vi har haft en strävan att så många svenskar som det över huvud taget är möjligt skall få utöva sin rösträtt. Det vore, herr talman, underligt om vi då skulle tveka inför de svårigheter som uppstår när det gäller att lösa frågan om utlandssvenskarnas rösträtt.

I fallet Västtyskland är det faktiskt, som Sven-Erik Nordin påpekade, på det sättet att det var en situation som inte kunde förutses på ett tillräckligt tidigt stadium. Hade situationen för några år sedan varit som den är nu, hade man kanske kunnat hitta andra lösningar.

Herr talman! Jag har svårt att frigöra mig från känslan att Hilding Johansson överdriver svårigheterna. Jag vet inte om han verkligen har en vilja att ge också de svenskar som bor i Västtyskland praktiska möjligheter att utöva sin rösträtt. De är ganska många, herr talman, och det får vi inte glömma bort i sammanhanget.

Anf. 73 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig konstatera att det tycks råda en allmän enighet om att brevrostningen är förbunden med en rad problem. Det hade varit

önskvärt att dessa kunnat diskuteras igenom på ett helt annat sätt än vad som skett.

Samtidigt erkänner jag utan vidare att det kan uppstå problem för svenska medborgare i Västtyskland som vill utöva sin rösträtt. Men detta problem blev känt i september månad enligt Sven-Erik Nordins framställning. Det hade varit möjligt för justitieministern att lämna över denna fråga till valutredningen redan då. Då hade man ändå fått en diskussion om detta. Den kunde man ha fört samtidigt som man diskuterade med de tyska myndigheterna om att de inte skall hindra svenskar från att få rösta på konsulat och ambassad.

Under tiden som man diskuterade dessa problem – om man inte hade hunnit diskutera färdigt, så att en proposition kunde avges – hade man ju kunnat använda sig av samma lösning som man har i Schweiz, låt vara att det är en nödlösning. Men då hade man inte lanserat förslaget som en försöksverksamhet.

Vi vet inte varhän denna försöksverksamhet leder. Jag utgår från att faller den väl ut, så kommer det att praktiseras sådan brevröstning bland svenska medborgare runtom i världen. Den frågan hade vi bort diskutera igenom ordentligt, innan vi hade startat en försöksverksamhet.

Anf. 74 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Hilding Johansson tog upp justitieministerns insats i den här frågan. Vad som hände var följande.

I september månad skickade den västtyska regeringen en cirkulärnot till samtliga länders beskickningar i Bonn, där man redogjorde för Förbundsrepubliken Tysklands inställning i frågan. Det utlöste naturligtvis diplomatisk aktivitet, som man säger. Det förekom överläggningar mellan justitieministern och den tyske ambassadören i Stockholm. Jag vet också – och jag tror att det redogörs härför i propositionen – att det förekom överläggningar mellan statsminister Fälldin och den västtyske förbundskanslern. Från västtyskt håll förklarade man att man ingalunda ansåg röstmottagningen på de svenska beskickningarna och konsulaten vara några problem, det var andra länder som var skulden till det tyska ställningstagandet. Man ansåg sig emellertid tvungen att behandla alla länder lika. Det är givet att regeringen ändå först måste undersöka om det gick att förhandlingsvägen uppnå en lösning, innan man tog till utvägen att lägga fram ett förslag om en försöksverksamhet med brevröstning.

Herr talman! Jag tror inte att vi behöver dryfta den här frågan längre. Vi får nu se vad försöksverksamheten ger.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölles.

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 146 för reservationen av Hilding Johansson m. fl.

*Försäkrings-
rörelselag m. m.*

12 § Försäkringsrörelselag m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:45 om försäkringsrörelselag m. m. (prop. 1981/82:180).

Utskottets hemställan om att betänkandet skulle avgöras efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Anf. 75 LENNART PETERSSON (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 45 behandlas en ganska omfattande proposition som till sina allra största delar är lagtekniskt betingad. Det innebär en lagteknisk anpassning av försäkringsrörelselagen till en del nya lagar som vi har fått. Det innebär också en välbehövlig förenkling av försäkringslagstiftningen, som säkert är till nytta både för försäkringsbolagen och för medborgare.

Ärendet har varit föga politiskt kontroversiellt i utskottet. Vad vi i första hand uppehållit oss vid i näringsutskottet har varit de förslag som regeringen har lagt fram om en ändring av det konsumentpolitiska ansvaret i sammanhanget. Regeringen föreslår, vilket har följts upp i utskottsmajoritetens förslag här i dag, att bank- och försäkringsinspektionen skall överta de uppgifter som konsumentverket och konsumentombudsmannen tidigare haft när det gäller bevakning av konsumenternas intressen i samband med hur banker och försäkringsbolag sköter sin marknadsföring och sin information till konsumenterna.

Vi tycker från socialdemokratiskt håll att detta är i sanning ett steg tillbaka i konsumentpolitiken. Vi har en centralt placerad konsumentpolitisk myndighet, som med framgång och under hårdnande attityd från borgerliga regeringar har fört konsumenternas talan på bank- och försäkringsområdet. Vi menar att det är en försvagning av konsumentintresset att överföra ansvaret till bankinspektionen och försäkringsinspektionen. Det kan bara leda till ett sämre konsumentskydd än f. n. Vi anser att den gamla ordningen bör bestå, nämligen att det centralt placerade konsumentpolitiska organ som vi har här i landet även fortsättningsvis bör ha denna arbetsuppgift.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen vid näringsutskottets betänkande 45.

Anf. 76 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det är riktigt att det är en detalj i propositionen som vi diskuterar i detta sammanhang och som rör ansvarsfördelningen inom viss konsumentverksamhet.

Konsumentverket är den centrala myndigheten för konsumentfrågor.

Därmed har också konsumentverket det övergripande ansvaret för utvecklingen och verksamheten på konsumentområdet. I konsumentverkets instruktion sågs att verkets uppgift är att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning på marknaden.

I det ekonomiska läge som många konsumenter nu befinner sig i är det angeläget att den myndighet som är deras partsorgan verkligen fungerar och ges möjlighet att på ett riktigt sätt tillvarata i det här fallet konsumenternas intresse.

Vad beträffar bankerna och försäkringsföretagen använder man där samma slag av marknadsföring som i andra företag i näringslivet. Och att deras marknadsföring inte alltid kan betecknas som "problemfri" – för att använda ett snällt ord – det har vi alla som konsumenter säkert erfarenhet av. Därför bör marknadsföringslagen gälla även på bankområdet och ansvaret för övervakningen liksom i dag ligga kvar på konsumentverket.

Vänsterpartiet kommunisterna har i sin motion slagit fast att regeringens huvudskäl skulle, om det tillämpades konsekvent över hela näringslivet, medföra att konsumenterna i huvudsak går miste om det partsorgan de har i form av konsumentverket. Konsumenterna har intresse och behov av partsorgan över hela fältet, således även på bank- och försäkringsområdet.

Utvecklingen av vårt ekonomiska system gör oss alla mer eller mindre beroende av bank- och försäkringsväsende. Detta ställer speciella krav på funktion. Det måste vara en avgörande uppgift och ett konsumentpolitiskt samhällsintresse att avtalsvillkor, information och marknadsföring av deras tjänster ser till kundernas bästa.

Att detta är berättigade krav slås fast i proposition 1981/82:180, där bl. a. följande uttalas: "På bank- och försäkringsområdena finns i hög grad behov av ett starkt skydd för kunderna. Genom sin ställning har kreditinstituten och försäkringsbolagen ett faktiskt övertag gentemot den enskilde konsumenten. Bank- och försäkringsverksamheten avviker i hög grad från annan näringsverksamhet. Den ställer konsumenten inför frågor som kan vara svåra att överblicka och rätt bedöma. Frågorna rör ofta stora ekonomiska värden. Med hänsyn till den stora sociala och ekonomiska betydelse som bank- och försäkringsverksamheterna har är det ett samhälleligt intresse att dessa verksamheter drivs inte bara på ett från soliditetssynpunkt tillfredsställande sätt så att gjorda åtaganden kan infrias utan också på ett från konsumentpolitisk synpunkt godtagbart sätt. Stora krav måste därför ställas på det sätt på vilket kreditinstituten och försäkringsbolagen marknadsför sina tjänster, lämnar information till allmänheten och utformar villkoren i förhållande till sina kunder."

Dessa synpunkter har vpk:s fulla stöd. Men med detta konstaterande som gjorts i propositionen har vi svårt att förstå det framlagda förslaget om förändrad ansvarsfördelning i dessa frågor – ett förslag som vi anser avhänder konsumenterna det skydd som nuvarande partsorgan, dvs. konsumentverket, ger, och det innebär enligt vår mening en svagare ställning för konsumenterna.

Konsumentverket har fått stor erfarenhet av bank- och försäkringsområdena genom bevakningen av konsumenternas intresse.

Dessutom har konsumentverket fått särskild insikt i konsumentproblem som ingen annan myndighet har och som man endast kan få efter en lång tids verksamhet och konsumentkontakt. Oroande är också att möjligheten att föra ett ärende vidare till arbetsdomstolen försvinner. Detta innebär enligt vpk ett försämrat rättsskydd med förminskad överklagningsmöjlighet, varför vi anser att rådande ordning bör gälla och att konsumentverket även i fortsättningen svarar för övervakning av marknadsföring och information på bank- och försäkringsområdena.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till den socialdemokratiska reservationen som innebär ett bifall till vpk-motionen.

Anf. 77 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Regeringen och utskottsmajoriteten är inte mindre angelägna än Lennart Pettersson och Karin Nordlander om konsumentskyddet inom bank- och försäkringsområdet.

Utskottsmajoritetens förslag innebär heller ingen kritik, dold eller öppen, mot det sätt varpå konsumentverket och i förekommande fall marknadsdomstolen skött sina uppgifter i detta sammanhang. Men, herr talman, också konsumentskyddet måste organiseras på ett rationellt sätt. Den nuvarande dubbleringen av tillsynen är onödigt kostnadskrävande, och det är motivet till den föreslagna ändringen.

Jag vill här också understryka att såväl regeringen som utskottsmajoriteten utgår ifrån att försäkringsinspektionens granskning av bolagens avtalsvillkor, marknadsföring och informationsverksamhet också i framtiden sker i nära samarbete med konsumentverket. Konsumentskyddet är viktigt och får inte eftersättas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Hadar Cars talar alltid väldigt vackert om den borgerliga majoritetens intresse för konsumenterna, för konsumentskyddet och inte minst för konsumentverket. Jag bara konstaterar att det här förslaget uppenbarligen får negativa verkningar för konsumenterna.

Om vi först tar de kostnadsmässiga aspekterna, så innebär detta inte att man får bort en dubblering av verksamheten, utan det innebär att man i stället måste inrätta nya tjänster både på försäkringsinspektionen och på bankinspektionen. Därtill kommer att den ständiga förnyelsen och de erfarenheter man får från konsumentpolitisk verksamhet och marknadsvillkor när det gäller andra delar av vårt näringsliv inte längre kommer de handläggare till godo som behandlar andra frågor i bankinspektionen och försäkringsinspektionen.

Det är alltså på flera sätt en försämring. Det blir för det första sannolikt en kostnadsmässig fördyring, för det andra med stor säkerhet en försämring av konsumentskyddet och för det tredje en försämring när det gäller konsu-

mentverkets möjligheter att verka över hela fältet. Vi har ju nu en gång för alla valt den linjen i vårt land. att vi skall ha ett centralt konsumentpolitiskt organ, och då bör vi fullfölja denna målsättning och inte börja avlöva den i olika avseenden.

Nr 167

Måndagen den
7 juni 1982

Anf. 79 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Hadar Cars säger att konsumentverket har skött sina uppgifter och att man inte har något att anmärka på det. Jag vill då biträda den talare som menade att den där besparingen kanske vi får titta långt efter. Fortfarande måste man ju utnyttja konsumentverkets erfarenheter. Det är inte så att bankspektionen alldeles omedelbart är insatt i alla delar.

De problem det gäller är precis desamma som vid vanlig försäljning och produktion. Det är exempelvis vilseledande information och uppgifter om förmånlighet, kombinationserbjudanden av olika slag m. m. som ges. Vpk menar att konsumentverket har större möjligheter, med sin erfarenhet av förekommande problem på det konsumentpolitiska området, att ge stöd och hjälp i det frågekomplex som det rör sig om.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 145 för reservationen av Ingvar Svanberg m. fl.

*Anslag till
konsumentverket
m. m.*

13 § Anslag till konsumentverket m.m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:47 om anslag till konsumentverket m.m. (prop. 1981/82:100).

Utskottets hemställan om att betänkandet skulle avgöras efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Anf. 80 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater anser att en aktiv konsumentpolitik är särskilt viktig i en tid av reallönesänkningar och åtstramningar. Behovet av stöd och hjälp till konsumenterna ökar i dyrtider, samtidigt som en aktiv bevakning av företagens prisagerande och agerande i övrigt på marknaden måste utövas av samhällets konsumentorgan. Det gäller alltså att se till att konsumenterna får det mesta möjliga för pengarna.

Vi beklagar därför mycket att regeringen i fråga om anslag till konsumentverket framlagt ett förslag som måste betecknas som en ren neddragningspolitik. Neddragningen är väsentligt kraftigare än vad som är motiverat med hänsyn till den hushållning man i och för sig alltid måste visa med statens pengar. Vi socialdemokrater vill som sagt markera att det är just när konsumenterna har det svårt och lönerna sjunker som konsumentpolitiken måste ges extra resurser. Vi har inte fått med oss näringsutskottets borgerliga

*Anslag till
konsumentverket
m. m.*

majoritet när det gäller denna uppfattning, utan vi har reserverat oss i näringsutskottets betänkande nr 47, som just behandlar anslaget till konsumentverket.

Betänkandet kan karakteriseras på flera olika sätt. Vi kan nog säga att det i ovanligt hög grad är fråga om fromma förhoppningar och alltför litet pengar när det gäller vad konsumentverket skall kunna åstadkomma med de anslag som skall gälla för nästa budgetår. Den borgerliga majoriteten säger i betänkandet att besparingen inte behöver innebära några egentliga negativa effekter. Man tillbakavisar bestämt påståenden från socialdemokraterna om att det från borgerligt håll skulle vara en negativ inställning till konsumentfrågorna. Och enligt majoritetens uppfattning bör regeringens förslag "uppfattas som en uppmaning till effektivt resursutnyttjande, inte som utslag av en nedrustningspolitik". När jag läser dessa meningar från majoritetens sida frågar jag mig vad man egentligen väntar sig att konsumentverket skall kunna åstadkomma, om besparingen inte skall innebära att verket måste dra in på olika håll och försämra konsumentskyddet.

Jag har tittat litet på de anslag som under senare år har kommit konsumentverket till del. Jag har då kunnat konstatera att anslagen i nominella tal – trots att man hela tiden har talat om hur viktig konsumentpolitiken är – har stått stilla sedan 1979. Vi vet alla vilken inflation det har varit under denna tid. Därför är det fråga om ganska omfattande urholkningar under dessa år.

Dessutom kan man konstatera att anslagen till den konsumentpolitiska studieverksamheten har försvunnit. Konsumentverkets forskningsanslag har också tagits bort, vilket är en unik åtgärd med tanke på att det här är fråga om en central myndighet på ett verksamhetsområde. Såvitt jag vet har de flesta myndigheter av denna betydelse och med denna inriktning egna forskningsanslag. Det hade också konsumentverket under den socialdemokratiska tiden, men så är det inte under de borgerliga regeringarna.

Därutöver kan vi räkna in det hårdnande motståndet från näringslivet i de olika överläggningar och riktlinjeförhandlingar som konsumentverket bedriver för att hävda konsumenternas intressen gentemot företagen som en negativ post. Det betyder om inte annat att man kommer fram till resultat väsentligt mycket långsammare än tidigare. Det kostar mer pengar och fordras mer personella resurser för att man skall kunna åstadkomma saker och ting.

Sammantaget har dessa senare år utan tvivel betytt stora påfrestningar för dem som inom konsumentverkets verksamhetsområde är satta att sköta konsumentpolitiken.

Socialdemokraterna har inte velat acceptera dessa neddragningar. Vi har varje år som har gått understrukit konsumentpolitikens betydelse. Vi har i år, som tidigare år, i vårt budgetalternativ avsatt vissa extra resurser för att förstärka konsumentverkets anslag. I år är det fråga om 3 milj. kr. Om reservationen bifalls, bör, med detta påslag på 3 milj. kr., den konsumentpolitiska verksamheten kunna fortgå i någorlunda oförändrad omfattning. Det betyder också vissa möjligheter för konsumentverket att kunna lägga ut

och betala för egna forskningsuppdrag, vilket är viktigt för ett organ av detta slag. Det innebär också att stöd skall kunna utgå till den lokala konsumentverksamheten – ett stöd som alltså den borgerliga regeringen tog bort. Dessa 3 milj. kr. betyder slutligen också att konsumentverket inte, i brist på resurser, tvingas till ett ständigt ökande antal avskrivningar av konsumentärenden och klagomål, vilket nu är fallet som ett resultat av regeringens konsumentpolitik.

Sammanfattningsvis tycker jag alltså att det hade varit klädsamt och i själva verket korrekt om utskottsmajoriteten i näringsutskottets betänkande hade talat om de problem som konsumentverket har och inte bara viftat undan de sakerna genom att säga att den neddragning som det är fråga om inte behöver medföra några egentliga konsekvenser och inte är ett utslag av nedrustningspolitik, utan att det bara är fråga om en uppmaning till effektivt resursutnyttjande. Detta är verkligen, herr talman, att sticka huvudet i busken.

Jag kan göra ytterligare en kommentar på den punkten. Jag vill säga att varje tal framöver från borgerliga partier om att de står upp för konsumentintresset och för en stark konsumentpolitik faller platt till marken, mot bakgrund av de ekonomiska redovisningar och liknande som jag nu har gett några exempel på. Om man skall spara på konsumentverkets område, bör man i så fall ägna sig åt administrativa besparingsåtgärder. Vi har faktiskt föreslagit en sak, nämligen att man administrativt-tekniskt samordnar allmänna reklamationsnämnden och konsumentverket. Därigenom sparar man utan att minska effektiviteten. För det organet sparar man uppåt en halv miljon. Konstigt nog har man från den borgerliga majoritetens sida sagt nej till det förslaget. Man tar gladeligt de extra kostnaderna, av någon underlig politisk anledning – jag kan inte riktigt få klart för mig vilken.

Allmänna reklamationsnämnden var i många år administrativt samordnad med konsumentverket, och det fungerade bra. Det var en respekterad nämnd. Dess utslag följdes i betydande utsträckning. Sedan delade man upp arbetet, och resultatet har blivit ökade kostnader och i övrigt inte några förbättringar vare sig ur konsumentens synpunkt eller på annat sätt. De borgerliga ville alltså inte gå med på vårt förslag. Jag frågar mig då vilka besparingar som annars är möjliga att åstadkomma utan att skada verksamheten inom konsumentverket.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna i näringsutskottets betänkande 47.

Anf. 81 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Budgetpropositionens minskade anslag till konsumentverket som behandlas i det föreliggande betänkandet är ytterligare en bekräftelse på den borgerliga regeringens ambitioner i strävan att urholka konsumentverkets verksamhet och ett led i konsumenternas försämrade möjligheter att hävda sig mot ett starkt näringsliv. Om regeringen skulle föra en politik som tillvaratar konsumenternas intresse, borde man i stället för att minska anslagen göra ökade satsningar för råd och hjälp till ekonomiska och

Måndagen den
7 juni 1982

*Anslag till
konsumentverket
m. m.*

förnuftiga inköp. Minskade inkomster och ökade utgifter försvårar för dem som har en begränsad ekonomi att få inte minst hushållskassan att gå ihop – därför är en aktiv konsumentpolitik ännu viktigare i åtstramningstider.

Vpk har i årets motion i denna fråga lagt vikten vid bevakandet av de dagliga inköpen, därför att när inkomsten och därmed köpkraften minskar så ökar konkurrensen om kunderna. Reklam och marknadsföring för att locka till inköp tar sig alltmer raffinerade uttryck. Utbudet av varor och tjänster flödar i ohämmad omfattning, ofta på bekostnad av kvalitet och användbarhet. Konsumenten blir alltmer rådvill vid avgörandet av inköp i denna djungel av nya produkter.

Vi har redan i det tidigare behandlade ärendet slagit fast – och därom är ju regeringen överens – att konsumenterna ställs inför ett mycket stort utbud av varor och tjänster, att företagen i större utsträckning än tidigare utnyttjar reklam och marknadsföringsåtgärder för att styra konsumenternas val samt att detta kräver särskilda insatser inom pris-, konkurrens- och konsumentpolitiken.

Vpk har i vår motion genom en rad exempel – som jag inte närmare behöver redovisa – tagit upp områden där kvalitets- och varuupplysning är starkt eftersatta. Det är när det gäller de dagliga inköpen av mat och hygienartiklar, kläder, skor och inte minst hemtextilier som man i första hand behöver konsumentverkets stöd och hjälp.

Självfallet har vänsterpartiet kommunisterna kvar sitt krav på en väl utbyggd lokal konsumentverksamhet med välutbildade konsumentrådgivare i varje kommun som kan svara för den direkta informationen och rådgivningen – vilket det f. ö. råder en politisk enighet om. Tyvärr tvingas vi emellertid konstatera att situationen på det här området är den, att vi i stället för en utbyggnad får en stagnerad och i vissa fall minskad lokal konsumentverksamhet. Vpk har inte funnit det meningsfullt att nu föra fram detta krav. Regeringens åtstramning av den offentliga sektorn slår hårt på en rad verksamheter, och då blir inte konsumentupplysning det man först satsar på.

Att direktrådgivningen är ett område som konsumentverket tvingas dra ner på kan vi inte godta. Vi menar att det är nödvändigt att konsumentverket, som har det övergripande ansvaret för bl. a. informationsverksamhet, utbildning och forskning, får det anslag som konsumentverket har begärt för att kunna behålla en oförändrad standard. Vpk gick också emot förslaget om allmänna reklamationsnämnden som en fristående myndighet, med de fördyringar som blev följden.

Debatten om konsumentpolitiken är ständigt återkommande i riksdagen. Det har hittills varit stor enighet om behovet av en fungerande konsumentverksamhet. 1970-talet inleddes med en rad lagar, som syftade till att skydda och förbättra konsumenternas ställning gentemot företagen, en lagstiftning som borde förbättras för att täppa till de brister som fortfarande finns och de nya som uppstår, då konkurrensen om köpkraften ökar. Nu har enigheten brutits, och nedrustningen är i gång även på detta sociala område.

Med tanke på de reallöneförsämringar som löntagarna fått vidkännas och

de svårigheter som särskilt barnfamiljer, pensionärer och övriga med små inkomster har att få ekonomin att gå ihop finns inget sparutrymme på detta område. Det borde i stället ligga i samhällets intresse att de inköp som görs när ekonomin är begränsad är försvarbara ur ekonomisk synpunkt.

Det är ju inte av välgörenhet som företagen satsar så stora summor på reklam och marknadsföring av sina produkter. Det rör sig om miljardbelopp. I jämförelse med dem är det småsummor som spenderas på konsumentverket för att bemöta denna marknadsföring och reklam, som tar sig allt osundare uttryck. I vårt kärva ekonomiska läge med ständigt stigande priser, inte minst på nödvändighetsvaror, är enligt vpk:s mening det sämsta man kan föreslå en nedskärning av kvalitets- och priskontrollen. Sist på listan för besparingar borde stå de anslag som är till för att hjälpa de mest utsatta konsumenterna att få ekonomin att gå ihop när hushållskassan krymper. Annars blir det som att slå bensin på elden. Det regeringen sparar genom att dra in på en utgift får den i stället betala med ökade utgifter på ett annat område.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motionen.

Anf. 82 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Inom konsumentverket finns en betydande kompetens och sakkunskap som det är väsentligt att tillvarata. Jag delar också Lennart Petterssons uppfattning att konsumentpolitiska insatser är särskilt angelägna i kärva tider, i tider då vi alla som konsumenter får hålla extra hårt i slantarna.

Samtidigt finns det ett behov av att också inom det statliga området idka ökad sparsamhet. Detta tycks Lennart Pettersson och hans partikamrater på detta område som på andra ha svårt att inse. Här väntar vi på en större klarsyn från socialdemokratins sida.

Konsumentverket har under senare år i ökande utsträckning koncentrerat sina insatser på konsumentinformation, och det är alldeles utmärkt – det finner både regeringen och utskottet. Det är också mycket bra saker som konsumentverket och konsumentupplysarna gör på det här området.

Sedan, herr talman, övergår jag till att säga några ord om reklamationsnämnden. Det är i andra sammanhang en klar princip, som socialdemokraterna inte brukar avvika ifrån, att domstolar och andra organ som skall lösa tvister skall vara fristående från de parter som tvistar. Enligt min uppfattning är konsumentombudsmannen och konsumentverket företrädare för konsumentintresset. Jag trodde att Lennart Pettersson delade den uppfattningen, att de var så att säga företrädare för den ena parten. Om man delar denna uppfattning, som jag alltså har, är det självklart att reklamationsnämnden, som skall avgöra tvister mellan å ena sidan producenter och distributörer och å andra sidan konsumenter, inte skall vara organisatoriskt bunden till konsumentverket utan i stället skall vara organisatoriskt fristående. Det är en förvånansvärd brist på konsekvens och rättrådighet att förorda att reklamationsnämnden skulle knytas till konsumentverket. Och det är min förhoppning att man från socialdemokratins sida, när man tänker på detta en gång

*Anslag till
konsumentverket
m. m.*

till, skall komma till samma kloka slutsats som utskottsmajoriteten har gjort.

Anf. 83 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! I sin frejdiga utläggning om reklimationsnämnden talar Hadar Cars i så självklara termer att man inte tror sina öron när man lyssnar på honom, och det är då svårt att tro att allmänna reklimationsnämnden under elva år hade just den teknisk-administrativa sammankoppling med konsumentverket som Hadar Cars nu dömer ut som fullständigt oacceptabel. Under de åren fungerade allmänna reklimationsnämnden på ett alldeles utmärkt sätt, Hadar Cars. Den fungerar inte bättre nu – kanske inte sämre heller för den delen, men skillnaden mellan Hadar Cars uppfattning och min uppfattning är att man genom det socialdemokratiska förslaget att klara upp den administrativa samordningen med konsumentverket sparar omkring en halv miljon. Det borde väl vara någonting som Hadar Cars kunde uppskatta. Det gör i och för sig även vi. Det finns ingen anledning att ta till några brösttoner om principer på den här punkten. Detta är en praktisk fråga om hur man så att säga bäst skall få valuta för de pengar som man satsar på denna typ av statlig verksamhet.

Låt mig sedan säga att det är bra att Hadar Cars delar socialdemokratiens uppfattning att konsumentpolitiken är viktig under dessa svåra nedgångstider. Samtidigt pekar Hadar Cars på behovet av ökad sparsamhet. Det är klart att detta är ett dilemma. Vi har gjort upp vårt budgetalternativ på basis av våra prioriteringar. Då har vi sagt att konsumentfrågorna är så viktiga att vi vill prioritera dem. Hadar Cars har uppenbarligen, trots det som han säger här från talarstolen, en annan prioritering. Det är egentligen inte mer med det. Ni talar gärna om att vara positiv mot konsumentintresset, men i själva verket går det hela väldigt trögt, och det är tvärtom fråga om en nedrustning.

Anf. 84 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Hadar Cars säger att statliga verk också måste spara. Men konsumentverket har ju faktiskt sparat mer än vad man gjort på andra områden. Redan förra året fick konsumentverket i uppgift att skära ner sina kostnader med 10 % mot 2 % inom andra statliga verk. Det har kommit till så mycket nytt när det gäller inköpen, t. ex. monopoliseringen inte minst inom livsmedelsområdet, som försvårar inköp. Jag såg i går uppgifter om att Unilever – ett namn som vi aldrig ser på några varor – säljer för 125 miljarder kronor, ofta samma varor under olika firmanamn.

Vpk skulle i stället vilja utvidga nämndens verksamhetsområde. Vi har krävt att det skulle omfatta även inköp av fast egendom – och inte enbart vissa tjänster som rör fast egendom. Vi skulle också vilja att konsumentombudsmannen kunde föra konsumenternas talan vid allmän domstol i viktiga frågor. Det bör finnas möjligheter att angripa otillbörlig marknadsföring, märkesmystik när det gäller varor med olika design och pris, samt tillägsvaror vid inköp. Det har under senare år tillkommit en mängd olika

obskyra verksamheter, som man borde kunna granska på ett helt annat sätt än hittills. Och det kan man inte göra om man skär ned anslagen till konsumentverket. Vi vidhåller vårt motionskrav.

Nr 167

Måndagen den
7 juni 1982

Anf. 85 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det är min uppfattning att de flesta organisationer, statliga och privata – inkl. företag – mår bra av att stundtals få tänka igenom sina prioriteringar. Vad som kan framtvunga ett sådant omtänkande i fråga om prioriteringar är bl. a. att verksamheten tvingas hushålla extra med sin ekonomi.

*Anslag till
konsumentverket
m. m.*

Konsumentverket växte ganska snabbt och utförde många positiva saker. Men i de tider som vi befinner oss i tror jag att även många inom konsumentverket delar uppfattningen att den sparsammare ekonomi, som konsumentverket liksom andra myndigheter tvingas leva med under en tid, inte enbart har varit till problem utan även har medfört en del kloka och riktiga slutsatser – som en följd av det nödvändiga omtänkandet.

Men jag är också angelägen om att säga att vi skall bibehålla den huvudinriktning som konsumentverket har och har haft. Inom det parti jag tillhör finns det en mycket klar och mycket positiv syn på konsumentpolitiken och de uppgifter som konsumentverket har. Det tror jag att vi har gett så många och så värtaliga bevis för, att det knappast kan ifrågasättas.

När det gäller reklamationsnämnden är det faktiskt en principiell fråga och inte en fråga om en besparing på en halv miljon, eller vad Lennart Pettersson nu räknade ut. Reklamationsnämnden inrättades som en försöksverksamhet, och under försöksverksamhetsperioden kunde man väl till nöds ha en sådan här organisatorisk sammanblandning. Men när man efter den perioden fann att det förelåg skäl att permanenta verksamheten, så var det också helt riktigt och konsekvent att se till att man gav reklamationsnämnden den organisatoriska självständighet som varje dömande instans – och reklamationsnämnden är ju i det här fallet en instans som dömer i tvister mellan två parter – skall ha och förtjänar att ha. Jag kan inte tro att inte Lennart Pettersson och andra kloka personer inom svensk socialdemokrati kommer till samma slutsats så småningom.

Anf. 86 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Om nu den allmänna reklamationsnämnden hade dömt i sådana tvister där konsumentverket eller konsumentombudsmannen tillhörde de inblandade – då hade jag möjligen förstått Hadar Cars anföranden här i dag. Men så är ju inte fallet, utan det är fråga om rådgivande utslag, baserade på klagomål och synpunkter från enskilda personer som anser sig ha råkat illa ut i förhållande till olika företag, när de har köpt varor eller anlitat företagets tjänster. Så huvudtesen i Hadar Cars argumentering på den här punkten stämmer inte.

Sedan får vi återigen av Hadar Cars höra ett högaktningsfullt betygande av konsumentpolitikens vikt. Inte minst skulle folkpartiet vara mycket konsumentvänligt.

Får jag då säga: Det måste vara en mycket platonisk kärlek som folkpartiet och Hadar Cars ägnar konsumentpolitiken och konsumentverket, för det har knappast avsatt några synbara resultat andra än de neddragningar som skett.

Jag kan i och för sig ha förståelse för synpunkten att det är problem om man ger pengar till en statlig myndighet i så snabb takt att man expanderar verksamheten utan att tänka sig för. Men det har ju inte varit så under de senaste åren.

Under den borgerliga perioden var det under de första tre åren neddragningar för konsumentverket som låg i linje med övriga statliga myndigheter och organ. Men den verkliga smällen har satts in de tre sista åren, då konsumentverket – trots vad konsumentpolitiken betyder i nedskärningstider – fått ta på sig nedskärningar som varit väsentligt mycket större än för motsvarande andra myndigheter.

Detta kommer man inte ifrån hur mycket man än betygar konsumentpolitiken sin högaktning, herr Cars.

Anf. 87 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! För ungefär två år sedan deltog jag i ett konsumentseminarium där Hadar Cars också var närvarande och där det talades om 1980-talets konsumentpolitik. Där lät det litet annorlunda än vad det gör i dag.

Hadar Cars måste väl ändå erkänna att många har fått sämre ekonomi, att det leder till minskad köpkraft och att detta utnyttjas av reklamakare och marknadsförare och försvårar för konsumenterna att göra försvarbara ekonomiska inköp. Då måste man dra den slutsatsen att det är missriktad sparsamhet att dra in på just konsumentrådgivningen.

Anf. 88 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag vill erinra fru Nordlander om att jag i mitt första inlägg uttryckte värderingen att det var positivt att konsumentverket i så stor utsträckning hade koncentrerat sina resurser just på konsumentinformation och konsumentupplysning. Jag tror att det är där som verkets insatser behövs alldeles extra i de tider som är.

I min förra replik uttryckte jag också en from förhoppning när det gäller socialdemokratins inställning till självständighet för myndigheter som skall döma i tvister. Jag har ingen anledning att avvika från den förhoppningen, men av Lennart Petterssons senaste inlägg förstod jag att det kan ta litet längre tid än vad jag annars hade förutsett.

Anf. 89 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det stämmer inte riktigt – det är just på informationsområdet som konsumentverket nu säger sig vara tvingat att dra ner sin verksamhet, det är där man försöker ta pengarna.

Självfallet hoppas konsumentverket att den lokala konsumentverksamheten fungerar, men så är det ju inte. Där har det skett en stagnation när det

gäller utbyggnaden, och vi ser inte några förhoppningar om förbättringar på det området.

Nr 167

Måndagen den
7 juni 1982

Överläggningen var härmed avslutad.

*Åtgärder för teko-
industrin m. m.*

Mom. 1 (anslag till konsumentverket, m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. med 136 röster mot 15 för motion 1061 av Lars Werner m. fl. 138 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 144 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (allmänna reklamationsnämnden)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 144 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

14 § Åtgärder för tekoindustrin m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:50 om åtgärder för tekoindustrin m. m. (prop. 1981/82:100 och 1981/82:148).

Utskottets hemställan om att betänkandet skulle avgöras efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Anf. 90 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Alltsedan Beklädnadsarbetareförbundets uppmärksammade kongress tidigt förra hösten har såväl tekobranschens olika organisationer som den socialdemokratiska oppositionen riktat ihärdig kritik mot regeringen för dess bristande insatser på tekopolitikens område. Kritikerna har menat att regeringen inte har tagit hänsyn till de förslag och varningar för branschens utveckling som framförts. I mycket kraftiga ordalag har man varnat för kommande försämringar. Det har särskilt gällt sysselsättningen för de tekoanställda.

Kraven på ytterligare statliga åtgärder har varit många – och kostnadskrävande. Regeringen har vid flera tillfällen påmint om den förväntade effekten av de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits samt om att arbetet med regeringens samlade syn på tekopolitiken pågick.

Regeringens proposition om åtgärder för tekoindustrin presenterades för riksdagen i februari i år. Den har nu behandlats i berörda utskott. Utskottens betänkanden går i, allt väsentligt på regeringens linje. För hörnstenarna i regeringens tekopolitik har nu näringsutskottet gett sitt fulla stöd.

På kort sikt finns inte någon möjlighet att nå det uppställda riktmärket om

81

*Åtgärder för teko-
industrin m. m.*

ett upprätthållande av 1978 års produktionsvolym och målet att svensk tekoindustri skall svara för 30 % eller mer av den totala tillförseln av tekovaror. Det skulle bli alltför kostsamt och/eller kräva åtgärder som står i strid med våra internationella åtaganden på handelsns område. Däremot kan riktmärket för försörjningsberedskapen på tekoområdet klaras genom regeringens proposition – om den nu bifalls – och genom förra veckans regeringsbeslut om det ekonomiska försvaret. Det finns i riksdagen en gemensam målsättning om en effektiv och lönsam tekoindustri. Det är en sådan tekoindustri som på sikt kan säkerställa jobben för de anställda.

I fråga om val av medel finns det däremot olika uppfattningar. Socialdemokraternas tilltro till statlig styrning och statliga institutioner för att lösa ekonomiska problem kommer till uttryck också i deras tekopolitik. Ett utmärkt exempel på detta är det socialdemokratiska förslaget om inrättande av ett statligt ägt saneringsbolag.

Ett annat lika talande exempel är kraven på lagstiftning när det gäller prissättningen i handeln. Syftet kan vara behjärtansvärt, och jag delar uppfattningen att en förändring av det s. k. procentpåslaget kan vara riktig. Men att kräva lagstiftning inom en viss bransch med allt vad det för med sig av ytterligare byråkrati och reglering av hur enskilda handlare skall beräkna sina priser – det måste vara fel väg. Har socialdemokraterna f. ö. tänkt sig att utsträcka denna princip till prissättningen i allmänhet? Det vore i så fall verkligen en planhushållning på allvar. I s. k. socialistiska länder, där den fria prisbildningen satts ur spel, har konsumenterna verkligen inte gynnats av det.

Det finns fler exempel på socialdemokratiska förslag om hur reglering och kontroll skall lösa problemen i de delar av tekoindustrin som inte har klarat av konkurrensen. Socialdemokraterna aktualiserar s. k. globalarrangemang, som i ett slag skulle reglera importen av tekovaror gentemot hela omvärlden. Regleringsivrarna har också där fått fullständig utdelning. Jag återkommer närmare till de handelspolitiska frågorna senare.

En utgångspunkt för regeringens tekopolitik är den bestämda uppfattningen att svensk tekoindustri har goda förutsättningar till en tryggad framtid utan kostsamma statliga stödåtgärder och utan införande av nya handelsrestriktioner.

Det finns mångfaldiga exempel på framgångsrika tekoföretag som är konkurrenskraftiga. Genom kvalitet och god modcinriktning har svenska tekovaror inte bara lyckats på den svenska marknaden utan även blivit en stor exportframgång. Trots hård konkurrens på utlandsmarknaderna har tekoföretagens effektiva marknadsföringsåtgärder och moderna design givit resultat. På sikt är detta den enda vägen som svensk tekoindustri kan klara sig på. Varken statliga stödåtgärder eller nya handelsrestriktioner kan i längden rädda svensk tekoindustri, om man inte kan förbättra sin konkurrensförmåga.

I grunden är det dock regeringens ekonomiska politik i allmänhet som skapar bättre möjligheter för företagen. Regeringens politik syftar till att stärka de svenska företagens konkurrenskraft och därmed också göra det

möjligt att vända utvecklingen för de delar av tekoindustrin som ännu inte nått lönsamhet. Därmed kan en ökning ske på sikt av branschens produktionsvolym och andel av den svenska marknaden.

Jag nämnde tidigare att det finns skiljaktiga uppfattningar om hur de handelspolitiska medlen skall utnyttjas för att hjälpa tekoindustrin. Regeringens uppfattning – att ett fritt internationellt varuutbyte tjänar Sverige – bygger på insikten att ett litet land har mycket att vinna på att delta i den internationella handeln. Den under efterkrigstiden successivt vidgade frihandeln har varit en viktig förutsättning för den snabba tillväxt av industrin och för den ökning av levnadsstandarden som ägt rum i vårt land. Av dessa skäl har Sverige aktivt medverkat i arbetet på att stödja frihandeln.

Det internationella frihandelssystemet utsätts i dag för hårda påfrestningar. Protektionistiska tendenser blir alltmer märkbara. Det ligger i Sveriges intresse att motarbeta en utveckling mot ökad protektionism. Begränsade svenska importrestriktioner skulle dessutom lätt kunna mötas av mera omfattande handelsrestriktioner från andra länders sida, som negativt skulle påverka våra exportmöjligheter.

Jag tror också att det i grund och botten råder stor enighet om att det ligger i Sveriges intresse att slå vakt om frihandeln. Det är därför så mycket mer förvånande att såväl socialdemokrater som moderater i motioner för fram förslag om ytterligare handelsrestriktioner och att socialdemokraterna i viss mån följer upp detta i utskottet. Ett sådant förslag är införandet av globalkontingenter.

Ett globalsystem i enlighet med GATT-avtalet skulle innebära att totalramar för importen av olika tekovaror för samtliga berörda länder fastställdes. Det skulle medföra att alla länder som önskade exportera till Sverige skulle få konkurrera om det utrymme som varje globalkontingent medgav.

Men hur stor skulle effekten bli? Globalkvotering skulle svårligen kunna införas mot EG och EFTA. Risken för repressalier för svensk export till dessa länder är överhängande. Då nu gällande bilaterala begränsningsavtal täcker huvudparten av all import av tekovaror till Sverige utanför EG och EFTA skulle ett globalsystem inte automatiskt medföra minskad import. Möjligtvis skulle en viss neddragning av importen från länder som USA, Canada och Japan ske, men dessa länder kan knappast betecknas som lågprisexportörer.

Under en övergångstid kan det vara nödvändigt med en viss reglering av tekoimporten, men den bör ske i samma former som hittills, nämligen inom ramen för det s. k. multifiberavtalet, MFA. Efter mycket hårda förhandlingar i den nya förlängningen av MFA tillgodosågs en väsentlig del av de svenska intressena. Förlängningsprotokollet slår fast att Sverige intar en särställning, och det finns i avtalet en klausul som medger särskilt restriktiva svenska importkvoter. Därmed får de svenska intressena anses vara väl tillvaratagna.

Krav på ytterligare handelsbegränsningar som drabbar särskilt de fattiga människorna i u-länderna strider också mot den solidaritet som måste prägla

vårt förhållande till den tredje världen och om vilken det råder enighet när det gäller biståndspolitiken. Regeringen kan förvisso aldrig acceptera att uppenbara sociala missförhållanden i u-länderna utnyttjas för att vinna konkurrensfördelar. Men för människorna i u-länderna är industrialisering oftast den enda chansen att bryta sig ur fattigdomen. Det var också grundtanken bakom principen om en s. k. ny ekonomisk världsordning. Även i diskussionen om tekoimporten från u-länderna måste därför de moraliska argumenten väga tungt.

I regeringens proposition om den framtida tekopolitiken föreslås ett system med ursprungsmärkning. Regeringens förslag innebär att flertalet tekovaror som säljs i Sverige – vare sig de är svenska eller inte – skall vara märkta för att visa var de är tillverkade. Det finns många skäl till att införa ett sådant system. Det är bl. a. ett starkt intresse för konsumenten att veta var en beklädnadsvara är tillverkad, när han eller hon köper den. Det är därför regeringen föreslagit att det är vid försäljningstillfället som märkningen måste finnas. I vilka former märkningen skall ske har enligt regeringens förslag överlämnats till näringslivet och handeln att själva bestämma.

Jag tror det är viktigt att man iakttar en viss försiktighet vid införandet av ett helt nytt system med ursprungsmärkning. Ett alltför långtgående förslag – innan närmare erfarenhet har vunnits – kan lätt leda till onödigt krångel för den enskilda handeln och till ytterligare statlig byråkrati. Regeringen är dock beredd att senare, när viss erfarenhet av märkningssystemet vunnits, på nytt pröva vilka former för märkning som kan vara lämpligast. Jag vill dock påminna om att huvudsyftet med märkningen är konsumentpolitiskt.

Regeringen föreslår att fortsatta resurser anvisas till branschfrämjande åtgärder inom teko. Sammanlagt föreslås dels 46,5 milj. kr. till branschfrämjande åtgärder, dels 10 milj. kr. till rationaliseringsinvesteringar inom konfektionsindustrin. Dessa medel är ett direkt stöd åt förnyelsen av denna industrigren. Socialdemokraterna föreslår sin vana trogna mer pengar även här. Deras överbud på statsbudgeten närmar sig nu astronomiska tal. Självfallet är det inte möjligt för den som är i ansvarig ställning att förverkliga alla de föreslagna utgiftshöjningarna. Den lättsinniga löftespolitiken kommer också på detta område att konfronteras med en bister ekonomisk verklighet.

Regeringen följer utvecklingen inom tekoindustrin med stor uppmärksamhet. Inom industridepartementet görs undersökningar om utvecklingen i branschen. Den senaste s. k. temperaturmätningen från månadsskiftet april-maj i år visar i vad gäller konfektionsindustrins omsättning och orderingång på en viss stabilisering.

Den negativa utvecklingen 1981 beträffande omsättningen har nu förbytt i en viss ökning under första och troligtvis också andra halvåret 1982. I vad gäller den volymmässiga orderingången för hösten i år har den nedåtgående trenden brutits. Hösten 1980 kunde en stark nedgång noteras. Ett år senare visar orderingången en närmast oförändrad nivå. Handeln visar plussiffror. Det finns alltså goda tecken på att regeringens politik nu börjar ge resultat.

Det är min övertygelse att regeringens förslag till statlig tekopolitik tillsammans med den allmänna ekonomiska politiken kommer att utgöra ett viktigt positivt bidrag till en framtida konkurrenskraftig svensk tekoindustri.

Herr talman! Med hänsyn till att kammaren senare i dag i anslutning till arbetsmarknadsutskottets betänkande 25 kommer att diskutera det s. k. äldrestödet avstår jag från att här gå in på sysselsättningsfrågorna i vad gäller teko.

Anf. 91 LILLY HANSSON (s):

Herr talman! Då är det dags igen att i den här kammaren diskutera tekofrågorna. Det känns faktiskt, herr talman, litet meningslöst med de olika regeringar som under de senare åren handlagt tekofrågorna och som haft varken vilja eller förmåga att vidta de åtgärder som hade varit nödvändiga för att vända den negativa utvecklingen inom tekobranschen. Man kan absolut inte påstå att regeringens ekonomiska politik har gynnat svensk tekoindustri. Man har nonchalerat riksdagens beslut om målsättningen för teko, förändrat målsättningen till ett riktmärke, som vid det här laget ter sig som en liten prick långt i fjärran. För vad är det som hänt på tekoområdet under senare år? Produktionsvolymen har sjunkit katastrofalt, med tusentals arbetslösa som följd. Importen däremot har ökat och är nu uppe i ca 82 %, att jämföra med EG-områdets 40 %, USA:s 12–15 % och Japans 15–20 %. Trots detta vill inte regeringen, med handelsministern som närmast ansvarig, vidta några väsentliga åtgärder på handelspolitikens område. Dessutom verkar all planeringsverksamhet ha avstannat. Jag menar att det finns en ryckighet i regeringens tekopolitik som måste inverka mycket negativt på branschen.

I budgetpropositionen drar man t. ex. ner anslaget till branschprogrammet med 2 milj. kr. Lån till rationaliseringsinvesteringar, som visat sig vara mycket efterfrågade och skulle behöva öka, tar man helt enkelt bort för nästa budgetår. Det måste, enligt vår uppfattning, vara felaktigt att, som nu sker, dra ner på de offensiva insatserna i tekoindustrin.

Jag tror att frågan, som ofta ställs både från fackliga organisationer, men även från branschen i övrigt, om vad regeringen *egentligen* vill när det gäller tekobranschens framtid i Sverige, är berättigad. Jag ställer samma fråga. Fortsätter den utveckling vi nu ser, ja, då återstår ingenting annat än att branschen försvinner. Vill inte regeringen detta – och det framgår av proposition 148 att regeringen inte tänkt sig den utvecklingen, utan vill att politiken skall inriktas på att nå det numera s. k. riktmärket – då måste man vidta sådana åtgärder att riktmärket inte försvinner.

Jag vill hävda, att om regeringen genomfört de förslag vi socialdemokrater lagt fram år efter år, hade vi i dag varit närmare målet 30 % av den totala tillförseln av tekovaror. Vi upprepar därför våra krav, och till näringsutskottets betänkande nr 50 har vi fogat en rad reservationer. Vi har alltså inte heller denna gång fått gehör i utskottet för våra krav på mer än ett par punkter, vilka f. ö. också tagits upp i propositionen.

Jag övergår nu, herr talman, till att kommentera betänkandet och reservationerna.

Gunnar Sträng kommer senare att mera ingående ta upp utvecklingen inom branschen.

Först och främst vill jag ta upp frågan om ursprungsmärkning av kläder. Det var en beställning av utskottet och riksdagen som handelsministern nu tagit upp i propositionen. Men nog finns det skäl att kritisera det sätt på vilket han hanterat frågan. Således gäller märkningen bara konsumenter som köper för enskilt bruk, inte kläder till företag och offentliga institutioner. Dessutom skall varor som tillhandahålls till ett lågt pris eller som är mindre frekventa på marknaden inte ursprungsmärkas. Nog är det inkonsekvent, vill jag lova! Jag begriper inte vilka intressen handelsministern vill tillmötesgå med denna lösliga skrivning. Förstår handelsministern inte själv vilka möjligheter till fiffel han dessutom öppnar? Nu har utskottets majoritet rättat till en del kantigheter, och jag är tillfreds med detta. I detta ingår också en beställning att regeringen får i uppdrag att undersöka förutsättningarna för den s. k. gränsmodellen, som innebär att kläderna skall vara märkta, när de kommer in i landet.

När det gäller omfattningen av märkningen vill inte de borgerliga ledamöterna tillmötesgå våra krav på att alla kläder skall vara märkta med ursprungsland och märket fast anbringat på kläderna. Det var också utredningens förslag. Regeringens förslag på den punkten innebär en onödig försvagning. Jag menar att handelsministerns uttalande om att man skall vänta ett tag och se hur denna ursprungsmärkning kommer att bli innan ställning tas till hur märkningen skall ske, är fullständigt onödigt. Det vore mera konsekvent att direkt införa ursprungsmärkningen på ett riktigt sätt.

Vårt förslag innebär också bifall till motion 2326 av Hans Nyhage och Arne Andersson. Det finns alltså möjlighet att få majoritet i kammaren för vår reservation, som jag yrkar bifall till.

Inriktningen av tekopolitiken som jag inledningsvis nämnde har vi socialdemokrater konsekvent hållit fast vid när det gäller riksdagens beslut om målet 30 % eller mer av den totala tillförseln. Utskottsmajoriteten anser numera att detta är en orimlig begäran. Jag kan tänka mig att det kommer att ta litet tid att nå upp till det målet med den försvagning som har skett, men vi håller fast vid målsättningen och kommer att arbeta utifrån den. Jag vill därför upprepa vad jag sagt tidigare: Hade de förslag vi lagt fram under årens lopp följts, hade situationen varit en annan.

På handelspolitikens område är det nödvändigt att vidta åtgärder för att på något sätt begränsa den import som nu formligen väller in i vårt land. Jag tror att det inom EG-EFTA går att få gehör för de förslag vi socialdemokrater lagt fram, vilka förslag egentligen inte är särskilt långtgående och som enligt vår mening ryms inom vår frihandel. Vi hyllar frihandels principer – vi är ju eniga om att frihandel skall vi ha – men det får inte ske in absurdum. Vi importerar per capita faktiskt mer än alla andra länder. Vi har begärt att ett globalkontingentsystem skall utarbetas och införas, om det nya MFA-

III-avtalet visar sig vara oacceptabelt för Sveriges del. Vi har också föreslagit att hemtagningssystemet skall slopas. Det skulle ge ökade möjligheter för kontroll av att gällande bestämmelser verkligen efterlevs. Det behövs en effektivisering av begränsningssystemet. Det konstaterar också brottsförebyggande rådet i en utredning.

För att man skall komma till rätta med import via tredje land har tekodelegationen föreslagit att åtgärder bör vidtas för att importlicens eller särskilt ursprungsintyg i vissa angivna fall skall krävas för varor från EG och EFTA. Vi delar den uppfattningen. Förbättrad rapportering från exportländerna är ett annat krav, liksom krav på importörerna att också handla med svenska varor. Prissättningen i handeln är också en viktig del när det gäller konkurrensen för svenska produkter. Det procentpåslag, som större delen av beklädnadsdetaljhandeln tillämpar, missgynnar svensktillverkade varor. Jag har inte kunnat finna att man tagit upp den frågan i propositionen över huvudet taget, trots att riksdagen uppdragit åt regeringen att försöka att på frivillig bas nå en överenskommelse med detaljhandeln och ge pris- och kartellnämnden det uppdraget. En omfattande utredning har också gjorts av pris- och kartellnämnden, och den visar att priserna inte kalkyleras på ett kostnads-
mässigt motiverat sätt. En lagstiftning är nödvändig, om vi skall komma till rätta med problemet.

Nu säger handelsministern att det inte är bra att lagstifta om prissättning. Men det är en beställning från riksdagen, och under alla de här åren som man har försökt gå fram på frivillig väg har man inte lyckats. Då anser vi att man måste ta till lagstiftning för att komma till rätta med problemet.

Herr talman! Sammantaget är jag övertygad om att de förslag och krav som vi socialdemokrater ställt, och som jag här redogjort för, skulle ge tekoindustrin i det här landet möjlighet att hävda sig och överleva. Vi har emellertid inte fått gehör denna gång heller från utskottets borgerliga majoritet. En socialdemokratisk regering kommer dock att arbeta efter de riktlinjer vi dragit upp i våra motioner. De olika borgerliga regeringarna har inte tagit problemen inom tekoindustrin tillräckligt på allvar, och det har lett till att viljan att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bibehålla en inhemsk produktion inte finns.

Vi har även, herr talman, i våra motioner tagit upp problemen inom Eiserkoncernen. Redan hösten 1981 tog vi särskilt upp Eisers situation och pekade på de risker för Eisers del som behandlingen av de frågor som rör Statsföretag skulle innebära. Vad som inträffat under våren med Statsföretagsfrågorna har inneburit att ställningstagandena ytterligare skjutits på framtiden. Vi upprepar därför våra krav på att ledningsfunktionerna i Eiser skall förstärkas och att företaget skall tilldelas kapital, så att inte företagets existens äventyras. Dessa åtgärder måste snabbt vidtas av regeringen. Utskottets majoritet avfärdar kraven med att problemen skall lösas inom ramen för Statsföretags egna resurser.

Det finns anledning att ställa frågan till utskottets talesman eller till handelsministern, även om Eiserkoncernen ligger under industriministern:

*Åtgärder för teko-
industrin m. m.*

Kommer någonting av f. d. Algots i Borås att vara kvar efter den 2 juli i år?

I Västgöta-Demokraten den 5 juni kan vi läsa hur oron ökar bland de anställda och hur kritiken växer mot Eisers ledning. Man kan också där läsa om hur andra svenska tekoföretag går på offensiven och tar hem produktion från Finland, medan statliga Eiser drar sig undan från Borås och sparkar 280 personer. Efter vad jag har erfarit finns det – och det står förresten också i tidningen – intressenter som är beredda att göra en satsning och rädda närmare 200 jobb. Förutom den tragedi som håller på att utspela sig i Borås måste man fråga om det inte är slöseri med statliga medel, när man från det hållet föredrar att driva ut folk i arbetslöshet och sociala problem.

Jag kan i sammanhanget också upplysa om att nästan inga av de 630 varslade inom Eiser fram till i dag har fått annat jobb. Man kan inte påstå att utskottet genom sitt ställningstagande visar något som helst ansvar för de anställda. Jag yrkar bifall till vår reservation.

Så till sist, herr talman, några ord om branschstödet. I propositionen föreslås en neddragning av anslaget med över 2 milj. kr. i stället för den ökning med 52 milj. kr. som SIND föreslagit. Vi menar att det är fel att dra ned på ett stöd som är inriktat på att höja effektiviteten i industrin och öka exporten.

Inom den träbearbetande industrin dras anslaget ned med 445 000 kr. Sågverksindustrin får klara sig utan branschprogram. Gjuteriindustrin får kännas vid en minskning med 855 000 kr. för 1982/83. Försöksverksamheten med delbranschstudier förlängs inte efter innevarande budgetår, och inom branschprogrammet för tekoindustrin sker en minskning med 2 milj. kr.

Vi socialdemokrater kan inte acceptera en nedskärning av branschstödet, som ju är inriktat på att höja effektiviteten i industrin och öka exporten. Flera av de här branscherna har utomordentligt allvarliga avsättningsproblem, och behovet av insatser för att stärka deras marknadsposition hemma och utomlands står helt klart. Vi har vidare föreslagit 20 milj. kr. i lån till rationaliseringsinvesteringar, dvs. 10 milj. kr. mer än regeringen. Dessa lån är efterfrågade, och vi anser att de bidrar till framtida inkomster. Därför bör de ökas på till 20 milj. kr.

Enligt vår mening bör garveriindustrin tas in i SIND:s branschprogram, som tekodelegationen föreslagit och som krävs i motion 2325 av Ove Karlsson m. fl. Om Sverige vid en avspärrning skall kunna ta till vara de hudar som finns i landet är det nödvändigt med inhemsk kapacitet. Kunnandet riskerar också att försvinna om inte åtgärder vidtas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 92 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Den svenska tekoindustrins historia under efterkrigstiden är en deprimerande läsning. Vi har det senaste decenniet fått vänja oss vid att stora svenska industribranscher, som tidigare ansetts osårbara, mer eller

mindre har gått under. Men frågan är om inte tekoindustrin ändå tar priset i sammanhanget.

Det är inte så att man i den politik som har förts inte har vetat vad man har gjort, utan det har varit en mycket medveten och målinriktad politik, strikt genomförd av många efterkrigsregeringar, inte bara av borgerliga efter 1976 utan också mycket tidigare av socialdemokratiska. Det har man gjort under den förutsättningen att den så prisade frihandeln och specialiseringen, som har varit ett riktmärke, skulle gynna den svenska nationen. Det kom handelsministern på nytt in på i sitt huvudanförande. Men det är teser som verkligen kan diskuteras. Frihandeln är bra för den starke, men det är inte säkert att den är bra för den svage.

Det är snart 30 år sedan Gunnar Myrdal skrev sitt stora epokgörande verk om tredje världens handel, *Asiatiskt drama*. Han visade där ganska tydligt att det många gånger var betydligt bättre att ett land som höll på att bygga upp någon form av industri skyddade sig bakom relativt höga tullmurar och att frihandeln för en sådan stat ofta var förödande. Det finns också många utvärderingar av tredje världens industrialisering, som jag vill återkomma till litet längre fram, vilka visar att frihandeln inte alla gånger är så välsignelsebringande som man har velat göra gällande.

Frihandeln var bra för Sverige, när Sverige var starkt och hade en god ekonomi. Då kunde vi utnyttja frihandelns fördelar. Men vi har inte det läget längre. Då är det ganska vettigt att vi börjar diskutera i andra termer och inte enbart säger att frihandeln är gynnsam i alla sammanhang.

Både socialdemokrater och borgare har som sagt till följd av övertro på frihandeln gjort sig skyldiga till många missgrepp under efterkrigstidens decennier. Det var Gunnar Sträng, som också skall delta i denna debatt, som en gång sade att de svenska företagen mår bra av att verka i ett fritt och hårdande tullklimat – om jag inte missminner mig, föll orden på det sättet. Vi hade den Rehnska modellen, EFO-rapporter osv., där det sades: Det är mycket bra om vi slår ut de lågavlönades industrier och flyttar över de anställda, så att vi i Sverige får en mycket fin och expansiv verkstadsindustri som kan kamma hem pengar på världsmarknaden. Men de utstampade tekoarbetarna fick inga nya jobb. Vi har nu utvärderingar som klart och tydligt visar att ungefär två av tre utstampade tekoarbetare aldrig någonsin kom in i arbetslivet igen. De slussades ut via den gamla vanliga utsorteringsmekanismen med förtidspensioneringar, AMS-kurser och annat.

Jag vill här säga som vi har sagt i våra motioner: Den svenska tekopolitiken har varit en ständig kapitulation för de stora multinationella företagens intressen.

Nu har man, som Lilly Hansson redan har berört tidigare i debatten, t. o. m. släppt det blygsamma målet en 30-procentig självförsörjningsgrad. Man har försvunnit långt bort från det. Nu är vi, som sagt var, nere under 20 %. När det gäller vissa konfektionsplagg och vissa typer av teko utgör importen 100 % – tillverkningen i Sverige är helt och hållet utslagen.

Jag vill tala litet om det som handelsministern var inne på, nämligen

*Åtgärder för teko-
industrin m. m.*

industrialiseringen i tredje världen och hur viktigt det är med frihandeln. Jag tycker faktiskt att handelsminister Molin biter huvudet av skam, när han står här och säger att de moraliska argumenten måste väga tungt när vi bedömer handeln med tredje världens länder. Björn Molin känner lika bra som jag till att det förekommer s. k. enklaver – det har vi vetat om ända sedan 1950-talet. Stora företag går in och bildar enklaver – eller frizoner, som de kallas i dag – som inte har någon som helst beröring med resp. lands övriga ekonomi. De tillför inte landet någonting när det gäller utveckling. Företagen tar hem vinsterna från enklaven eller frizonen. Om de sedan händelsevis finner det lämpligt att flytta från denna enklav eller frizon, är landet fattigare än vad det var förut. De här frizonerna bidrar inte ett dyft till tredje världens länders industrialisering. Det finns hur mycket material som helst på SIDA, vetenskapliga forskningsrapporter och annat, som visar detta. Det gäller naturligtvis också tekoindustrin.

Jag undrar vad handelsministern har för definition på moral. Vi vet att man i frizonerna använder 8–12-åringar som arbetskraft. De arbetar 12–14 timmar om dagen, får sedan lägga sig i samma lokal och sova på en matta, får en skål ris och börjar sedan arbeta i samma lokal igen. Är det moral? Om det vore så att handelsministern tycker att de moraliska argumenten måste väga tungt, borde handelsministern gå med på socialklausulen, som vi har tagit upp åtskilliga gånger i biståndsdebatter under årens lopp och som vi också kräver nu i vår motion. Det är framför allt tredje världens länder som har krävt sociala klausuler mot de stora multinationella företagen, för att de skall betala något så när vettiga löner, tillåta något så när fria fackliga rättigheter osv. Jag tycker att handelsministern borde tänka sig för två gånger, innan han går upp i debatten och talar om moral och sedan inte är villig att biträda sådana här krav.

Vi hade försvarsdebatt här i förra veckan. Detta med tekoindustrin – som all annan svensk inhemsk industri, vill jag påstå – hänger mycket tätt ihop med vår beredskap, vår försörjning och vår förmåga att motstå påtryckningar och aggressioner av olika slag. Om vi inte har ett starkt civilt samhälle – det har jag sagt kanske hundratals gånger – kommer vi inte heller att kunna ha något slags beredskap. Där är tekoindustrin en bit i det hela som är grovt försummad, som man över huvud taget inte har försökt att sätta in i detta sammanhang. Vi beviljade 19 miljarder till det militära försvaret i förra veckan. Men det är väldigt svårt att få loss och flytta över lämpligt antal miljoner för att stödja t. ex. tekoindustrin – något som nationellt skulle vara ett rent plus, därför att det skulle lyfta bort stora arbetsmarknadsproblem och stora sociala problem för de regioner som är närmast berörda. Också beredskapssynpunkter spelar alltså in i det här sammanhanget.

Hur skall man då lösa dessa problem? Vi har i våra tekotioner år efter år försökt föra fram vettiga förslag och synpunkter, och vi har upprepat dem i de två motioner som nu är aktuella, den ena väckt i januari och den andra med anledning av den nu framlagda propositionen.

Man måste få en samordning och en samhällelig kontroll av den svenska tekoindustrin, precis som när det gäller stålindustrin, varvsindustrin och

andra stora industrigrenar. Om man låter de privata vinstintressenas anarki råda blir det på detta sätt, som vi nu ser det. Vi har därför föreslagit att det skall bildas ett stort statligt tekokombinat, där man kan samordna resurserna och se till att tillvarata nationens intressen och inte enbart företagets intressen. Nationens intressen är ju naturligtvis också de arbetandes intressen. Vi måste i första hand inrikta oss på att ganska snabbt komma fram till den blygsamma målsättning som man tidigare varit ense om men som man nu i full karriär är på väg att lämna bakom sig. Det betyder att vi måste komma ner till en importandel på ungefär 60–65 %, vilket är normalt för motsvarande länder. Varför skall vi ha en importandel som överstiger 80 % och snart kanske är uppe i 90 %, medan motsvarande länder inom OECD och andra områden har mycket mindre importandelar? Är det bra för Sverige och för svenska arbetare?

Vi bör se till att vi stoppar importen från frizonerna, handelsminister Molin. Om vi skall tala om moral, då skall vi inte köpa från frizoner i Sydkorea, i Taiwan eller på andra håll – för den delen inte heller från Sri Lanka, där man också är på väg att upprätta sådana här frizoner och där vi är beredda att satsa mycket pengar av svenska biståndsmedel.

Vi bör se till att vi hjälper anställda i olika konfektionsföretag som vill ta över och driva företagen kooperativt. Vi bör ge dem det stöd och den hjälp de behöver. Men det är väldigt dåligt med det. Man kan inte säga att anställda som har velat bilda sådana kooperativ har fått något positivt stöd från statsmakterna. Jag kan nämna exempel från mitt hemlän, Uppsala län, som inte har någon speciellt stor textilindustri numera men som har varit ett stort textillän. Där har vi det lilla konfektionsföretaget Hettebarns. Staten har slagits med de anställda under flera månader, och man har vägrat dem att behålla varunamnet Hettebarns när de nu ville starta ett eget kooperativ. Staten har inte lyckats klämma fram några pengar, utan man har hänvisat till regionala insatser. Men det har visat sig att det inte heller gick att få fram några pengar via den regionala utvecklingsfonden – det talas ju om utvecklingsfonderna i betänkandet. Nu försöker de anställda att med hjälp av kommunen i Enköping få i gång det här kooperativet. Det kan nämnas att det gäller en verksamhet av mycket blygsam omfattning i jämförelse med den som bedrevs tidigare.

Samma sak gäller för företag och namn som Stratos och Lucas i Västsverige. Där har man också vägrat de anställda att överta firmanamnet, som är viktigt när de skall starta ett kooperativ. Det är ju att stoppa och försöka hindra de anställda, när de försöker att rädda sina arbeten.

Slutligen vill jag uppehålla mig litet vid den statliga Eiserkoncernen, som Lilly Hansson talade om tidigare.

I brev från de fackliga företrädarna har dessa som bekant sagt att det inte skall pumpas in några ytterligare medel i Eiser förrän man har redovisat hur de skall användas, att det är att kasta skattebetalarnas pengar i sjön att satsa dem i denna statliga koncern, så länge man inte lämnar en öppen redovisning och möjliggör insyn och kontroll. Jag tycker att regeringen borde ta fasta på vad de fackliga företrädarna har sagt.

Ordentliga revisioner bör genomföras inom den statliga tekoindustrin. Man bör se till att man skapar en samordning av verksamheten inom överstyrelsen för ekonomiskt försvar och tekoindustrin. Det gäller för det här området som för alla andra områden inom försvarspolitik. Vi har drivit dessa frågor under årtal. Som väl är tycks det börja bli en viss ändring i tänkandet här, men det går förfärligt långsamt.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till de två vpk-motioner som är aktuella i detta sammanhang.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

15 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1981/82:225 Ändring i vägtrafikskattelagen (1973:601)

16 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1981/82:38 Vilande förslag till åtgärder mot videogram med våldsinslag

1981/82:39 Videogramfrågor

Finansutskottets betänkanden

1981/82:43 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1981/82:44 Verkställd granskning av riksgäldskontorets förvaltning

1981/82:45 Anslag för budgetåret 1982/83 till riksgäldskontoret (prop. 1981/82:100)

1981/82:46 Försäljning av viss statlig fast egendom (prop. 1981/82:218)

1981/82:48 Anslag till räntor på statsskulden, m. m. (prop. 1981/82:100 och 1981/82:150)

1981/82:50 Anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1982/83 (prop. 1981/82:100)

Skatteutskottets betänkanden

1981/82:60 Reformerad inkomstbeskattning (prop. 1981/82:197)

1981/82:71 Avdrag för mervärdeskatt i vissa fall, m. m. (prop. 1981/82:214)

Utrikesutskottets betänkande

1981/82:28 Finansiering av kraftverksprojektet Kotmale i Sri Lanka (prop. 1981/82:215)

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82:37 Forskning m. m. (prop. 1981/82:106)

Trafikutskottets betänkanden

1981/82:36 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1981/82:37 Vissa sjöfartsfrågor (prop. 1981/82:217)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1981/82:23 Regionalpolitik (prop. 1981/82:100, 1981/82:113 och 1981/
82:150)

Nr 167

**Måndagen den
7 juni 1982**

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert